

ప్రతాపరు ద్రియము

అను యుగంధర విజయము.

గృహకర్త:

సోమరాజు రామానుజరావు.

ప్రచురకుడు:

కురుకూరి సుబ్బారావు,

బుక్ సెల్లర్ అండ్ పబ్లిషర్,

భీమడోలు, (శశిమనోదావోజిల్లా)

కానినాడ:

కోటమర్తి చినరఘుపతిరావుగారిచే
కానినాడను ద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె.

గావీరెటు)

1926

(పేజీ 1-4-0)

ఆంధ్రనాటకములు.

జ్యోతిశాపవిమోచనము అ॥ ను॥	1 0	వశలవ నాటకం వి॥ ను॥	0 12
జయచంద్రచంద్ర రేఖావిజయము	0 10	సాగంధర డిటా	0 12
వనబ కావలి	1 0	సంపూర్ణోత్తరరామాయణమురా॥ సా॥	1 4
గులేబ కావలి	1 0	సుయతీజేర్ బ॥ కో॥	0 12
శ్రీకృష్ణ విలాసము	0 12	హనుమదాచార్యసంగ్రామము	0 12
కృష్ణభంగము	0 10	లక్ష్మణ మూర్ఖ సో॥ రా॥	0 12
శ్రీరామంబ నేయము పి॥ చి॥	1 0	శకుంతల సో॥ రా॥	0 12
సంపూర్ణ భాగవతము శ॥ రా॥	0 12	దాన వీరకృష్ణ డిటా	1 0
శ్రీకృష్ణ దేవరాయవిజయము	0 12	సంగీత గులాబ కావలి చ॥ మా॥	1 0
పాలాక్ష విజయనగర్	0 12	సాండవ భూత వాసము రో॥ పీ॥	0 8
విజయభాగ్యము న॥ ల॥	1 0	చతురద ద్రాహు డిటా	0 8
భాగవత డిటా	0 8	సీమ్య నారాయణరావు	0 10
భారదావిజయం కో॥ స॥	0 12	రాయుమాల్ ముట్టడి	0 10
చంద్రకాంత డిటా	0 12	శ్రీరామజనన	0 8
నవోదయ డిటా	0 12	శ్రీరామ ప్రవాసము	0 8
కీర్తి దాసీయము శ॥ రా॥	0 12	శ్రీరామోద్వేగము	0 8
మంత్ర చతురము బ॥ సా॥	1 0	శ్రీరామ విజయము	0 8
శ్రీసాహసము వెం॥ వెం॥	0 10	శ్రీరామాశ్వమేధము	0 8
సత్యహరిశ్చంద్ర కా॥ పీ॥	0 12	వైదర్భీవిలాసము	0 12
సంగీతసాహితీ చ॥ మా॥	1 0	ఆంధ్ర పతాకము	0 12
సత్యహరిశ్చంద్ర డిటా	1 0	సంస్కారిణి చా॥ పుం॥	1 0
సంగీత ప్రహర డిటా	0 12	రుక్మిణీ పరిణయం గం॥ శే॥	1 0
సంగీత శ్రీసాహసము	0 12	సీతాకల్యాణము బ॥ పీ॥	0 8
పద్మపుష్పరాము	1 0	సంగీత విష్ణులీల చ॥ మా॥	1 0
కృష్ణ గాయత్రాగము	0 12	చిత్రనగ్ని గుము నా॥ స॥	1 4
చిత్రనగ్నియము	1 4	తపతీ సంవరణము కా॥ కొం॥	0 12
లవకుశ నా॥ స॥	1 0	సుకర్ణపాత్ర రా॥ నా॥	1 0
రాధాకృష్ణ డిటా	1 0	సుగ్రీవ హస్తాభిషేకం సో॥ రా॥	0 12
కరవిశ్రామము డిటా	1 0	సీతాకల్యాణము డిటా	0 12
భక్తసుందరము తా॥ వెం॥	1 0	శ్రీరామ జననము డిటా	0 12

వలయు వారు : —

వలయు వారు : —

బుక్ కెల్లెను ఆండ్ కెల్లెను, భీమవోలు, పల్లిపు గోదావరికి.

శ్రీ ప్రతాపరుద్రీయము

అను యుగంధర విజయము.

[ఆంకములు నాటకము.]

ఇది

శ్రీ శివార్చనపురవాసియు,

వ్యరాజ్యరక్షియు, సతీ అవసూయా, అభిరామా, తానెమహల్, గానపీఠము

మొదలగు ననేక నాటకములు రచించిన

శ్రీమత

సోమరాజు రామసుజరావుగారిచే

రచియింపబడినది

ప్రకాశకుడు :

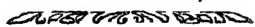
కురుకూరి సుబ్బారావు,

బుక్ సెల్లర్ & ప్రింట్స్, భీమగోలు,

పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ :

కోటమర్తి చినరఘునాథశాస్త్రిగారిచే

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడినది.

[విజ్ఞప్తికాపీఠము.]

1926

[నెల 1-4-0

ఇందలి పాత్రలు

—: పురుషుని :—

1. చక్రతాపరుడు
2. య. గంధరుడు
3. వెట్టివాడు
4. జనార్దనుడు
5. విద్యానాథుడు
6. చెకుముకి శాస్త్రి
7. పేరిగాడు
8. ఢిల్లీసుల్తాను
9. వలీఖాన్
10. ఖుస్రూఖాన్
11. ముస్తఫాఖాన్
12. ఫిరోజుఖాన్
13. విశ్వనరాపు
14. పడవవాండు
15. సిఫాయీలు
16. వెట్టివాని శిష్యులు
17. వర్తకులు
18. వీరి శిష్యులు

19. దోష్టలు

20. యువరాజు

—: స్త్రీలు :—

1. ముమ్మడమ్మ

2. భవానిదేవి

3. శ్యామల

4. జరియాబీబీ

5. ఫాతిమాబీబీ

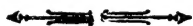

శ్రీ

ప్రతాపరుద్రయము.

ప్రథమాంకము.

ప్రదేశము:—గోదావరీతీరముగడలి యడవి.

[ప్రవేశము:—కోదండరామో చెరుముకి శాస్త్రి.]

చెరు—(ఆశ్చర్యముతో కత్తిమీస) ఓగోగినుర్మవాంధులారా! మేవ్వు
హరితులారా!

శా. ఓచాపాత్రకులారా! జేశహరణోద్యోగాను సుధాపది

తాపారంగతు కాదు, రాష్ట్రమున చరిత్రైవస. పాదనే

చ్చాపారాధునినోచు లైన మిము, నీచంబార్ష నున్నాడ! మీ

కాపపుడల బాడి నేల బడుర్యాపారంబు జేమాపుచు.

రినుష్టులారా! నికృష్టులారా! భరతఖండం బెవ్వరితాశపా మ్మరి

తలపోసి యధేచ్ఛచ్చాపారంబున రాజ్య మఖండము శాస్త్ర

ముగ నేలుకొనఁ దలంచితిరి! మేచ్చాధులరగు మీస్వాతి

త్యంబునకుఁ దల లొగ్గి పారతంత్ర్యవీశాచదాసుల మై మీబా

నిసల మైనను, మీగిగంకు శాధికారంబు మావై సాగింపక వదలి

రైతిరా!

సీ అవ్యయబద్ధరాజ్యాక్రమణంబు మా
 యింపఁగ మిమ్ము వారింపలేదు
 భరతసామ్రాజ్యంబుఁ గాలింపఁగా సిద్ధ
 మైసంగులకు నీర్వ్య నందలేదు
 హైందవమతదూషణారంభు లైన మీ
 శిరము లుగ్గిసిని నలుగలేదు
 కలుగఁగాఁ జివలింగములఁ గూలఁ దన్నిన
 పాదముల్ గదలచే మోదలేదు

భారతీయస్వరాజ్య మర్పణము జేసి
 దాస్య మొనరించి, మీపాదతలములగు
 శిరము లుండిననైన దుశ్చేష్టులారా!
 కూర్మచార్జన్యపాలన మాటలేదె?

నన్ను మీరు పరిభవించి ఢిల్లీపురముచుండి సాగఁదొలినందుకు శీఘ్ర
 కాలంబునఁ బ్రతిఫలం బరుభవింపచున్నారు! హిందువులు గాల
 వైశరీత్యంబున వైకమత్యంబుచెడి దుర్దశాపరిణామంబుగ పార
 తంత్ర్యంబునఁ జిక్కియుండ వరదేశవాసుల కింత కన్నులు తల
 కెత్తె! కానిండు! సర్వపాపంబులకుఁ బ్రతిఫలం బొనర్చుకాఁగ
 ననభూతంబు కాఁగలడు.

సీ తులువలై సోమనాథునివిగ్రహంబును
 దుసియలు జేసినమరితఫలము
 కాశికానిలయవిశ్వేశలింగంబును
 గాలఁ దన్నినయట్టికలుషఫలము
 పుస్తకభాంజారముల కగ్గిఁ దగిలించి
 కాల్చిన ఘోరదుష్కర్మఫలము

ఘోరాసింధారను గోబ్రాహ్మణులఁ గొట్టి
పరిభవించినయట్టిచాపఫలము
విడువఁబోవడు మిమ్ముఁ గట్టి కుడువకుండ,
భారతీయులఁజార్జ్యచాలనమున
నేలునధికార మింక నట్టేటఁ గలియు
కాల మేతెంచె మ్మేచ్చదుష్కర్ములార!

(అగోచించి) ఏమిది! నేను కార్యోచనం బాసరింపక ప్రకృతంబు
మఱచి యసమయనిర్వేదంబుచాలగుచున్నవాడను. ఇప్పుడు
నేనెందుఁబోవుదును? ఏదికార్యవిధానము! లోకంబులను యుక్తి
ప్రయుక్తిమాత్రంబునఁ దలక్రిందులు సేయఁజాలు నీచెరుముకి కా
పరాభవము?

క. నేనే చెరుముకినేని, కృ
పాణం బవసరములేని బహుభోషయా
నూనప్రావీణ్యంబునఁ,
బ్రాహ్మణులఁ దీతుఁ దురక రాజులదగున్.

[తరువాత పుస్తకము చేతఁబట్టుకొని విద్యానాథుడు ప్రవేశము.]
విద్యా—(స్వగ) తగినపతి లభింపనప్పుడు కావ్యబాలి గన్న కవిజన
కుని దుఃఖమునకు మేరయుండకు గదా!

శ్లో॥ “బోధారోమత్సరగోస్తాః
ప్రథవః స్మయదూషితాః
అబోధోప హతాశ్చాన్యే
జీర్ణమజ్జేసుభాషితం॥”

పండితపోషకుం డనియు, సరస్వీర్వాణకవితాచఘం డనియు, బ్రసిద్ధి
వడసిన శ్రీమత్కాకతీయప్రతాపరుద్రగణపతిమహారాజునకుం
గృతిగా రచించిన నా యామహత్కావ్యంబునకు రాజసన్మా

సంబు లభించు పుణ్యకాలం బెప్పుడు సమకూరునో యెఱుంగ
రాదయ్యె!—కానిమ్ము; ఈప్రయత్నంబు సఫలంబు గాకుం
డునా!

శా. “ఆరంభింపరు నీచమానవులు విఘ్నయాససంతృప్తు లై
యారంభించి హిత్యజుతురు విఘ్నయత్తు లై మధ్యముల్
ధీరుల్ విఘ్నహిన్యమాను లగుచున్ ధృత్యున్నతోత్సాహు లై
ప్రాప్తభార్యము లుజ్జగింపరు సుమీ! పశ్చాద్ధిధుల్ గావునక.”

అనికదా పెద్దల తాత్పర్యము. (నడుచుచున్నాడు.)

చెను—మజ్జన్మజేశం బగు నాంధ్రీధ గాతలంబు నిప్పుడు కాకతీయప్ర
తాపరుద్రగణపతి పరిపాలించుచున్నవాడు అచ్చటి కిరిగెదఁ
గాక! తత్సహాయంబున నే నందిన యవమానంబు నశింపఁగలదు.
ఆయన పరివారం బులయు శౌర్యోపేతం బని విందును.

సీ. తతరాజ్యతంత్రీము ద్విఃక్రిందఁబుగ నేయు

మహితయుగంధరామాత్యవరుడు,

తత్సహోదరుడు తంత్రీజ్ఞుడు పోదరు

నకుఁ గిందుగాని జనార్దనుడు,

ఓవుడ శారణ్యదాహవరీతవహ్ని—బే

తాళరాయఁ డరాతికాలమూర్తి

వ్యసహరదత్తుఁ డత్యంతమేధావి, వి

శ్వాసపాతుండు విశ్వాసరావు—

తెన్న బలసి కొలువ ధన్యుడై కాకతీ

యప్రతాపవహ్ని యారకుండఁ,

బాలసంబునేయు ప్రభువర్యుడు ప్రతాప

నంద్రీమూర్తి కాలరుద్రీమూర్తి.

విద్యా— (ఆలకించి) “ప్రతాపరుద్రీమూర్తి కాలరుద్రీమూర్తి”

సాధు! ఆగంతకు కా! సాధు!!—భవత్ప్రతాపరుద్రసామ్రాజ్యా
భివర్ణనము సమంజసముగ నున్నది. కాకతీయప్రతాపరుద్ర
గణపతిజేవునకు శుభం బగుఁగాక!—ఎవ్వ రీ రాజాస్వేషి!—
ఈతఁడును నా మక్కినయోడ నెక్కినవాఁడే!—కానిమ్ము—
యొక్కమయ్యెనేని రాజదర్శనంబునకుఁ గలసియే పోవచ్చును.

చెకు—(స్వ) ప్రతాపరుద్రపరిపాలితం బోరుగంటినగరము—మార్గ
ము నాకు దురవగాహము—ఎట్లు పోవనగును? (ఎదుటఁ బరి
కించి) ఎవ్వరో మహానుభావులు—ముఖచర్చస్సరుఁ బట్టిచూడ
పండితశ్రేష్ఠుఁ డని భావింపఁదగియున్నది. పలుకఁగించెఁగాక!—
(అగోచించి) పలుకఁగించుటగాను. పండితులు వందనార్హులు—
(ప్రకా) విద్యానిధి కభివాదనము!

విద్యా—విద్యానిధి నగుట యేమోకాని విద్యానాథుఁడ నగుటమా
తీయు నిజము

చెకు—సందేహమేమి? తమకు కేవల మావిద్యానాథులనే! కాని
చో నింతటి బ్రహ్మవర్ష స్సాయుఖికి మలమున నెట్లుగలుగు?
విద్యా—అయ్యో! మీరు విశేషముగ ననుఁ బ్రశంసించుచున్నారు.
అది నాతల్లిదండ్రులు పెట్టినపేరు.

చెకు—అగుఁగాక—

కం. ఆతేజ మామహత్వం
బాతారుణ్యం బనాగతాగతవేద్య
స్థితియు విద్యానాథున
కేతగు తమకే తగు మహీసునాథా!

విద్యా—నాయనా!

ఉ. దేశము పరితంత్రమునఁ దేలెనున్నకు సంశయము
భ్యాసముచేతఁ గాని తగుపాండితిచేతనుఁ గాని, కలుగ

వీసముశాంతి; తాదృశ, సువిక్రమబాహుల దీప్తిగాక తా
రాశిగ చింతకాయ లిల రాలునె భీషణశాపకోటికి?

చెకు—అట్లయిన, తమరు కేవలము ఛాందసమునఁ గాక తాత్కమునఁ
గూడ పవీణులా?

విద్యా—కత్తిబట్టజాలఁ గాని భగవదనుగ్రహమున కవసరంత్ర మెంత
ధారాశమో రాజ్యతంత్రముసయితము నాకంతధారాశము—
చెకు—భరతమాతకడుపున సుపుత్రులై జన్మించితిరి! అట్లునఁ దమ
గమ్యస్థాన మేది?

విద్యా—ఓరుగంటి శ్రీకాకతీయప్రశాసరుద్రగణపతి కంకితముగఁ
బ్రశాసరుద్రీయ మనుకావ్యమును రచించితిని. దీని నారవజ్ఞ
శేఖరున కంకితము చేయఁబోవుచున్నాను.

చెకు—మహాత్మా! పరమేశ్వరుఁడు నా కనుకూలుఁడయ్యె!—నడు
వుఁడు. తోడులేక నేనుసయిత మయ్యెడకే చనుచుంటిని.

విద్యా—నాయనా!—విప్రుండవయ్య నిరుపమానశూరాచారమును
దాల్చి, పరశురామావతారమువల నున్న సీముదంతమును
నే నెఱుంగవచ్చునా?

చెకు—మహాత్మా! నడువుఁడు—మార్గమధ్యంబున సర్వంబు నెఱిం
గించెద.

విద్యా—అట్లే కానిమ్మ—నాయంకాలము గావచ్చినది. నేటికి మన
ముక సమీపగ్రామమున విశ్రాంతి నందుట మంచిది. చూడు
మా పక్షికి యెంతవిలాసముగ నున్నదో!

సీ. పన్నెమలైలాధిపతిఁ బట్టి బంధింప,

నరుగుచు నున్న చంఢాంశుఁ డదిగా!

నాల్గబాములలోన నారాజుఁ గొనివత్తు

నని యేగుసాంధ్యరాగాళి యదిగా!

హాసనాంకము.

మన కాలపురానుసారావసూచక, ద్విజ

రాజరాజితో లోకావ మధిగో!

విమతరాజరహస్యవిధము తెలిసిగి వేల

పదములు తు సమముల నాత మధిగో!

హాసనాంకము సుఖగుఃఖమయ మహా లోకావమము

బ్రహ్మపతిచెను పద్మకైరవము లిదిగో!

జానచోరసమరాహంబు సంకడియ

నాలగతి లేలచే నాధ్యకాల మస్య

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

2 వ రంగము.

జనార్దనమంత్రీ యాస్థానము.

[జనార్దనుడు, కత్తిదూసి యువరాజు హాసనాంకమును.]

యవ—మంత్రీసత్తమా! ఇంక నన్ను జ్ఞాతింపుదునున్నారా!

చ. జనకులు వేటకై చనిననొందిని గుఱిగా నెఱిగి, నీ

జనులంతాతగా నిపుడు సర్వమునామన లేకముంటము

మహాగోవి మోసముద్ధి నధిగ బగువాసనియూక చెచ్చి వె

లొసమున, దాని గొన్న వలియానుని నూముని గీ మకులు పే

ఆ ధూపు డిడట పేని లోపంబు లేకుం

దాత లేని వెలితి దాకకుండ్

యవనకలముల రణావని నొగరిగి

కీర్తి గాంచువాడ! నార్తి వీక్ష

ఇంక మీరూట వివను. (హాసనాంకము.)

(అనుబంధము. 1)

జనా—(పట్టుకొని) యవరాజా! నామాట వినుము. ఇది పరాక్రమమునకు సమయము కాదు.

యువ—ఇంతకన్నఁ బరాక్రమమునకు సమయముంకొకటి వేఱుగాఁగలదా?

గీ. మిట్టి తురకలు పురుషును ముట్టడించి
కోట ననలీలఁ గబళింపఁ గోరుచుండ—

రణము సిద్ధ మైయుండఁ బరాక్రమమున
కిప్పు సమయము గాక వేతెపుడు గలుగు?

జనా—నాయనా! అది నిజమే కాని—తురకలు వచ్చి మనపురమును ముట్టడించినంతమాత్రమున నిప్పుడు మనకు వచ్చినభయ మేమియును లేదు. సావధానముగనే కార్యములు సాధింతుముగాక!

క. తురకలబలాబలము మన

మెఱుంగి నొద్దశ్యమును వహించుట హితమే?

తెలిసి నెఱింగి నొద్దలై

బరిమార్తముగా! శాంతి వడయుము కుత్సా!

యువ—విష సర్పము గాంచి సమయమునకై శాంతించిన నది యదనెఱింగి కాదు వేయకుండు నా! “అలస్యాదస్మాతంవిష” మనుట తమ కెఱింగించలయునే?

చ. రయమున నేగి మాతురకరాణున గీణున గీటడంచి వి

స్థము మగనీతిగా గడసి చాతురి సేతఁజి జూపకున్ నా

వయసున కేది సగ్గులము? వారక సత్కులమందు బుట్టనే?

భయ మదియేల, గాజులను బ్రాశ్రిగఁ జేతులఁ దాల్చినాడనే?

జనా—నాయనా! కోతాపరుద్రీయహింసలు గర్భిణిని నీ ముట్టి వాడుగాక, పిఱికివంద యెప్పుడైన నుడముంచునా? ఇప్పుడు వలీఖాను బహిరంగముగ మనపైఁ బగ సాధింతుటలేదు. కావున

మనమును వానియంద్రేకము నెఱుగియే ప్రవర్తించుము ఇప్పుడు
వానిని బట్టికి రంగుంటిని. మంత్రులునుఁజూపంగమును జేయు చేసి
కొనకు. నీయంద్రేకమును ద్వారలో నే సలింపనున్నది ఇప్పుటి
కరుణము.

యవ—కాసిండు. మీరాయ బారంబు. కప్పటి కడ్డము రాను. కాని
తురకలు మోసంబుఁ పిచ్చుభించిరా యవరాజు యవరాజు
కరు యవరా జగునని యెఱుఁగుడు. (విష్కృమించును.)

జనా—(స్వగ) ఇప్పుడికీయ ద్రేక మణగింది. తరువాతపని చూతము.
అన్నగా రగుయగింధరుల నారు యాత్ర కరుగునమయమున
నన్నం బిలిచి—“తొమ్మిదిలక్షా విలుకాండు” రక్షించు
రాజ్యమును రాజును, నీ కప్పగించితిని. జాగరూకుఁడవై
మెలంగు” మని పలికిరి. ఇప్పుడు క్షిప్తసమయము వచ్చినది.
ఇట్టిసమయంబున నాపక్షావిశేషముం గనుపఱచి మెప్పొం
దివలయును—.....చారులు వచించుటకును, నే నూహిం
చుటకును సరిపోయినది. ఈవల్లీఖానుడు మంచి వేగుదృష్టితో
వచ్చుచున్నవాడు. ఈహింపఁగా నిది దాడి యనుటకు సంశ
యము లేదు.

ఆ. పురవరిమ్మునందు భూపుండు మంజోయు

లేసి యదను వెదకి జాణతనము

మెఱయ నిటుల దాడి కరుదెంచి యున్నాడు

శిల్లిపురమ నుండి వల్లిఖాను.

అంతకాలములో వాతఁ డిందు వచ్చును గదా! సర్వము సప్తహ
తెలియఁగలదు.

[ఇటుడు ప్రవేశము.]

ఇటు—జయము జయము స్వామీ!—

జనా—ఏమిటా విశేషము ?

భటు—వల్లీఖాను శిరస్తాత్తో వచ్చి నర్మన మపేక్షించి యున్నాడు.

జనా—సలే ! వానిద్దఱినిమాలిము పంపుము.

భటు—(నిష్క్రమించును.)

[తరువాత- శిరస్తాత్తో వల్లీఖానుడు పోవేసెను.]

(అన్యోన్య మర్పాద లైవతరువాత)

-ఇం దాసీనులు గండు.

(అందఱు వాసీను లగుదురు.)

జనా—మీ గయాజడ్డః టోఘ్నః సుల్తానువారికి సపరివారిముగ
సేమమా ?—

వలీ—మహామంత్రిలో తను ఖటాచ్ఛంచేత— హల్లా హనుగిహం
చేత—వారూ అంతా చేసెను. మీ రాజావారూ మీరు
హంతా కుషలమా !

జనా—మాకును గుళం మే—కాని,

ఉ ఎక్కడి యోరుగంటిపుర ? మెక్కడి ఫిల్లిపురంబు ?—నేను మీ
రిక్కడి కేగుదెంచుట, యహీనగుణాకరి ! మాకుం జూడగా
సక్కజ మయ్యె; రాణువయు సంతయు నితయు గాదు; దీనం బెం
పెక్కినకారణంబు వచియింపును, మైత్రీని ఖానుచక్రుడా!

వలీ—మేనువచ్చిన ఖారణం మహామంత్రి ల్వారీనో వ్యయంమస్వీచేసి
మహారాజావా రీషహాయం పొందీ యెల్లవాలా వుంటాం—
దాస్కి ఘభఘాచకంగా తిరుమా ముందూ హద్గినాక్. ఇదీ
మాకూ సాలా హానందం. మాఘల్తా వాక్—ఖాభూల్
సఖా బీ—మరిహద్దుల్కాడా తఖరార్ వచ్చి-హదీ ఆస్తీ ఆస్తీ-
వెర్గి. వెర్గి వెద్దదై-యిక్కడు మనూచాగం- సమ్మక్ హం
గార్ లాగా చిటకటా చిటకటా లాద్దుంది ఖాబూల్ సాయె

జ్ఞా ఖున్నుకై - చూడెల్లిమిదీర్చి - ధాడీ వస్తారు నానీ దేవం
హంతా నుకాన్ - హిట్టెట్టి ముమ్మల్ వఖల్లో - మా ఖుల్తా
న్వార్కి - చాన్జేహం ఎర వోగ్గట్ కితాకుద్దో - పహ
రాజావారూ పొఖాతెప్ప - హింగం దేహోలో ముంకొఖగు
షహాయంచేయలేరూ అనీ మా ఖుల్తాన్వారి నిచ్చయి - హం
మ్మాచేత మాదీనోకోలో మీన్వారా రాజావార్కి యారా
యభారం ఖుల్తాన్వారూ చేస్తారు. తమరూ మెహర్బా చేసి
రాజావార్కి నూకీ భేటీచేయించి, మా ఖుల్తాన్వారి వనీ తీర్చ
వాలా ముస్సీచేస్తా.

జనా - మంచిది. మీరు మహారాజుననుక్కులై - చూసెఖ్య
మును మా సహాయను ను గోరుట మా కానందమే కాని,
మీరాయశాంవిషయమన మే మనుగుప్రశ్నలకుఁ గోపింపక
వత్తుతరము లిండు.

వలీ - జరూర్గా చెప్పుతాం.

జనా - నీ ఇంమియేని మా కెఱిగింపకుండ, మీ

నిచ్చ మై రాష్ట్రంబు శూన్య పు?

వలీ - (స్వగ) హా కే వాల్లా! ఇరిసు మహారాష్ట్రమున్న కాడు, గొప్ప
హక్కల్ గె బుర్గి. (ప్రకాశమగి) మొదట నిగాకు ముందుకు
ముందు ముగ్గినిపంపి - యెన్నానుంచి మేమురావలం అని మా
ఖుల్తాన్వారి మాకల్పం - కాని మానీ ఖాబూల్ గొట్టి తాళి
పెక్వాకావడంచేత బిల్కూల్ పుర్వత్ లేకపోయింది. మా ఖు
ల్తాన్వారూ ముమ్మల్నీ సూచి - "ఎరంగల్ రాజావార్కి మనకీ
నిండా దోస్తీ ప్రంబుందీచేతా మన్నూ - చెప్పకుండా యెల్లినాగాన్
ఫర్వాలేదూ - అని పంపివార్.

జనా—(స్వగ) చాతుర్యముగఁ గ్రమ్మకొనుచున్నాఁడు. (హా) మం
చిది. రెండవవిషయము—

సీ అడవిలో పుల్లె గడపి రాత్రియందు,
పయనంబు మీ రొకర్పంగనేల?

వలీ—(స్వగ) పోదవలయుచేత చూరకడ హంతా వీరికి పూలుం
అయిది. (హా) మహామృత్యులూహ! నుం. పుల్లెదేవు
కన్నా మీ దక్షిణదేశంలో గరం విశేషమచేత చల్లననకోపం
కగలు యెండవేళలో వాడ్వ బుట్టి—చల్లపూట ప్రియాణా
చేసినాం.

జనా—(స్వగ) ఎక్కడికక్కడ—చక్కగా నదికించుచున్నాఁడు—గను
సువా. డే! (హా) శముగా)

సీ. రాయబారియును సేనువచ్చుచు వెంట
కంతరాదురఁ దెచ్చుపేతు వేమి?

వలీ—మామల్యాద్వారీహృదయంలో—వోరంగల్ మహారాజానాదీ
మీద గొప్పసారవంచేత, హల్కాదండూ యెల్లీ మర్యాద
పండగు అని నెప్పి యీ పాటిదండూ పంపినా—అదీకాక—
మాధిల్లీలోపున్న దండుగో యిది కొంచెం కాసి గొప్ప కాను,
అదీ కాకుండా—కర్నూటయాణంలో మమ్మల్ని ఖట్కం కాజుకు
కట్టుకొమ్మనికూడా ముల్తాన్వరూ హుకుం యిచ్చినా.

జనా—మంచిది.

సీ. దగ్గరయును నొక్కదారిని రాకుండ,
చెదరి యీపురమును జేరనే?

వలీ—(స్వగ) ఇదీకూడా వీరికి పూలు అయిది. (హా) ఒకదాన్ని
దండూహంతావస్తే రిస్తూసరఫరాలు జర్గడం కిష్టంలేదని చెదిరి
వచ్చినాం—

జనా—సరే! కాని యింకొకమాట—

గీ భూరిసేవలతోడ కాబూలువానిని
 దిల్లీ పై దాడి పెట్టెను సంగ్గ పంతులు
 ముగ్గు పురమును వదలి మీరాజు సేవకు
 నితరదూరము వచ్చిని సేవకు వీరు?

నలీ—మహామూర్ఖీవాక్కి— ఏ స్వీచేస్తా— మేం యీ హల్కాదగ్గరతో
 అక్కడ ఉన్నా లేకున్నా మౌఖిక ప్రహేళికనా— ఢిల్లీలో నన్ను
 మీరాజు పేనాపెతుర్—హజార్ హజార్ రున్నా—
 ఈ షేరియా— హూరారెట్టూ వేయిరెట్టూ సేనల్ పుష్పవి-
 లదీగాన— ఢిల్లీ కాబూల్ మధ్యపున్న నబాబుల హందరూ
 కాబూల్వాలాకు యెగుర్కొంటార్—మౌఖిక వచ్చంచేత—
 కాబూల్వాలా—హందర్నీ ఎవ్విచీ వచ్చినా—రాజావారి
 కిలాచ్చుచేత ఏ హాథిల్లీ చేరుకుముగదూ మర్కూచేరవచ్చును.

జనా—(స్వగ) ఔరా! ఏ తెంతయెత్తుకొడిమీద నున్నాడు (ప్రకా)
 అట్లయిన మీకు మానవశః గౌరవ సిం సహాయ మేమి?

నలీ—మిస్వీచేస్తుంటా—

కం. సాలాహిస్తీకాబూ
 ల్యాగా యీమిల్కలోపలను నన్నువలె—
 చాలా భాయీ భాయీ
 నాబుంసే యుండవలెను మనము నజీర్!

కం. మీరు బడాలమ్మలే—
 భారీకమ్మ బంగ సఫాసేయి— పో—
 మీరాజు రాజుగారే
 ధీరుల్; ఆనకు మాకి దిల్లె ఖుషీహై

జనా—సరికాని, మా మహారాజావారిని సేవలవెంట రమ్మని కోరెద
రేమి? మీసరదా రనుకొంటిరా?

వలీ—అన్నగారూ! మా మల్లాస్వామి దోస్తీచేతా అలాగా చెప్పి
నాకో—అదీ మీకూ హాగార్వం అని దిల్లీతోస్తే సేవలో ము
ఖండి చాలు.

జనా—(స్వగ) రెండుచు చక్కని యెత్తుడలే యెత్తివాడు. రాజును
పంపినదో రాజునే సంహరింపవచ్చుననియు—సేవలను పం
పినదో నిస్సహాయమగు కోటను కట్టవచ్చుననియు వీని సంక
ల్పము—ఈరెండుసంకల్పములను వికల్పములుగాఁ జేయవల
యును. (ప్రకా) ముచిది. మహారాజావారి దర్శనము మీకు
వారముదినములలోఁ గలుగఁజేసెనము—అంతవఱకు వేచి
యుండుడు.

వలీ—వారంరోజులుదాకా ఐతే నూకీ చాలా హలష్యం జేతుంది.
రేపు ఎల్లుండిగా దర్శనం యిప్పిస్తే చాలా హాస్కాలం
వుంటుంది

జనా—(స్వగ) అన్నగారును- ప్రభువుగారును లేనిజాడ యెరింగియే
వచ్చినను—చతురుడగు నితురక, వారుండినను నుద్దేశమున
సదశ్చింతాయముననే తాను వచ్చినట్లుతోచుట కిట్లనుచున్నాడు.
ఇంచువలన జేయగును. (ప్రకా) ప్రభువువారు గామాం
తమునం దున్నారు. వారు వచ్చినతోడనే మీయభిప్రాయాను
సారముగ రెండుమూడు దినములలోననే దర్శనము చేయు
తుము.

వలీ—ఇప్పుడు మాకీ నిండా మంజోషం అయింది; (శిరిస్తాదానని
చూచి) క్యా శిరిస్తాదార్భాయ్ ! తెల్లపోయి మాస్తో!—
మహామంత్రీ యుగంధర్ల వారూ హంటే యిట్టంటి హనుగి

హం గలవారూ అని మీరూ తల్పలేదూ- వారి దర్శనంచేసిన
మనకూ యీదిను గొప్పదినం.

జనా—(స్వగ) అన్నగా రూరలేరని యెఱింగియు నన్నే యిన్నగారుగా
భావించినట్లు నటించుచున్నాఁడు. (ప్రకా) వలీఖాన్ సర్దార్
గారు !

ఆ. కాను నేను ఘనయుగంధరమంత్రినా,
యనఘసోదరుడ జవార్దనుండ
లోకదీప మైన యాకావ్యసన్నిభు
ఛాయ నగును నేను సాయెబేద్ర!

వలీ—సంతోషం—సంతోషం—మేము జవార్దస్థంత్రిగారి పేరు
కూడా విన్నాం—యిష్టా వాని వ్యయం అంకితం కన్నాం—
మీరు రాజావార్కంటే- యుగంధరస్థంత్రి వార్కంటే యెక్కు
వారు కన్నా- వారు యిద్దరూ లేనిషమయంలో మిమ్మల్ని
సృంచినా—ఇది చాలా చాలా చాలా ఘనం. మాకు
యింక శిల్ప దయచేయించవాలా.

జనా—చిత్తము.

శిర—మా నాగర్లు దారిలో రోగొట్టడి మర్గ మా అవినా— కొంచెం
హజామ్లా—డోబీలూ దయచేయించవాలా ముత్రిగార్మీ
కోర్తాం.

జనా—వెనుకనుండి మే మేర్పాటు చేసెదము. మీ రనుగవచ్చును.

(తురకలు సలాములుచేసి నిష్క్రమించెదరు.)

జనా—(తెరవఁక చూచి) ఎవరోయి జవాన్లు ?

జనా—(ప్రవేశించి) అయ్యా!

జనా—శిరస్తా విశ్వాసరావును రిమ్మనిచెప్పు.

జనా—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

జనా—(స్వగ)

గీ. పురమునం దన్నగారుచు భూవరుండు
లేనివేళ మహాతంత్రీ మూని తురక
సేన విడిసెను పురబహిఃసీమయందు
నేయుపాయంబు వీరి నూనింపఁ గలుగు ?

(కన్నులుమూసి ఆలోచించుచున్నాఁడు.)

[విశ్వాసరావు ప్రవేశము.]

విశ్వా—జయము జయము జనార్దనమృతిగానికి —

జనా—విశ్వాసరావు ! కూర్పుండుము ఇప్పుడు మహామృతాంగమే
నడుపవలసి వచ్చినది !

విశ్వా—తురక వానివిషయమునందేనా ?

జనా—ఔను.

శా. ఢిల్లీ నాధుని యానచేత, మనవీటిం జొచ్చె; గుస్తాత్రుఁ డా
వల్లీఖానుడు; వాని పూహము జగద్వంద్యులు; సర్వంబు ను
ద్యల్లీలం గలగుండు జేసి, మనరాజ్యశ్రీలఁ గాపాడి, క
ర్తవ్యలానంబుల నందఁ గా వలయు; రాజోత్తంసుచే నన్నచే.

విశ్వా—తురకవాఁడు మహాకృతశీలుఁడై పౌవర్తిచుచున్నాఁడు;
ఇప్పు డన్నగా రుండిరేని—

జనా—అన్నగారు వచ్చులోపల పునపనిని మనము చేయుదము. ఈ
క్షణమే నీవు నావచించిన విధంబున నొనరింపుము.

విశ్వా—చిత్తము. ఆత్మికై వేదియున్నాను.

జనా—క. నాశిక మొదలుగ భద్రమ

హస్తైలముదాఁకి నావ లన్నిరకములన్

నాశికముఁ జేయఁగావలె

నీశాసన మెల్లయెడల కిప్పు డంపవలెన్.

తిరిగియుత్తరవగుదాక-గోదావరి నెవ్వడును నాటఁగూడదు; దాటిపఁ
గూడకు. అతిక్రమించినవానికి శిరచ్ఛేదము.

విశ్వా—చిత్తము.

జనా—ఇంకొకఁడూట—

సీ. అన్నగా రెచ్చటనున్న రమ్మని చీటి

బేగిరావుటపాల నేగవలయు

మృగయావినోది యా నృపచంక్రునకుఁగూడ

నతిరయంబున వార్త లంపవలయు

ననుమకొండఁ జెలంగుఘనసేన లన్నియు

యుద్ధయత్నంబున నుండవలయు

వీరుఁ డా సేనానిబేతాళరాయని

బవరంబునకు సిద్ధపఱువవలయు

మీరు వేయకన్నులతోడ మె గగవలయు

తుగకబంటుల శిరముల నోరణంబు,

లోరుగ నొక్కటగుమ్మలఁ జేరుదాక

నిలువఁగారాకు కంటిపై నిరూర మనము.

ఇదిగాక—వల్లీఖానునకు, నొప్పు కావలయునట! ఇది వేగుకొఱకు

పన్నిన తంత్రము—అందులకు మన వేగులవాండ్రను చాకళ్ళు

మంగళ్ళుగా నటకుఁ బుపుము

విశ్వా—చిత్తము. (తెర వ్రాలును)

అంతః-

కి ప రంగము.

జనార్దనుని ఏకాంతమందిరము.

జనా—(స్వగ) మఱచితిని—మహారాజుతోడ నభేదమగు రూపము

గల చాకలిపేరిగానినిజూపి—మున్నొకమారన్నగారు—“ఒకా

మొకప్పుడు మహాపాయకరం బగు నమయమున నీపేరిగా డుప
యోగించు" నని నుడివియున్నారు. వాని నీమంత్రమునం దుప
యోగింపవచ్చును. (తెరవంకజూచి) ఎవరోయి లక్కడ?

భటు—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ!

జనా—చాకలిపేరిగానినిగూడ తురకల గుడారములకుఁ బోయి నౌఖ
రీయం దండుమనుము—వానిని భద్రముగ నిదివఱ కచ్చటి
కరిగిన చాకళ్ళ కప్పగింపుమనుము.

భటు—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

జనా—(స్వగ) తురకల గుడారములలోనికి భూబిలమార్గమున తుపాకి
మందు దట్టించి కాల్చి వేయవలయునని యానతిచ్చితిమి. అది
యెంతవఱకై నదో!

భటు—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ఢిల్లీనుండి వచ్చిన యొక బ్రాహ్మ
ణుఁడు తమదర్శన మపేక్షించుచున్నాఁడు.

జనా—రమ్మనుము.

భటు—(నిష్క్రమించును)

జనా—(స్వగ) ఢిల్లీనుండియా!—బ్రాహ్మణుడా!! ఏమైయుండును?
ఇదియును శాత్రువప్రయుక్త మగువిద్రోహ మైయుండునా?
కానీ చూతము.

[చెక్కుమకి శాస్త్రీ ప్రవేశించును.]

చెక్కు—జయము జయము మహామంత్రీవారికి—

జనా—కూర్చుండుడు.

చెక్కు—(కూర్చుండును.)

జనా—(స్వగ) ఏమి యీవిధిలో వేషము? ఈతఁ డెవ్వఁడో యాగంతు
కుడు!

క. కులమున విప్రుండట! వ్యా
కుల మగు వదనంబు రోషఘూర్ణితి మయ్యెన్
కలదు కరవాలముం గర
తలమున నితఁ డెట్టివీరదర్పిధతుఁడో!!

(ప్రకాశముగా) తమచరిత్రమేమి?

చెకు—మంత్రీశేఖరా! నాచరిత్రమును సావధానముగ సంగీకరింప
వలయును.

జనా—వచింపుము.

చెకు—నాజన్మస్థాన మాంధ్రదేశము. బుద్ధిమాండ్యమున నేమి—విధి
దుర్విపాకమున నేమి—ద్రష్టసహచర ప్రేరితుఁడనై—బాల్య
ముననే గృహత్యాగముఁ జేసి వారణాశి కరిగి సమస్త భాషలను
లోకతంత్రింబులను జక్కఁగా నెఱింగి—ధిల్లీపుంబున కరిగి
సుల్తానుకడ నుద్యోగి నై యుంటిని.

జనా—తరువాత—

చెకు—అచ్చట నున్న కాలమున హిందూమత ద్వేషు లగుతుకలు
చేయు కూరికృత్యంబులకు నేను హృదయబుననే వగచుచు
నేమియుం జేయలేక మిన్నకుండువాఁడ నగుచుంటిని.

సీ. బ్రాహ్మణు ల్గనఁడ బలవంతుఁగఁ బట్టి

గోమాంసముచ నోటఁ గుక్కువారు

మొగహఁగఁ దిలకఁబు జోవునంతకు వినో

దమున నుచ్చివ్వెంబు నుమియువారు

తలనున్న పిల్లజాట్టులను పెచ్చలతోడ

దయ యింతయునులేక తరుగువారు

సుందరు లైయున్న హైందవబాలల

బలవంతుఁగఁ జెఱబట్టువారు

దేవతాభూములందు మూర్తించువారు

మంచిశివలింగములఁ బెకలించువారు

ఖలు లయినట్లేచ్చు లధికారగర్వమునను

సలుపుచున్న వా రెన్నేని కలుషములను.

జనా—వినుటకు మిగుల దుర్భరముగ నున్నది. హిందూజన్మమునది యుఁ దమ కిట్టిమతాంతరుల సేవ కేల సంగీకరించితిరి?

చెకు—ప్రార్థముచేత—మహాప్రభూ! ఇంతవఱకుఁ జెప్పినది యు పోద్ధాతమే! ఇకముందు చెప్పఁబోవునదియే నాచరిత్రము. అనుగ్రహించి యాలకింపవలయును.

జనా—కాఁమ్ము తరునాతే?

చెకు—ఒకనాఁడు తురకలవించు జరుగుచుండెను. కార్యంతరమున నెలయేనింబోవు నేనందు నిలువఁబడ మధుపానమత్తుడగునొక తురక గొమాంసమును నానోట నిడఁబోయె. నే నందులకియ్య కొనక సీరాకరింప నలువురు నావైబడి పరిభ్రమింపఁబోయినంత వారిసంఘటన నాకిరవాలమున కెర గావించి యీతురకల రాజ్య మంతరించునుపాయం బెయ్యది యని చింతించుచు ఢిల్లీ పురంబును వదిలి ధర్మపరిపాలనయు సేయు శ్రీకాకతీయ ప్రతాపరుద్రీయహారా జందులకు సమర్థుం డని మీసహాయం బపేక్షించి వచ్చితిని.

ఉ భారతరాజ్యరక్షణము; బ్రాహ్మణధర్మసురక్షణము; గో మారక, ఘోరపాపరత కష్టాలకర్ముల మ్లేచ్ఛుల న్నిరా ధారులగా జయించెడువిధం బిఁకఁ గాకతివంశవర్ధనం డారసి చేయ గావలయు సంతకుఁ గన్పడ వన్యమార్గములే.

జనా—(స్వగ) దేశదుర్దశం దలంచుకొని యీతం డందుపరితాపము, యథార్థరూపమైనదిగ నే-త్రోచుచున్నది గాని-నటనమునయిత

మిటులే యందును గదా! వచ్చినవాడు, ఢిల్లీనుల్లానుదగ్గర
నుండినవాడు. జరుగుచున్నదాడియు ఢిల్లీకి సంబంధించినదే!
ఇల్లీఖానుని యెత్తుగడయా యసామాన్యముగ నున్నది. ఈతని
నెట్లు నమ్మవచ్చును?

ఆ. వేషభాషలందు విశ్వాస ముంచి యి

ఔల్లవారి జేరకత్తుమేసి—

కీలెటంగి మోసగింతురు పగవార

లింగదొంగ లగుచు, నెఱుంగనట్లు

చెకు—(స్వగ) ఈమహాత్ముడు యథార్థవాదినైనను విశ్వసించుట
లేదు. ప్రపంచధర్మ మిట్లేకదా నడచుచున్నది. అన్యతయిందున్న
రుచి సూన్యతమందు లేదు. (ప్రకా) మహామంత్రిశేఖరా!

చ. పగతునియింటనుండి యిటువచ్చినవాడని సంశయించి, వే
ఱుగ నను నెంచగావలదు, రూఢిగఁ దెల్పితి నయ్య సర్వముకా
మగతిమి వైరిసేనలను మార్కొనగల్గును; వాలుబూనినే
నగణితకార్యదీక్ష నిపు డాదలఁ బూనితి శిశ్వసింపుడీ

జనా—నీవు మాకు విశ్వాసపాత్రుండ వనునిదర్శన మేమైనఁ జూపఁ
గలవా?

చెకు—మంత్రీసత్తమా! జరిగిన వృత్తాంతమాను పూనినకార్యదీక్షయు
నెఱిగించితిని. ఇంతకన్న నిదర్శన మేమి చూడగలను?

జనా—అట్లయిన నొకటిరెండు దినములలోన మాయున్న గారును, ప్ర
భువువారును గానైయున్న వారు. వారు రా వేగమే దగ్గనము
చేయించెదను. అప్పుడు నిర్ణయింకఁబడును. ఇందేది వచించుట
కును నేనసమర్థుడను. ఇప్పుడుకార్యాంతరములు గలవు. ప్రస్తు
తము దయచేసెదరా? (ఉద్దఱుచు లేతురు.)

చెకు—చిత్తము. తెరవాళును.

4 వ రంగము.

ఓరుగంటిపురవీధి.

[విచారముతో సాలోచనముగ చెకుముకిశాస్త్రి ప్రవేశించును.]

చెకు—కటకటా ! అక్కడ తురకలకును—నిక్కడ హిందువులకుఁ
బనికిరాక—నే నిప్పుడు గల్బిలంబువలె నల్లాడ వలసినవాడనై
తిని ఇది స్లేచ్చసేవామహాపాతకమునకు ఫలము ! నాగతి
యిట్లు కావలసినదే !—

ఉ. ఆర్యపథానువర్తు లగుమైందవభూపతు లుండ నె దెఱో
దుర్యశభిక్షు శొగ్గితిని దోసిలి జానెడుపాట్లకోస మై-
కార్యము నందు నిందు బాడఁగానక వెంగలి నైతి నిట్టిరు
ష్కార్యము సల్పినందులకుఁ గావలె నాకుఁ బాభవం బిటుల్.

గీ. మాతృదేశభిమానంబు మంటఁగలిపి-
మాతృదేశధర్మంబులు మఱచిపోయి-
యస్య దేశీయులగుదాసు లయినపండ
లందఱకు దుష్ఫలమొకల్గు నంతమందు.

ఈవిచారముతోడ నిప్పు డేమి?—పుట్టెడాసతో వచ్చి యిటు లైతిని
గదా! ముందుగతి యేమి?—నాపరాధవదుఃఖం బెట్లుతీరును?
ఏమిచేయ నను? బంగారుపథ్మరమునకైన గోడచే ర్పిండువల
యనన నట్లు నా కెంత పరాక్రమ మున్నను—సేనాసహాయ
ములేక వారి నెట్లు నిర్జించుట—కటకటా! పేరు గాంచియున్న
యోరుగంటిసామ్రాజ్యమే హిందూధర్మనాశకు లగుష్టేష్వుల
పొగ రణంబుకున్న నింకెవ్వఁడులకు సమర్థతగలవారు—నిజా
నిజంబు లాఁతయలేని యామఁతురీలు మేఘానిధులట! ఎంత
యవివేకము!—

ఆ పాపనాశయమున సేవింప వచ్చిన
సమ్యక్దయ్యె నను జనార్దనుండు—
సూక్ష్మతంబు మాని యస్మిన్ బులాసిన
యెకల విశ్వసింపనే నొక కొలత.

[విద్యానాథుడు పోవేసెదాడు.]

విద్యా—ఓహో! చెకుముకి శాస్త్రమునామేమి? ఇదియేమి యిటులు

న్నారు! కావ్యము సఫలము కాలేదా?

చెకు—అనిన మాటయే—జనార్దనమంత్రి సన్న విశ్వసింపక—

రాజు వచ్చునంతదనుక వేచియుండుమనియె—అప్పుడైన నన్ను

విశ్వసించునట్లు సూచింపలేదు.

విద్యా—(ఆలోచించి) అయ్యా! ఈదోషము కాలమునగు దున్నది

మీరు మంత్రిగారిని దర్శించినసమయ మట్టిది. ఏమనిన—

చ పురమును మ్లేచ్ఛపుంగవుడు చుట్టడివైచెను దాడినీతిగా

తిరముగ నాస్మభావమును దొబ్బక మైత్రి జరించుచుండ నా

కరమక్షిప్తస్వభావుడు --ధనచ్చరితంబును ఫిల్లికాట నే

యిగవున విశ్వసించు మీము నిట్టిహాస్యతులందు మిల్చిమా!

కా స్వభావంబు నెఱిగి యిప్పుడచ్చటికరుగుటయే యనాలోచితము.

కావ్యకన్యకను సమర్పింపదలంచి రాజదర్శనమునకై వచ్చిన

నాకుసయిత మీకా దౌష్ట్యమే యాటంక మయ్యెను.

చెకు—అట్లయిన మన కిప్పుడేదికర్తవ్యము?

విద్యా—నా కొక్కనుహాపాయంబు హోచుచున్నది—అందువలన

నాకోరిక యెటులున్నను మీపరాధవము చల్లారునట్లు మ్లేచ్ఛ

రక్తవాహినులు పోవహించగలవు!

చెకు—ఆహా! నాకన్నుల కంతటి శుభకాలమా?

విద్యా—అవశ్యము గల్గును. మీకాయుపాయము నెఱిగింతునురండు.

(ఇరువురు సమ్మిమిగుతురు.)

5. వ రంగము :—వల్లిఖానుని జేరా.

[అనసములయందు వల్లిఖాన్, ఖుస్రా)ఖాన్, ముస్తఫాఖాన్,
ఫిరోజ్ ఖాన్, ప)వేశము.]

వల్లి—ఖుస్రా) ముస్తఫాఫిరోజ్ ఖాన్ యో! ఢిల్లీసుల్తాన్ హుకుంసే-
హం యిథర్ ఆర్ —అబ్తేక్కియా సోకాంతమాం బరాబర్
చలాయై—అబ్తేక్కి కాకాంబహుంముష్కిల్ మాలుంహోతా-
ఏయ్—ములుక్ పకడ్నేకూ క్యాక్యారస్తా ఆప్కా దిల్ మేచూ
లుం హోతా జహూర్ బోల్నా చాహియే —

ముస్తఫా—వల్లిఖాన్ బహదూర్ సా హేబ్ - ఇస్కేముర్షిదిల్ హై-
కీ-అబ్తే వరంగల్ మహారాజా జంగల్ మేపి కార్ కస్తేహై—
ఏయీపఖత్తే-హం-ఖల్లాకూ పకడ్నేసే- రాజా వో బాత్
సుస్కూర్ జంగిల్స్-జంగిల్స్ ఫరాంగి గ్నేవాలా హోరా జా
యేగా.

ఫిరోజ్—ముస్తఫాఖాన్ సబబ్ ముర్ఖూ- ఫసంద్ హై.

ఖుస్రా)—సర్దార్ సా హేబ్ -మేరీ ఫోటీ అక్కల్నే మాలుం హోతా
హై-కీ-ఏయ్స్తా బిల్కూల్ ఫసంద్ సహీహై—హం
ఇథర్ కెత్నా భరిన్ లడానుకర్నే సేభీ—ఖల్లాకాఅందర్ ఖానే
కూడిన్ ధరస్కాచాల్ భరాహై—ఓబాత్ జంగల్ మేరాజా
సుస్కూర్ భాగ్నేవాలే సహీహై-మగర్-చాన్సకొండలమ్కూర్
లాగర్ - బహూత్ లడానుకర్నే వాలాహై - దోతరఫ
రాజాకామ్కూర్ హంసేలడాను కర్నేసే-హంతమామ్ మర్జా
నేకాబాత్ హై - ఇస్లియే - మై సంస్తాహుం - కీ-జంగల్
మేరాజాకాసాత్ హల్కాలమ్కూర్ హోతా-అబ్తే హం రాజా
కూ పకడ్నేసే-ఖల్లాకూ పకడ్నేకూ ముష్కిల్ కుచ్ఛీనహీ
హై తబ్-అప్నబాబ్-హంగులాం.

వలీ—భాయీయో! —అప్ కహసోరస్తా వక్ సేవక్ జాన్ అచ్చాయై-
మగర్ —మురేదిశ్చే.....

[భయం పువేశము.]

భటు—సలం సర్దా సాహెబ్! దర్వాజామే యేక్ బామ్మక్ ఆకే.
బహూత్ గడ్ బిక్రీయా-తౌర్ హంవర్ బహూత్ జాలుం బీకి
యా-అందర్ జానేకాహుకుం 'సహీహై మతుజాన్' బోల్నే సే
బీ సునానై-మేరేకు గోలీకామాఫిక్ — దర్వాజాసే ఫేక్ ది
యా- జాత్ దేఖ్నే సేబామ్మన్- హత్ దేఖ్నే సేషైత్- హుం
కుంహై, ఉస్కా జాన్ నికాలుంగాసర్కార్ —

[చెకుముఃశాస్త్రి పువేశము.]

చెకు—నోరుమూయరా! అభాజయిడా! నా 'జాన్' 'నికాల్' చేయు
వాడవు నీవా? చచ్చిన నీయబ్బ —నీతాత—దిగివచ్చినచుసాధ్య
మగునా? (స్వగ) వేషభాషలు పూర్ణముగ మార్పులచేతను
శిలీలోననయితము నాతో విషయసంబాధము లేకపోవుట
చేతను ఈపందలు నన్ను గుఱ్ఱింపలేదు. త్రివిధ్యావాధకవి
మహామంత్రియు నిచ్చట పుయోగించెదగాక!-(ప్రకా) సలం
వల్లీఖాన్ సాహెబ్! నీకు చుహవిజయకాలము సంప్రాప్తమై
యున్నది.

* ఉ. భాయకులవారాన! కగకంతుడు నీకనిశ్చయమోడు; నీ
ప్రాణము సర్కజండు తనపై నిడి భవ్యముచేయు తేకు; ది

* కృతానములందును శంకరుడు నీకుతోడనుటచేత నీవును కృతానమునఁ బెట్టఁ
బడుదువనియు, యముడు నీప్రాణము మోయుననుటచేత మృతినందుచువనియు (అర్క-
జాడనఁగా కని—అతఁడు 11 వ స్థానమందున్నచో మహాదశయని మొదటి యగ్రము)
స్వర్గము నీకు లభించుననుటచేత సయితము మరణింతువనియు—చచ్చినవారు నూర్య
మండలమార్గమున బోతుదురు కావున నూర్యుడు దారిచూపుననుటయు—ఇదిగాక
నూర్యుడుదప్ప నీకుదారిచూపు పరివారము తేకుండుగాక యనియు—వల్లీఖానుని నా
కనమును నూచించుచున్నాడు.

వ్యాసన లై నసుందరులు వాసముజేసెనువీచు వీచు; నా

భానుడు దాచూపుపనివాడు; సుగా గుణ నీకునాచెబా.

వలీ—(స్వగ) ఈబాన్ బలేహమాధ్వరూ ఘోస్తుది. నాకీ గుర్తు

యెలాగవట్టినాచు? నాకీ వేగు తీయడాన్ని—జవార్దన్మతీ

యేమైనపంపినాడో యేమో—(పి) పంతులూ—ఎవరుమీరు?

చెతు—మేము పంతుళ్ళుగము; పంతుళ్ళముగాము— నా కాతు

స్థేమియును లేదు. మేరుచ్చమైన శాస్త్రుర్ల వారము!—నా పేరు

భోతాభ శాస్త్రుని.

క. భోతాభునకుల నాకర

ఘాతంబున సఖుల చావగామోగుట, వి

ఖ్యాతిగ బాల్యమునండియు

భోతాభుడనెవ్వరేగు విశ్రుతి మయ్యెన్.

వలీ—జవార్దన్మ తీవారి తిరపున వచ్చివారా మీరు?

చెతు—ఒకడు పంపుట నేను వచ్చుట! నేనేమి వానిగులామునా?—

వాడెవడు నన్ను పంపుటకు?

వలీ—(స్వగ) అరే! జవార్దన్ ముతీ—అంతవాడికి 'వాడు వాడు'

చెపుతాడు—గారు చెప్తంలేదు. రాజాకీవీచుదుమ్మన్ కావాలా—

కాకపోతే దొంగయేసుయేసిచూకీమీసంతల్ని పుంకవాలా.

ఫర్కలేదూ—చూతాం— (పి)కా) కూకొండిశాస్త్రురూ—

మాకు యెలాగా పోల్చుకున్నాం?

చెతు—తెలియదా? జోస్యపుదెబ్బ!—నాజోస్యము మిడతంభాట్లు

జోస్యమనుకున్నాగా? పూర్వము కటకపురాజు నాజోస్యము

వరిచేయగోరి, “యిప్పుడు దేవలోకమున నేమిజరుగుచున్నదో

చెప్ప” మనను. “దేవేంద్రునిసభలో నిప్పుడు రంభానృత్య

ము జరుగుచున్నది. ఇప్పుడారంభచేతికంకణము జాతినది.

అది యిక్కడనో యిక్కడనో తప్పక పడునని రెండుబిరలు" గీసి
తిని. తప్పక చూచుచుండుగా-వాకంకణ మారెండుబిరలయం
దొకచానిలో కడిపోయినది.

అందఱు—(అశ్చర్యముతో) బలే- బలే- ఎంతగొప్ప జోష్యం- ఎంత
గొప్పజోష్యం—

వలీ—రెండు బిరలుగీసినారేమి? సరిగా యెంచుకు చెప్పలేక పోయి
నారా శాస్త్రుర్లు—

చకు—అబ్బో! అసాధ్య మగునమేధ! సామాన్యచూ వలీభానం?
ప్రశ్న వేయనేవేసినాడు. సాహెబుగారూ! ఎంతగొప్ప
జోష్యుడు చెప్పినను ఫలిత మాపాటిభేదముగ నప్పుడప్పుడు
వచ్చుచుండును ఇది చార్వతి జోష్యమనకుఁజెట్టిన శాపము!

వలీ—మంచిది. మీరు మాహుకుం లేకుండా లోకల్కి యెంచుకు
నప్పినారా—

చకు—అప్రశ్న మిచ్చుడిగిన మీరేమి చెప్పగలరు? స్వాచరణమునకుఁ
బనికిరాని కరోపదేశ మెంతయైన జేయవచ్చును?—

చ. అడవులుచుట్టి రాజ్యముల నన్నిటి మెట్టి-ప్రయాసదొట్టి, యీ
పుడమి సమస్తముం గొనెడుపోలిక సేవల చేరబట్టి, సం
దడి యొనరింప కీవిధి బ్రతాపుని దీపితరాజ్యమందు మీ
రడుగిడ నేమిహేతు వెనరాజ్ఞ యొసంగిరి మీకు సాహెబా?

వలీ—(స్వగ) వల్లీ “ప్రతాపుడు” అని హాశార్వం మాట నెత్తాడు.
ఇతనివంగతి కొంచెం తెలుకోవలా- (ప్రకా) శాస్త్రుర్లు!
నీకు యంతసాహసం మంచిది కాదు- మాజవాన్ పొడిచేస్తే
మీకని యేమైపుండును?

చకు—పొడి చేస్తేనా?—కారప్పడి—కందిపొడి—కమ్మనిపొడి—
ముక్కు పొడి—యిప్పుడిప్పుడు కాఫీపొడి కూడా వచ్చుచున్నది.

ఇం దేపాడిచేసినను, సాహెబులుచేసిన పాడి మేము తాకము.
ఈయభాగ్యుడేనా నన్ను పాడుచువాడు. భేతాళశాస్త్రుర్ల
నని ముందే చెప్పితిని తెలియలేదా ?

క. మాపయినఁ గత్తి నెత్తిన

పావులు మాచే నశింతు పదుగురు; మేమీ

వ్యాపారమున నశింపము

కావుగ జాతకము మాకుఁ గల డిటు వినుడి.

వలీ—(స్వగ) ఈశాస్త్రుర్లు కటకంరాజుషచూచారంకూడా చెప్తాడు.
ఇతన్ని వదలకూడదు. కాని జనార్దన్మంత్రి చేసి పంపిన
దొంగశాస్త్రుణ్ణెమో అని భయంఁద్రాను- (ప్రకా) శాస్త్రుర్లు !
ఐతే మీపని మూడునిముసాల్లో సీదాగా చెప్పి యెల్లండి.
మేం బహుత్ జరూరై న పనిమీద వుంటాం.

చెకు—అబ్బో! మీ జరూరై నపని యిదే కదా ?

క. రాజును బట్టుదుమా ? పుర

రాజముఁ బట్టుదమ ? మనము ప్రారంభమునం

దాజి నలుపుపూర్వం బని

యోజన జేసెదరు; నలుపు రూపాలుమీఱఁ.

నాజోస్యము నిజమేనా ?

ఖానులు—(మొగములు చూచుకొందురు.)

వలీ—నరే! మీపని చెప్పి యెల్లండి.

చెకు—చెప్పెదను- వీని (జవానుఁజూచి) నావలకు మీరు పంపు
దురా ? నేను పంపనా ?

వలీ—జారే- జా.

జవా—(నిష్క్రమించును.)

చెకు—ఈప్రతాపుని యాస్థానమందలి జోస్యము “యాచకోయూచక శతూ” అను సామ్యముగ నాపై నీర్వ్యచే నాకు ప్రతాపుని దర్శనము. కాకుండఁ జేసినాఁడు ఒకనాఁడు నేనే సాహసించి రాజదర్శనమునకు నెళ్ళగా రాజు నన్ను పరిహసించి—
“బోడిబాపడి కెంతసాహస” మని పలికెను. నా కాగ్రహము గల్గి, “బోడియే నీపని పట్టు” నని పలికి వచ్చితిని.

వలీ—బోడి అంటే యెవరు ?

చెకు—ఎవరో మీరు చెప్పుకొనవలెను.

గీ. బోడిబాపడ నేనొక్క బోడి నాడూ-

శిరము గొఱిగించుకొనియెడు తురక బోడి

యదియు గడ్డయు లేనిసన్యాసి బోడి

మెడుకయె లేని బాపనివిధన బోడి.

ఈనాల్గుబోడులలో నేఁజెప్పినబోడి యేబోడియో?

వలీ—అదీకూడా మీరే చెప్పుచలా- కదా-

చెకు—చెప్పెదను. ప్రతాపునిరాజ్యము గెల్పు సంధిబంధమున్నయు నాచేతనున్నవి. మీకు నేను జోస్యము చెప్పెదను. నాకు మీరు సుల్తాను దగ్గరము చేయించితిరేని, ప్రతాపుని గెల్పి-
వానిని వానిజోస్యని కరాళవింశవలెనని నాప్రతిజ్ఞ.

వలీ—(స్వగ) అరే- అరే- ఎంతమాట విన్నాం- వీనిమాటలు నిజం ఐతే చాలా ప్రపకారం- కానీ చూతాం- (ప్రగ) పండత్ జీ!
మీజోస్యం నిజం అనీ మాకు దాఖలా యెలాగ ?—

చెకు—ఇదివఱకు చెప్పినది చాలలేదా ? సరే ! మీనోగతమును చెప్పుదునా ?

వలీ—చెప్పండి పండత్ జీ—

చెకు—ఇతరులు విననేల? (జనాంతిముగ) ఓరుగల్లు కొట్టి ముస్తఫా

ఫిరోజులను ఖుస్రూను నామాన శేషులను జేసి నీ వోరుగంటి
సుల్తానువై తుదకు ఢిల్లీసుల్తానునుగూడా కొట్టి ఢిల్లీ నేల
దలంచి యున్నావు.

వలీ—(ఆశ్చర్యముతో) పండత్ జీ! మీరు బ్రహ్మదేవునివైనారని,
సామాన్యమనీ కాదు.

చెకు—(ముస్తఫానుచూచి) మరి నీకు చెప్పదనా?

ముస్త—చెప్పండి.

చెకు—(జనాంతికము) ఒంగలును వట్టుకొనివలెనువాత వలీఖానుని
మోసగించి, చంపి నీవే సుల్తానువై— తుదకు ఢిల్లీసుల్తానును
గూడ జంకవలెనని నీయద్దేశము కాదా?

ముస్త—(భయాశ్చర్యములతో సలాముచేసి) తోస్టులూ— చాస్తుల్లా—
నాచాణం నీచేతులో వుండి

చెకు—ఓ నునులేదు—ఇంక చాలునా?

అందఱు—చాలును.

చెకు—నే నిక్కడికివచ్చినట్లు హిందూవోముకైన తెలియనియంగూడ
మీ అట్లు తెలియనిచ్చినను మీరు పన్ను మోసగించి సుల్తాను
దర్బారుము చేరుంకున్నను ఖరా లేమి ?

వలీ—మీరే చెప్పండి.

చెకు—మీరింద తోయునని ఒంటరిగాని నాతో కత్తియద్దము
ఖరారు అట్లు బాసచేయుడు.

అంద—అలాగే— అలాగే— (వాగ్దానములు చేతురు.)

వలీ—మరి మీరు యిక్కడ ముఖీ యేమివహించుం చేస్తారు?

చెకు—ఎప్పటికప్పుడు తోస్యము చెప్పెదను. ఓరుగంటిరాజ్యపురహ
స్యముల నెఱిగించెదను దాని కిదియే మొదలు. మీ రెఱు
గని వార్త యొకటి చెప్పెదను.

ఆ విధము లాచరింప రామేశ్వరపు మాత్యః

గాంచ నగి యాయుధములు

వ్యాధి నడి యిపుడు పోణసనూనము

డయ్యె నెనువార్త యయ్యె నిపుడు.

రామేశ్వరస్వామి యచుగ్రహమున గాడే చచ్చెనా మనపీఠ వదలినది.

చచ్చుచుకూడ జోస్యము పుట్టును నే యున్నది.

అందఱు — (ఆశ్చర్యపడుచున్నాడు)

వలీ—ఇదిగో నూకీ వాఖలా యేమిటి శాస్త్రులు —

చెను—సన్న నమ్మిన వారు చెకిపోలేరు. నమ్మిన వారు బాగుపడలేదు.

నన్నేమిశోధించెదవు. నామిశోసిన నబద్ధములువాడనుగాను.

యంగంధరునిదగ్గఱనుండి యుత్తరము తెచ్చిన మనుష్యునితో

నేనే జవార్తనుడనని బొకి యుత్తరము లాగుకొని తృప్తిపంపి

వేసితిని ఇదిగో యుత్తరము; మీ కెవ్వరికైన దెలుగు

వచ్చునా?

వలీ—(కైకొని) కొంచెం నాకే తెలుసు.

చెను—అందులకేదా యితవాక్కుది? చదివిపెప్పుగునా?

వలీ—అక్క-అరేను చచ్చుచున్నాను

చెను—ఇది మనచేత చిక్కుటచేత, యంగంధరుడు నచ్చి యన్నెకా

ర్యములును సర్దుకొనునని కోరిలోనివారు సిల్పితతో నుండు

గురు. ఇది మః కె యో యుపయోగము.

వలీ—జేను. జేను.

చెను—నేసిప్పటికి వెళ్ళుచున్నాను. తిరిగివర్చనముచేసెదను. నే నీ తెలుగు

వేషముతో మీడను వచ్చుచుబోవుచున్న సచుచూనము. నా

కొకతురకడుస్తు నిండు.

వలీ—(తెచ్చి యుచ్చును.)

చెకు—ఒకయశ్యముకూడ కావలెను.

వలీ—దర్వాజాలో జవాన్తో చెప్పి యిష్టావచ్చిందితీస్కా—సె యెల్లండి

చెకు—సలాం-సలాం-సలాం-సలాం.

అందఱు—సలాం-సలాం-సలాం-సలాం.

చెకు—(ప్రవ్రచించును.)

వలీ—(స్వగ) ఈజోస్యులు తెచ్చినపుత్తరం అబద్ధం అయివుంటుందా-

కాని- ఏదీ ఏతే మనకేమి?—ఇతన్ని వదిలి మేస్తే- మాదీపుద్దే

మ చెప్పి రాజాకి మామీద తెస్తాను. ఉందితే అపాయంలేదూ

తోస్తుంది (ప్రకాశముగ) ఏబామ్మకో పక్కబాడ ఆస్తిపై

భయమో !

అందఱు—సచ్ గాత్ హై.

వలీ—ఇన్వఖిత్ మే- హం ఖల్లా స పక్షే సే అచ్చానహీ హై- మై

జంగల్ మే హార్-రాజాకూ పహితే పక్షేకూ దిల్ హై.

అందఱు—అచ్చా-అచ్చా.

వలీ—మైరాజాకూ పక్షర్- సీదాఫిల్లీ హపుంగా- ఏకాద్మీకూభేష్

దేవుంగా- ఆహ్వాన్-అడాయ్ రేక్ వరంగల్ ఖల్లా పక్షడ్ లేనా

చాహియే

అందఱు—అచ్చా- అచ్చా- అచ్చా.

(తెర వ్రాలును)

న వ రంగము.

(అరణ్యమున వేటవేషముతో ప్రతాపరుద్రుడు)

సాయుధుడై కృతేశించుచు]

ప్రతా—ఏమి యీవనరామణీయకము !

సీ. మొకములుకాంతి నట్టురముగాఁ దోపించు
 వచ్చుకరత్నకంబళముఁ బఱచి
 విరియఁబూచిన మేలివిరులతావుల నిగచు
 కేళికాంచితలతాగృహము లల్లి
 మెల్లమెల్లన వీచు పిల్లగాలులచేత
 పంజామరంబుల కి సరఁజేసి
 లలితశీర్షాంబుల లాహక్షుల గాఁగ
 జలజల రాలుపుష్పములు జల్లి
 వనమయూరనాట్యంబు లన్వారి గాఁగ
 ద్విజకలారావములు దశదిశల మోగ
 కల్లవపుఁబల్మెర్రాబు నివాళి గాఁగ
 రాజవిధవాంబు లొసగు వారామలక్ష్మి.

వలరాజ్ఞానసమయవనోదిరా సమర్పిత నీరాజసప్రదీపాంకుర సదృశ
 కోమల కోరకాన్విత చంపకప్రసూహంబులును, కిరకంతతపోభా
 గసమయ సంపాదిత శరీరభస్మాంగరాగంబును, పరాగమిమంబు
 న విసర్జించు మదనచాపవినిర్మూలంబు లగు సురపాన్మలును,
 పవనానకుమార ప్రసార ప్రకంపనూన కిసలయ కంటకక్షతం
 బులై- స్మృతిద్వ్యాభిముద్రిత సురచిరఘరాంగనానికర కుచభాగ
 బాంధవంబు లగునూగింతోరంపుమాచేతబుద్ధులును, సుకరాజ
 నికర నాశిత పుట ప్రతితంబులై- చుధురమకరిందర సప్రసారం
 బునగు గింధ శ్రేణు జెడియున్న పాథుంకు వింకలు సేయు
 పుధురమచిబుధురంబు లగుమాకందంబులును, భావజప్ర
 మోదవిహరణానుకూల పరిచుళిత ప్రసవశయ్యాబుధురని
 గూఢ విశ్రాంతలతానుదిరంబులును గలిగి యాయుపవనంబు,
 మృగిక్రీడావశంబున నలనటనందిన నాయంగంబులకు శ్రీమూల

హరియై యొప్పుచున్నది. (ఆపులిచి) ఏమిది? నేను నాకు
 కట్టపవలు నిద్దుర వచ్చుచున్నది పగటినిద్దురను పెద్దలు నురా
 చారలుబుగ బరిగణించిరి; నా కిది యుక్తము? (ఆనొచించి) ఆ!
 ఇప్పుట్టున నిది నావిషయంబున యుక్తము కాకపోను; ఏమనిన,
 గీ. వ్యసనముల నొక్కటగు మృగయావినోద
 శరతఁ గనువాకు దూవ్యమే పగటినిద్ర?;
 క్షీణి దురాచారముధుపానరతుడు ధూను
 పాన మొనరింపఁ గొంకునే భావమందు.

ఈసమీకమునందుఁ గల నిర్మల కాసాతీరమున నున్న యీవిశ్రాంత
 శిలాతలంబు శయనయోగ్యంబుగా నున్నది. ఆహాహా! మంద
 వాతమార్గంబును బరతెంచు నీసరోవరజలతుషారప్రసారం
 బెంతయానందకరముగా నున్నది. మఱియును,

ఉ. * రాజవిరోధబుద్ధి బహిరంగము సేయక నవ్వుచున్న దీ
 రాజశంకజంబు విషరక్తి ను నాతటినోహబుద్ధియో-
 వ్యాజమ గా స్వకీయకరబ ధనశృంఖలము ల్గిల్చి, తా
 నోజ సరస్సు జాయగొనుచుండెను మందసమీరపీరుడుకో.

కొంతతడ విందు విశ్రామించెదఁగాక! (నిద్రించును)

[ఇరువురు తురకిభటులు పోవేళితురు.]

1 భటు—క్యారే! జమాల- జంగల్ మే బహూత్ ఘుంకే ఘుంకే
 హైరాన్ హాగయా- రాజాకీఃతా బిల్కూల్ దిసానై- అభీ
 క్యాకర్నా- బోలో.

2 భటు—అరే భాయ్! హల్లాకామెహర్బాక సే- మేరేకూ రాజాకూ
 పకల్నే నాకాససీబ్ హైతో-వలీఖాన్ బహదూర్ సే మై-హజార్
 రుపియాభక్షిన్ లేవుంగా.

* ఈవర్ణనములన పరితాపరుద్రుని భావిస్థితి సూచింపఁబడుచున్నది.

1 భటు—తూ దోహజార్ లేనేసే మై దో హజార్ లేవుంగా—

2 భటు—తూ దోహజార్ లేనేసే మైదూర్ పాంచ్ హజార్ లేనే వాలా.

1 భటు—తే రేకు పాంచ్ హజార్ దేనేవాలా దున్యావర్ కొహిది వానామైతో—మేరేకు దన్ హజార్ దేనేవాలా దన్ దివానా జరూర్ హేగా—

2 భటు—(వీపుపై గొట్టి) అరేయూర్—దున్యావర్ దివానాకొ హీనహీనై—తూ పహిలేదివానో, హం దుస్సాదివానా- రాజాకూ నైదేఖా- వాజాకూ నైదేఖా- అబ్బీ కైకూలజాయ్ రే- జాన్- జంగల్ మే దేఖుంగా- పిఛే వాల్లాకా మెహర్బాన్ మై హమారా ససీబ్ మై.

(పరికిమింతురు)

1 భటు—(రాజును చూచి) అరేయూర్- దేఖో దేఖో.

2 భటు—క్యారే?

1 భటు—అరే! ఓపత్తర్ దేఖో- ధగ్ ధగ్ ధగ్ ధగ్- కొయి చనుక్తా.

2 భటు—అరేభాయ్ మైసమ్స్తా- ఆమ్మా సే సూరజ్ నిఛే ఆర్- ఇదర్ సోగయా.

1 భటు—సూరజ్ నైరే- చందర్- హోతా.

2 భటు—చందర్ భీ నై- ఇందర్ హోతా.

1 భటు—అరేదివానా సూరజ్ నై- చందర్ నై- ఇందర్ నై- ఏటిమ్మి పరంగోల్ మహారాజా ప్రతాపరుద్దర్ హోతా.

2 భటు—అరే షుద్దేవ్- షుద్దేవ్- జల్లీ.

1 భటు—అరే! ఉమ్మా సాతేమే జానేకూ హంకూ ధర్ హోతా.

2 భటు—హంకూభీ ధర్ హోతా క్యాకర్నా—

[గొలుసులతో వల్లిఖాయము ప్రవేశము.]

వలీ—కృతే గడ్ బిడ?

1 భటు—సలాం సర్దార్ సా హేబ్! ప్రతాపరుద్ర మహారాజ్ ఉధర్
సోగయా! (చూపును)

వలీ—(స్వగ) హల్లాకా మెహర్బా హై- హల్లాకా మెహర్బా
హై- వా! వా! వై సా సూరత్ హై—భేషక్—(శిరఃకంపన
మొచ్చే యును)

3. ఇందర్ సే చందర్ సే
సాందర్ సే మదన్ దేవ్ సే జాదా సూంత్
బుడూ క్షే తర్వా ర్నే
ఘండర్లో నహీ హో నెకాయ్ న్కా జాత్.

(ప్రక) రే! జహాల్! రే! మూసా! రాజా బరాబర్ సిండ్ కర్తా హై-
హజ్దే కూర్చన్ సే అచ్చా పఖత్ సహీ మిలేగా—ఏశుంఖల్ లేజా
కిర్ బంద్ కి ర్దేవ్! హహీ లేతర్ వాక్ సికాల్ దేవ్! ఇక్కా సో
తేసే మత్ జగ వో—జల్దీ జల్దీ—మైజంగల్ కా అందర్నే
సబ్ దేఖుంగా.

(స్మృమించును)

(భటులు, యథాప్రకారము చేయుచున్నారు)

ప్రతా—(ః ద్మే) ఏమిది? ముగిచి చరిత్రమును కూర్చి సర్ప
ములు చుట్టుకొనినట్లు స్వప్నము వచ్చినది. (పరికించి) ఓహో!
కూర్చి సర్పములు కావు. సన్నెవ్వరో శాలెవు లిందు శృంఖలా
నిబద్ధునిగా గావించినారు— ఏమి యీయవసవ్యము! ఇట్టప
గులు నిద్రించుట దిక్కి సూచనయే కాబోలును. మహాత్ము
డిగు యగిరికి దిగిరికి యిది యిది, “నేను వచ్చునం

దాక మృగయావినోదమును మానుమని యాజ్ఞతచ్చెను. అహి
తోహదేశమును నిరాకరించినందుల కిది ఫలమని తోచుచున్నది.

గీ. ఆర్యుఁ గువారి నీతివాక్యములు మదినిఁ

బాటసేయక, చరియించుచాపఫలము

సనుభవించక తప్పునో యజునైన

నతిఁగి సర్పంబు బట్టినఁ గలువకున్నె?

ఇంతకు నీది యెనఁమోసమో—తెలియదయ్యె—తురకదం డేమైన

దేశమునం బ్రవేశించెనా! ఇచ్చుకైన వార్త తెలియదయ్యెనో?

(తురకల భటులను జూచి) సందేహమేమి? ఇది మ్లేచ్ఛుల

దమ్మర్థమే—ఈతురకభటుల నీది యెవ్వరిపనియో ప్రశ్నిం

తము. (ప్రకాశముగా) ఓరీ! ఇదియేమిగా నీచమైన పనిచేసిరి?

మీ రెవ్వరి భటుల?

భటు—(పలుకకుండురు)

ప్రతా—(స్వగ) వీ రుత్తర టుచ్చుల లేదు. నాకిరవాళముసయితము

వీచేతులకుఁ జిక్కినది. కానియ్య; నన్నీ శ్రృంఖలము లేరుచే

యును? ఓ పరమేశ్వరా!

చ. మలకలదండు వెచ్చి. వనమధ్యమునం దిటు నన్ను శ్రృంఖలా

కలితుని జేసి బంధితునిఁగాఁ గొనిబోవగనుండె; మచ్చజా

బలమాన, బంధము లే సడలఁబాయ విముక్తు డనావిధగబుగా

నలఘు సతర్థతన భుజములందున గూర్చవె యోమహేశ్వరా!

(శ్రృంఖలములను బలవంతముగాఁ ద్రొచివేయుచున్నాఁడు.)

భటులు—(గడగడ వచ్చుచు పాటపోవఁ బ్రయత్నించుచున్నారు.)

ప్రతా—(కిరవాళము లాగుకొని) ఓరి పిటికిపడలారా! ఇప్పు డెందు

బోయెదరు?

ఉ. మేము సుమప్తి నున్నతటినుంచిననాచఁ జేసి, యీగతిం
గామనివోలె హీనగతిఁ గట్ట దలంచినవాఁ డెవఁడు త
న్నామముఁ దెల్పురేని, రయమున నిమ్ముఁగాలునివీటి కంపి పో)
ద్దామది నేతమండలముఁ దార్కొనఁజేర్చెద మ్మేన్మశేర్వముల్.
(కత్తుకల పినుకుచు కత్తి నెత్తుచున్నాడు.

1—భటు మహారాజ్! ఓకీ నలూసేస్తా, మాకీ జాన్ భక్షీనదయా
సేస్తే అంతాసెప్తామ్

2—భటు మహారాజ్! మాకీట్లగీకీబడ్డివెడై. హంతాసెత్తెసెప్తామ్.
హాతా—(స్వగ) పాపము మీ శరణుచున్నవారు. వదిలిన సంతయుఁ
జెప్పెదరు (వదిలి వ్రతా) మీప్రభు వెన్నెడు పచింపుడు—
ఎవఁడు మీచే నిట్టికష్టమును జేయుచినవాఁడు?

భటు—మహారాజ్! హద్దగో దూరానా హగ్గుడే జుగల్లో—
అటూ సూడండి మహారాజ్! వాక్కడా- దూరాన—

హాతా—అక్కడ నేమున్నది? (చూచుచున్నాడు)

భటు—(ఏమిటచి కాలికొలది పాటిపోవుచున్నారు)

హాతా—(చిటునవ్వుతో) హాతాభీతారులైన హీనజాతి పిఠికిపందలు-
పాటిపోవుచు వెన్నుజూపిన వీరిని వెటాడి వధింపజేల?—ఏది
యెల్లున్నను, నన్ను బట్టవచ్చినవా రెవ్వరో యెఱుకవడదయ్యె-
రాజ్యమునకేమియు వికత్తు రాదుగదా! మంత్రి యుగంధరుల
వారును పురమున లేరు- ఇతను జనార్దనమంత్రి యీతురకల
మోసంబున కాన్పెద మిచ్చువా?

ఉ. ఎంతయు రాజ్యతంత్రము వహించెడు నేర్పున, నాయుగంధరు
డంతిగఁ గాకిపోయినను నాతెనితమ్ముడే కా జనార్దనం
డంతిమ. సేయఁడే తురక లెతగ గోటను మట్టింపఁ గా
లాంతి తుల్యులైనభటు లెదఱు లగ్గరె ఖడ్గపాణులై.

కావున పురమునకు భయము లేదు.

(అనుబంధము 2)

వనీ—(ప్రవేశించి, స్వగతము) కామశమాంఖరాగ్ హేలూగయా-
రాజాకూ బహుమ్యుచ్చే జలుంమే పక్షిదేనా.

(ఃస్మృతిమించును.)

వృత—వెంటవచ్చిన సేనలు వెనుక చిక్కినవి. నాకరమునఁ గరవాల
మాన్యులవఱకు నా కేథరుమును లేకు గాని, పురమున కరు
గుట మంచిదా—హుమాదొర దూరంబున నున్నవాడు.
పిలిచి యవరోహింతునా? (దూరమున లక్ష్మింది) 'హేలూ!
అకాశమంటునట్లు ధూళి రేగుచున్నది. ఇది సామాన్యమైన దాడి
గాదు. మహాయుద్ధమే జరుగుచున్నది. తలంచినట్లు ఢిల్లీనుండి
యే సేనలు వచ్చియుండును. కానిమ్మో. చూతము. కృపాణనూ!
నీకు చక్కని విండు సుహం!

(తురికిదండు వచ్చి సలుపఁకొలచుండియు వృతాపరుమగిని
మార్కొనుచున్నది)

వృ—(మహాగిహముతో)

ఉ. పాపపుబద్ధిచేత ననుఁ బట్టఁగవచ్చితి నే! సురాత్ముల
రా ' కగదీర మీశిరము లన్నిటి గగనుకలీఁ గాఁగ, నే
నేపున మీటిపై కెరుకేసెక. బూబులు చిత్రిరీతి సఁ
తాపముచేత నేడ్వ- వితథగ బహువర్భటి యేల రంకిగా!

(కత్తిగిప్పుడు, చిత్రివైఖరి సవక సేవలం గూలనేయునున్నాడు; మిగత
భటులు పలముతు లగుచున్నారు.)

వనీ—(ప్ర॥ స్వ) జలుంసే రాజాకూ పక్షిదేకూ హల్లాకూ భీతాఖత్
సహిహై మాలుంగహోతా- భీ దూసారస్తాపక్షిదే- (వృకా

శము) మహారాజ్ - మహారాజ్ - శాంతించుచు - శాంతించు
చాలా-ఇది చిల్ కూల్ ఇంకా-దంకానీ బుద్ధిచేత చేస్సిపని
కాను- నామన్నీ హరించుచాలా- పార్థవా సేస్తాం—

కోతా—(స్వగతము) నీ డేనియో సయమును సంధించుచు వచ్చుచు
న్నాడు. ఇదియును తప్పక మోసమే! నీ డాయుధరహితుడై
వచ్చుచున్నాడు. నాయుధుడై వచ్చినమాత్రా మేమిథయము!
నీవిప్రలాప మేమో విందుచుగాక! (ప్రకాశముగా) నీ వెవ్వ
డవు ?

వలీ—మహారాజ్ !—నేను శిలీఫాద్వానరాక్షు; నాపేరు వలీఖాన్.

కోతా—నూపురమును జయించి-చన్న బాధింపవచ్చిన కోతాపమా
యిది ?

వలీ—మహారాజ్! మాతప్పు మాఫ్ చేయవాలా కోర్తా. మేము
చేత మా-సుల్తాన్లూ రాయబారిం పంపితే వచ్చినాం.

కోతా—స్నేహించుకో. నీ దురభిప్రాయమును బాధించి, మమ్ము
బట్టాకీ కీతుల నాను బాపితివి !

వలీ—అదేమన్నీ చేస్తా-టాం- ఏటాకువచ్చి-రెడూవోజున్నించీమేము
యిక్కడవున్నాం. నిన్న మాకీ పెద్దపుల్కీలఠాముహుంది; అది
మా-గో వాకవర్దార్కి చూపేతప్పుడు అడీరస్తుల్ గస్తుల్ సిస్తి
సోయి దానితలామీర బాటిమీర చుస్తుయేసి అలంకారంచేసిన
మా-ఫీత్ తగులుచుంది. తగుమా యిక్కడ- సోగయాసేస్తే గుడ్డి
జనాల్లు గుర్తుపట్టలేక పెద్దపులీతల్ని గొయ్యిల్ యేసినాం.

కోతా—(స్వగతము) ఛీ! ఇది సమృద్ధిని కల్పితం (ప్రకా) కన్నులు
లేనా వారికి—

వలీ—అందుకే ఘటించవాలాకోర్తా.

కోతా—మరియూ రానున నేలపంపితివి?

వలీ—తమయా బుటో; తుల్కీ—ఝప్పించినారూ యిది- తెల్వితఖ్వా
సిపాయిల్ అలాగా నేసినార్- వోరంకోల్ మహారాజా అది
తల్కి సేసిందిగాదూ- మీరు మరీమరీ మెహర్బాన్ చేత మమ్మల్ని
రిచ్చించవాలా పార్దవచేస్తాం.

కౌతా—ఏమిరా! నన్ను నూరుమాటలచేత బుట్టలో బెట్టడలంచు
చున్నావు నీనిజచరిత్రము చెప్పవేది- చూదితివా కరవాలగు?

వలీ—మహారాజ్-మీ చెప్పింది నిచ్చును. తమదను వ్రుడవాలా-
తమకీ రత్నాలూహారంలూ నజర్లూహడా తెచ్చినాం.

(దగ్గరి దగ్గరికు వచ్చి మెడలో రత్నహారము వేసివట్లు నటించుచు
వత్తుమందు ముక్కుకు చూపుచున్నాడు.)

కౌతా—మోసము; మో-స-ము—

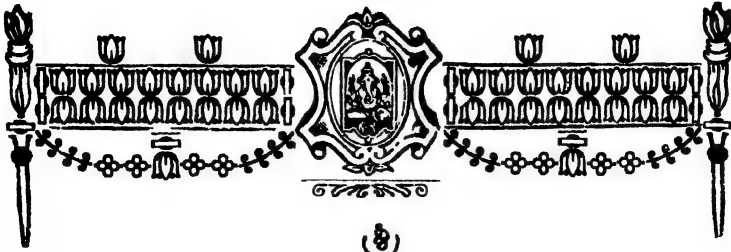
(చూర్చిల్లుచు.)

భటు—(బండిగతును)

(వెర నోలును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ

ప్రతాపరుద్రీయము.

ద్వితీయాంకము.

1 న రంగము :--గోదావరీతీరము.

[విద్యానాథుడు ప్రవేశించును.]

విద్యా --(స్వగ) ప్రకృతియంతయు మహాశ్వేదముగా నున్నది. ఏమి కారణమో కదా! భూవభౌతరముల మధ్యమున నీరంధ్రము గల గ్రమ్మకొనిన యీహూళి తురకల సేలది గాక యింకెవ్వరి దైయుండును. రాజు వేటకు నచ్చినది యీప్రాంతమే! తురక సేనలు చీలివచ్చిన దీప్రాంతమే! రాజు నేమైన తురకలు గొని పోవుచున్నారా!—అమహా రాజులు బట్టుట కెవ్వరికి సాధ్యము! మోస మేమైన జరిగి యుగాను నేమో ఎల్లీఖాయుడు సాయాన్యడు గాడు; (స్మరణ నభివయించి) ఐనను భయములేదు. గోదావరి దాటవలయునని, యుదయముచుండియు నే నెన్ని రేవులు తిరిగిన నొక్కవావగాని, బల్లకట్టుగాని, డింగిగాని, పుట్టిగాని- కాన్పింపలేదు. అన్నియును భిన్నభిన్నములు యున్నవి. దీనిం బట్టిచూడ- తురకలు గోదావరి దాటిపోయిండ, రాజులంతా విశారదుండగు జనార్దనమూర్తి యిట్టి కట్టకచేసి యు

చునని తోచుచున్నది మంచివని చేసినాడు. తురక లేచారని దాటిపోగలరు? (అటునిటు జూచి) చిన్నదండొకటి యీ ప్రక్కనుండి చుచున్నది. ఇది తురకదండ కాదు. మహారాజు వెంట వేటకై వచ్చిన భటులై యుందురు వీరి కేమైన రాజువృత్తాంతము తెలియునేమో కనుగొందును. (తెరవంక జూచి) ఓయీ భద్రమ ఖుడా!—భద్రమ ఖుడా!

[ఒక భటుడు పోవేళము.]

భటు—ఏమి స్వామి?

విద్యా—మహారాజుగారి సర్వామున పదలి మీ రొంటరిగ నగుచున్నారేమి?

భటు—మహారాజుగారు శార్దూలము దలుముకొని పండును చీలి వచ్చినారు. మాకు పొదిదర్శనము కాలేదు. కాని వారియశ్వ మెంటరిగ నాకాశమార్గమున కోటదిక్కుగా బోవుచున్నది. ఇది మా కాశ్చర్యమై మహారాజును వెదకుచు బోవుచున్నము.

(నిష్క్రమించును.)

విద్యా—(తనలో) సరే! తెలంచినది యథార్థమైనది. మహారాజు యననాస్తగతుడు కానిచో సశ్వ మేల మెంటరిగ నరుగును? కటకటా! విధి యంత వికారమయ్యెనా! కష్టము లొంటరిగ రా నను నార్యోక్తి ననుసరించి జనార్దనమఠి శాసన మందని నావ యేదైన తురకలను దాటించుటకే సిద్ధమైన నిత నడుగవలసిన పనియే లేదు.

[తెరవ]

ఏలేసా యేల యేలేసా- ఏలేసా యేల జేలేసా.

జోర్యేయ్- బార్యేయ్-

విద్యా—(విని) ఇదియును స్థిరమే యైనదా ! కానీ ! ఏరి నృత్యంత

మేదియో కనుగొందును ఇప్పు డా సింపరాదు.

ఆ. రాజ సహజముగ పరాక్రమవంతుడు

- రాపు లేదా మంత్రశిక్షణమున,
నయిన విధి విరోధ మాట నిట్లయ్యె నే
బ్రకటపడతు నడుతథక్తి కొంత.

(నిష్క్రమించును.)

2 వ రంగము:—గోదావరీనదిమీఁద తురకల యోడ.

పడవవాంసు—

(ఒకడుచెప్పగా తక్కిన వాండ్రింగుకొని కోలలువేయుచు పాడుదురు.)

వాట.

ఏలేనా యేలా యేలేనా-

ఐలేనా యేల బేలేనా-

జోర్చెయ్-బార్చెయ్-

1. గోదావరిల్లీ కోటిదణ్ణాలెట్టి

బదాశలం తీర్త మెల్లలే-

పారుపులేకుండాను పోశెన్ముగండికి

కొట్టాలకొబ్బరీ కాయలూ నూనొకిటి|| గో||

ఏలేనా ఏల ..... జోర్చెయ్-బార్చెయ్.

2. గోదావరిల్లీ కోటిదణ్ణాలెట్టి

కోటిలింగం తీర్త మెల్లలే-

కట్టిసంగడికాడ మానందిదేముడికి

కొట్టాలెదణ్ణాలు పేరుపేరొరసలా|| గో||

ఏలేనా యే.....జోర్చెయ్-బార్చెయ్.

3 కష్టయేగమ్మకీ కోటిదణ్ణాలెట్టి
అమనోఽతీర్తాని కెల్లా లే-
పాయ్యేటిదానిలో కనకదర్శకీ ముక్తి-
యెయ్యాలెరూపాయ లేటిలో దిగమసిసి॥ గో॥
ఏలేసా యేల.....జోర్చెయ్-బార్చెయ్.

4. కాయేరిల్లికీ కోటిదణ్ణాలెట్టి
శీరాగతీర్తాని కెల్లా లే-
అనోళ్ళముందర ఆగలేకుంటేరు
శీరంగవాచకి సెప్పికొట్టించాలె॥ గో॥
ఏలేసా ఏల ఏలేసా.....జోర్చెయ్-బార్చెయ్.

- 1 పడ—బాబా! మొసలి మొసలా! !-
- 2 పడ—అబ్బా! మసనంత మొసలా.
- 3 పడ—మొసలిగాదు ముసిలా.
- 4 పడ—మసిసేనా! మొసలిగాదు.
- 1 పడ—తనుకీలాడు తున్నాడా.
- 2 పడ—సెయ్యసిరి సైగ జేస్తుండాడా! పాపం.
- 3 పడ—అరెరే! పాపం బాపనయ్యరా!
- 4 పడ—మొసలీ యెంబబడ్డాదో యేకర్మమో
- 1 పడ—సాప్రబతుకుల మీదుండాడా!
- 2 పడ—బలే యీతగాడా.
- 3 పడ—తెగబడ్డాడా.
- 4 పడ—తాడిసరండశ్చే

[తెరిలో.]

ఓహూయ్- పడవ్యాభ్యయ్- పడవ్యాభ్య- సాయేబులూ-సాయేబు
లూ- చచ్చితి- రక్షించండి- మొసలి- మొసలి- మొసలి!!

1 పడ—నవోబుగ రూ! ఆ బావనయ్య నస్తుండడు పాపం! మొస
లంట! యెక్కిస్తుమా!

సాహే—యెక్కించండిపాపం! సస్తాడు.

[విద్యానాథుడు ఈయచు ప్రవేశింపను.]

ఓహోయ్- ఓడవాళ్ళోయ్- ఓడవాళ్ళో- సాయేబులూ! సాయేబు
లూ- సాయేబులూ- చచ్చితి- చచ్చితి- రక్షించండి- మొసలి-
మొసలి! మొసలి !!

2 పడ—తాడేస్తున్నాం- పుండు బావనయ్యం- బయటేనులే! (పగవ
వాండు) తాడు వేయగా విద్యానాథుడు కట్టుకొని పడవమై
జేగును)

విద్యా—ఉహుహుహుహుహుహు! ఆబ్బబ్బ! ఏమిచలి! ఎర
చలి! వరే! పడవదాళ్ళో- మీరులేకుంటే యివాళ్ళో చచ్చి
పోతారురా!- సాయేబులూ! మీగు దయదాచుకుంటే పోయి
పోయిండును.

(అని బట్టకుడుకొనచు వణకును. తట్టంతయు తడిచేయుచున్నాడు)
అబ్బ! ఎంతవెద్దమొసలి! ఎంతవెద్దమొసలి!!

ఒకసారి—వరే! ఇలాగంటి మొసళ్ళలో ఇంతామాహాసం మొ
ద్దు పేచినావే నాస్తుల్లా?

విద్యా—(స్వగ) ఈరాలక కిదియే మొదటి యన్మలము- చేయనది
రాజసేవ— శుక్రినీతి యండనేయన్నది. (ప్రకా) నాలుగు దిన
మూక్తిదట న భార్య మగశిశువును ప్రసవించినది బాలుడు
పుట్టినవాడే గట్టినాడు లిల్లికిప్పుడు ప్రసూతిబాధ్యము ప్రవేశి
శించి చాళిబ్రదకుమీద నున్నది. వైద్యుడు గరిళములెమ్మ
ని పంపిగా- దోసిమీద గోదావరి దాటియెక యెకి తిండిన
యెలమిమూ, మూడుకోసులనున్న మూడపాడికి పోయి

గిరిశముతైన్చి చూతును. యే లేననందును పడవలేను.

డిగీ లేను. అన్నీ వగులొట్టబడియున్నవి. అజేదో నుంత్రి

శాసనమని చెప్పుదురూరు. అది గాఢస్వప్న కేమిపోగాలమో!

అ.దఱు—హవ్యర్థం- హవ్యర్థం.

విద్యా—తరువాత గోదావరి నీడలే పోవునునా యని తెలిపితిని.

ఈమొసళ్ళు వెంటబడకున్న దాటియే యంగును.

సిపా—గోదావరి యీతామీద దాటేవత్తేవుందీ పాస్తున్నా నీకీ?

విద్యా—వెనుక నుకళుగు పరీక్షగాగా- చేతులు కాళ్ళూ త్రొళ్ళ

తో కట్టించుకొని, మొగమున నూ నెగిన్న పెట్టుకొని నూన

నొణకకుండ నేనుసార్లు కట్టుతాకకుండ నీవలూచలికి గోదావరి

కిడ్లమీదివ యీతగాడను సాపెయూ.

సిపా—బలే- బలే- బడాయీతామన్నీ- బడాయీతామన్నీ

1 పడవ—అబ్బాన్నకవా బాబూ నువ్వు. ఏవోవో అనుకున్నాం-

దండం బాబూ!

విద్యా—నే మేండ్లుబి శు.

2 పడ—ఎవరికి—

1 పడ—ఎవరికి?— మొన్నగూపాయిగుడా గెన్నుకున్నాడు.

వొడిగూడ-కాడ

2 పడ—అట్లా...బాబూ- వానికెవరో అనుకున్నాను.

విద్యా—(స్వగ) ఇక్కడ కేరులునులేకు- అ.దఱుకు తురకలు-

లోపల మహారాజుడవచ్చును. (గడగడ వణకుచు) బాబూ!

జ్వరం- జ్వరం- అయ్యయ్యో! చలి. చలి. ఉపలుపలుపలు

పలుపలుపలు.

సిపా—కూకుండపోతా నీళ్ళూ నేనుకు సాస్తున్నా- సలి గిలీ పోతుం

దీ లోఫలికీయెల్లా- ఇద్దోడారి- ఇలాగాయెల్లా.

విద్యా—ఉహుహుహుహు-

(వరుడు లోపలకుఁ బోవును)

అ

కిర రంగము—ఉడవ లోపలిభాగము.

[అసీనుడై ప్రతాపరుద్రుడు బుచ్చిదబ్బాధనముతో]

ప్రతా—(స్వగ) నిరాయధుడు గదా యని నమ్మి వల్లీఖారుచే
నంత మోసపోయితి! ఓరీ వల్లీఖారుడా! వల్లీఖారుడా!

ఆ హత్తుచుండు జల్లి ముముఁ బట్టగల్గితి

గాని సాహసమున ఖడ్గ మూని,

కలనఁ బలిచి మమ్ము గెలువ నీతర మానె

పాపి తురకబుద్ధిఁ జూపినావు.

ఒకరి ననవలసినపని యేమున్నది? ఇది నాకర్మానుభవము!

(అనుబాధము కి)

సీ. సాధుజనునితానసాహారపాహులు,

చారుణులు తలఁ దగిలెనేమొ?

కానలోహం దహకలితులు మృగమువి

నోదగులుకు మది నొచ్చిచేమొ?

చేరి యర్థులకు నిచ్చెదవంచు నమ్మించి

తడఁబాటునఁ బరాకు పడితిచేమొ?

దంకివదగని యుత్తముల నవ్వరినై

దండించితిను ప్రమాదగుచేతి?

శ్రీశివార్చనము నుపేక్షఁ జేసిగానె?

మాతృపూజావిధానంబు మఱచినానా?

బ్రాహ్మణుల నవమానంబు బఱచినానా?

యిట్టి పాపి ఘటించి పాతు వేమొ?

అకటా! రాజై జన్మించుట బహుభారవహనమూలకము గదా!

ఆ. పూట కూలి జేసి, పాలుపార భుజియును

చేద నిదరఁ కెను నాదమటచి,

కనక పాత్రమందు కలమాన్మము భుజియె

నవసివిభుఁడు నిదుర నందలేడు.

శాంధవ సంస్కరణంబున నా కీచుక విచారము గల్గుచున్నయని.

సీ. నాపైన దనమాప్తాములు నిల్వినవృద్ధ

జనని యెంతగ మది వసరు నొక్కొ?

సతతంబు నాతనుచ్ఛాయగా నెప్పు, కు

లాంగన యేగీరి నడలు నొక్కొ?

భావిక కతివంశవర్ధనుం డగుముద్దు

పట్టియెంతగనార్తి పడయు నొక్కొ?

లల్లిని బాదు పుత్రకులభాతిని రావ్వు)

జనము లేకతి నార్తి గ నెద రొక్కొ?

కటకటా! మేన్మచాలన కారణమున,

గోమహీసురవధములు గొల్లగొనుట

లబలల బరాభమించుట లాదియైన

దురితకర్మంబు లిక నేను జగుగు నొక్కొ?

తిల్లీ! కాకతీయసాహాజ్యలక్ష్మీ!

క. తిల్లీ! కాకతీరాజ్యము

తిల్లీ! నీను మలకలకు వదిలితివటంచుక

కల్లడిలకు మహ్మూ! భగ

నల్లీలను గడువగఁడె వజ్రభ్రంశుక.

ఎవ్వరో బాహ్యులుగ గోదావరి నీదుచువచ్చివాడు ఇతనిమాటల

నలన తురికలు గోదావరిని చాటుకుండ జనార్దనుఁడు చేసిన

ప్రయత్నము తెల్లమైనది. మహామూర్తు! లెప్పుడును ఎన్నుకొను
కాజులరు.

[విద్యానాథుడు వణకుచు లోకల ప్రవేశించి
విద్యా—అబ్బ! చలి-చలి-చలి-ఉహుహుహుహుహు- లోపలనంత
యం జీకటి; ఒక్కక్షణ మలవాటుకడిగగాని యేమియు గనఁ
బడదు

[వస్త్రములలోనున్న శోణు సంచినుండి విభూషిదీసి యెడలినిండఁ
బూసికొని, పుస్తక మొకటి తుడుచుచుండును.]

ప్రతా—(స్వగ) ఈమహానుభావుఁ డేదియో గ్రంథమును విప్ప
చున్నాఁడు.

విద్యా—(పుస్తకమును విప్పి రాగముగా)

* శ్లో॥ కీ॥ డాద్రీయతి గోత్రశైల శిఖరేష్వాస్థాన సద్దీయతి
ద్వీపేష్వాభిషు దీర్ఘకీయతిహరి త్వేకాంత గేహీయతి
ఉద్యానీయతి సీమపర్వతతటారణ్యే నుపర్వాచకే
హాసాదీయతి వీరరుద్రానృపతే స్ఫురఃప్రతాపాదయః॥

ప్రతా—(స్వగ) ఆహాహా! రసవంతమైన కవిత్వము! ఏమికావ్యమండీ
అది శాస్త్రులవారూ?

విద్యా—(కలయఁజూచి) ఏమిది? నాకు లోకుగా నిచ్చట నింకొక
రన్నారా?

ప్రతా—ఏమికావ్య వది?

* వీరప్రతాపరుద్రదేవుని ప్రతాపకీర్తి-గోత్రశైలశిఖరములను కీర్తాపర్వతము
లుగను, ద్వీపముల శాస్తానపద్మములుగను, సముద్రములను స్నానంత్రగలకులుగను, ది
క్కుల శేకాంతమందిరములుగను, పర్వతతటారణ్యముల నుద్యానములుగను, నుపర్వాచ
లముం బ్రాసాదముగను జేసికొనెను. అనగా ప్రతాపరుద్రునికీర్తి చూచి ప్రజేశము
లేదని భావము

విద్యా—(స్వగ) ఎవరీమహాపురుషుడు? కానీ విచారించెదను. (ప్ర)

ఈ కావ్యమా? ఇది ప్రతాపపద్యీయ నునువలంకారశాస్త్రము!

ఓరుగంటి ప్రతాపరుద్రునిపై సంకిరము చేసితిని!

ప్రతా—అతనిపై నేల చేసితిని?

విద్యా—బీద వాడగుటచే నేమైన సన్మానమైనచో గుమార్తె వివాహము చేయదయ్యునకొంటిని.

ప్రతా—సన్మాన మేమి జరిగినది?

విద్యా—సన్మాన మెక్కడిది?

ప్రతా—అంత యరసిమఁడాయారాజు?

విద్యా—దర్శనమే కలుగలేదు; సన్మాన మెట్లుజరుగును?

ప్రతా—దర్శన మేల కలుగలేదు?

విద్యా—మాసమునుండి రాజు పురమునలేడు.

ప్రతా—ఎక్కడి కరిగెను?

విద్యా—ఎవ్వరెఱుఁగుదురు? కొందఱు వేట కరిగి. కొందఱు చారిగా సికిరి. కొందఱి టింకేమోయిరి. విసుగుపుట్టి యింటివారి బట్టు చుంటిని.

ప్రతా—అంతప్రయాసమున నాయనకే యంకిత మేలచేయవలయును? నాటియొక న దాన్యభూపతి లభిపకపోయెనా?

విద్యా—అట్టియనకాశ మూడిన నిరతశ్రమ కేల సహించుచుంటిని.

ప్రతా—ఎందుచేత?

విద్యా—అంతలను వానినే తగులవేసితిని.

ప్రతా—(స్వగ) కటకటా! ఎట్టిమాట వినవలసిన దుష్కాలము వచ్చి నది. ఢట్టిసమయమున నన్ను సిరి వదలిన దనిన నాశ్చర్యమేమి? (ప్ర) మహాత్మా! రెండుమూఁడు శ్లోకములను చదువుఁడు. ఆలకించి యానందించెదను.

విద్యా—రసజ్ఞులు విని సంతసించుటే కవికి కనకాభిషేకముగదా! అవ
ధరింపుడు.

శ్లో॥ లోకే కాకతిపీఠద్రవ్యపతే రుద్దామభూమశ్శియః

కీర్త్యాకార్తిక కాముదీధనశయా త్యుం నకించత్ క్వచిత్
యన్మాధుర్య విజృంభితక్షతవిషాం గ్రీవాం విలోక్యాధువా
కంతాలింస విశితుః విలనుతే సీరంధ్రుదేస్తుతా॥

రాజ—అహహహ! ఇది యమృతప్రవాహము గాని కవితాప్రవా
హము గాదు. ఏది శాస్త్రులవారూ! మఱియొక శ్లోకము?

విద్యా—

† శ్లో॥ ప్రతాప శ్రీతుల్యం క్విచిదవిసభూతం సచభవన్నభాసీ

త్రైలోక్యే కిమపిజైనః కాకతివిభోయథా

లోకాలోకక్షీతిధరతే వ్యర్కదృషదః

ప్రకాశితేన క్తందివ ముదితోదిః పరిచరూః॥

శ్రీ ప్రతాపరుద్రీయహారాజయోక్త కార్తికమాసమునందలి పెన్నిలవరే తెల్లనై
యున్న కీర్తి ప్రపంచమంతటను దట్టముగ వ్యాపించినది. ఆకాంతి సహజముగ తెల్లనై
యున్న శంకరుని శరీరమును మఱింత తెలుపుగావింప నానందముతో సర్వము లాతని
శరీరమునందంతట మఱింత బలవంతముగఁ బెనవేసికొనుచున్నది. పార్వతీదేవి యిదిచూచి
సంపూర్ణముగ తెల్లనైనచోఁ దన భర్తను గుంపఁజాలకుండు ననుభవమున కంతము
నందలి మచ్చుమల్యము తెల్లబడక గుఱుకుగా నుండునిమిత్తము కంతమును రెండుచేతు
లఁ బెనవేసి గట్టిగాఁ గాఁగలించుకొనుచున్నది.

† ప్రతాపరుద్రీయహారాజ కీర్తిపండిత కీర్తి మూఁడులోకములందును యిదివఱ
కుండలేదు; ఇప్పుడులేదు; ఇఁకముందుండదు; ఆయనకీర్తి కాంతినిఁజుటచేత లోకాలో
కపర్యవమునందున్న సూర్యకాంతమణులు రాత్రింబవళ్ళ నువిచక్షణలేకుండ మహాకాం
తితోఁ బ్రకాశించుచున్నవి. (లోకాలోకమును పర్యవము ప్రపంచమును మట్టియుండు
నని తురాణవృత్తము) ఇట్లు చెప్పుటచేత ప్రతాపరుద్రీయహారాజ కీర్తి మహాకాంతి
ప్రపంచములను దాఁడినది భావము.

రాజు—(అనందముతో) కవిచంద్రమా ! ఇట్టి రసవత్తములకు కావ్య
బాలికం గన్న తమకు ధవ్యతే కాని కృతినంది మిమ్ము సత్క
రింపజాలకపోయిన రాజు మిగుల సిర్భగ్యుడు నుడి !

విద్యా—కూతురు పతి కర్పించి చేతులు గడుగుకొన్న పురుషుడా జనకు
డైనను గృతార్థుడగుట ! ఇది వినుడు.

‡ శ్లో॥ కుందతి కుముదతి హంసతి

హంసతి హంసతి హంసతి

కైలాసతి చ యశశ్శ్రీ

వైశద్యం వీరరుద్రీ శ్యా॥

ప్రతా—(మహానందముతో) కవిశ్రేష్ఠమా ! మీరు భూమి నవతరిం
చినకేవల విద్యానాథులుగాని సామాన్యులు గారు మహాత్మా!
క్రొండను, విని యేమిప్రయోజనము. ఇచ్చట కేమియులేదు
సరికదా ననుస్కరించుటకు చేతులైనను స్వాధీనమున లేవు.
నాయగ్రీవోన ముదంగులీయ మున్నది—“రవిగాననిది కవి
గాంచుడు” గదా! దానిని గైకొని యెల్లుపయోగింపఁదగు నట్లు
పయోగింపును కాల మనుకూలమైనపుడు ఫలము గాంతురు
గాక !

విద్యా—(పుచ్చుకొని—“ప్రతాపాద్రుహారాజు” అని చదివి విస్మ
యమొత్తో) శ్రీమన్మహారాజాధిరాజా !

సీ. ఏనానిదానధారావారి మున్నరు

గా ధాత్యకల్లనగడ్డ యయ్యె

నవః ధాకకు శత్రునివహప్రతాపంబు

బడబాగ్నిరూప మై ననధి దాగె

‡ ప్రతాపరుద్రుని హారాజయొక్క కీర్తికాంతి మల్లెపూవువలె, తెల్లకలుకవలె,
పొసవలె, హరికర్పూరువలె, శంకరునివలె, చంద్రునివలె, కైలాసాచలమువలె తెల్ల
నైయున్నది. (శబ్దాలంకారము.)

ఎనఁ యైశ్వర్యవైభవము వీక్షింప న
 జ్యోతిఃపుష్పః గమల వేయి చాల్చె
 ఎవనిసౌందర్యము నెఱిగి భావజాదుల
 జ్ఞానములుండై యనంగుఁడయ్యె
 ఎనఁ దీప్తి కోడి రవి మింటఁ బరివేష
 మండలాంతరమున మోటు వడియె
 నదియదేనిసి.హ నర బాహుమండిత
 కాశీతిరుద్రుడ౯ కాంతిధన్య !

నీ కార్తి పూర్ణిమకలితాచ్చ సంపూర్ణ
 విమలచంద్రికలతో నమత సంది
 నవసంతాశేషభవసాంధ్యమల్లికా
 హ్నిననంతతుల్యో ఒంతి నూడి
 మండాకినీవారిసందోహమాలికా
 హల్లీనకమఃలతో నవఘళించి
 తరుణసతీపయోధర భారవలతాం
 హారవల్లరులతో నంగి పెనంగి
 సమదగ్ధంతదంతవిస్తాంధాశ
 ధశ్యగోచులతోడ ముతనము లాడి
 కాంతి సీక్తిల్లకవిశ్రాంత మయ్యె !
 వీరడుదవహారాజ ! విపులశేజ !!

కాలమహిమం బసాధ్యము ! లంఘింప నసాధ్యమైనది. భగవత్కటాక్ష
 మాన శీఘ్రకాలమున కాశీయరాజ్యసింహాసనముననే తమ
 పుర్రర్చనము నా కిగుఁగారి !

ప్రతా—మహాత్ముల యాశీర్వచనము వ్యర్థము కాదు గదా !
 విద్యా—ఇంతేకాదు. మహారాజసార్వభౌమ !

అ భూపతిలక ! నీవు నాపేరు ఎల్కితి
 దీనఁ గంటి నీకు దివ్యనామ
 మరల నేనె దీని నుకొనఁచెద నీకు
 చేత నోరుగంటిని హాపీతి !

ప్రతా—(స్వగ) : జన గా నీతఁడు విద్యానాథమహాకవియూ!—
 మహాకవిమగుటకు నామొనర్చిన యుగుళీయదాన ముపాత్ర
 శ్యస్తము కాదు. కృతిజ్ఞ చేతివేర్చుకొనియే తీగురు పరమేశ్వ
 రుఁడు సిద్ధయాభువు కాలేదు. లవలంబసము దొరికినది.

విద్యా—నుహరాజా! కాశ్యభారవ్యగుడిడరు ఇక వెనుక మరలెద.

ప్రతా—శిరస్సాష్టాంగప్రణామములు.

విద్యా—శ్రీవిజయమస్తు —(మూట కట్టకొని స్వగతముగా) అనుమా
 నించి చేసినపని చక్కగా ఫలించినది రాజద్భుతమైనది మా
 ర్గమును లభించినది వై కార్యము నాలోచించెదఁగాక! మంను
 నీటిలో బడిన దండ విషచేత—నీట దూకి యొడ్డుచేరెదను.

(అనబాధము. 4)

(నిష్క్రమించును.)

4 వ రంగము.

యుగంధర సాత్ర ఆస్థానము.

[ప్రవేశము:—యగంధరుఁడు, జనార్దనుఁడు]

యగం—జనార్దనా! నీవు శత్రునియెడల సహాయత్వమునకు నున్న

గుల తెలియు నానందమే—గాని—

ఉ ఏకి నాపతానిఁ జొరబట్టితివో మనసేమనోన ను

గ్రాటప్రకా దహించెను, దవానల వాట్లు మైదప్పసేనఁ బి

న్నాటగు గాల్చి నేమవు; నను బుక నీను బలెంచి వానిలో

గోటను బోవు నీపనికి గొడ్డలిఁ బూర్తిచేసి బాలకా?

జూ—అహో! చిన్నది ప్రియత్నము చేయుదు తగు రాక కెగురుచూచు చున్నాను.

యుగం—(స్వగతము) అడవి కరిగి పశ్చిమ మరలి రాలేకు. చీలిపోయిన తురకదాసుడు రాలేకు. పశ్చిమము తురకలు పట్టుకొని పోయి యున్నారా? (ఏమిత్తయు సూచించి) సూచన లటులే యున్నవి; కానీ చూతము—

[భటుడు పోవేళించును.]

భటు—నుహామంత్రిగారికి జయము!

యుగం—(స్వగతము) అందుకు దుర్నిమిత్తమైనది; వెంటనే జయశబ్దము చెవిసోకినది. ఇది ప్రియత్న సాధ్యము. (ప్రకాశముగా) ఏమిరా యది?

భటు—జహంగీరును సరదారును సామంతులు నచ్చి దగ్గర మఱి క్షేమమునందు.

యుగం—రస్తుచును

[అందఱు పోవేళము.]

అందఱు—నుహామంత్రిగారికి జయము.

యుగం—అర్హానవముల విశ్రాంతిమీద.

(అందఱు గూర్చున్నారు)

యుగం—గూతాశ్రితము పూర్ణము గాకుండ నన్ను బిలిపించితిరి. మీరందఱు తొలగి ప్రియత్నమునో నుండగా నేను రాకలసిన యనసర మేమి?

విశ్వా—మేము గొడ్డలిగో కేముదానిని మీరు గోరి, కేముకురు.

యుగం—(స్వగతము) అ తటిమవస్త్రము పుష్పదు మాకే కట్టచున్నట్లు అందఱునున్నది పశ్చిమ స్థితి యెట్లున్నదో!

[భటుడు ప్రవేశించును.]

భటు—మహామందిరీవారికి జయము.

యుగం—విశేష మేమి?

భటు—(చీకె లుచ్చుచు.)

యుగం—(స్వగతము చనుచు)

“ఆ. విష్ణురథము నీడ్చి వింతగా మళకంబు

కోరితి గజము నీడ్చుకొనుచు నరిగె

చెడియె గార్య మిపు డజేయముల్రొంగులు

గోరిపచ్చివాడ గొత్తవాడ.

విద్యావాధుడు.”

అనుమానము ప్రమాణ మయ్యె రాజును తురక లీడ్చుకొనిపోయినది
సూచించుచున్నాడు. కొత్తవాడైనను చతురుడు ఛండో
బద్ధముగ రచించిరాడు. పేరు విద్యావాధుడు! కవియై
యుండబోలు. విశ్వాసార్హుడని తోచుచున్నది. (ప్రకాశ
ముగా) హీ! ఆయన బ్రవేశపెట్టుము

భటు—(విష్కరించుచు)

[విద్యావాధుడు ప్రవేశము]

యుగం—(పరికించిచూచి స్వగతము) మహాతేజశ్శాలి. కన్నులలోన
విజ్ఞానము—విశ్వాసము—సత్యప్రవర్తనము—గనబడుచు
న్నది. ఇతనివలన కార్యభాగము జరుగదు. (సాధిలాషముగ
వచ్చి కొంగలించుకొని) విద్యావాధుడనిన కొత్తవాడయినా
లేని. నాప్రతిమానమా?

విద్యా—(కొంగలించుకొని చెవిలో) రాజును తురక లెత్తుకొనిపోయినారు.

యుగం—ఎన్నాళ్ళకు. ఎన్నాళ్ళకు !!—(మరలకొంగలించుకొని చెవిలో)

సిరిపురమున శ్రీధర శాస్త్రియంట వ్యాధిలో నున్న ట్లుత్తరము.

తెప్పిపును. (హాశ) కూర్చుండఁడు; తమ్ముఁడూ కూర్చుం
డుము—ఎవఁడురా అక్కడి?—కుర్చీ సేసె?

(భటుఁ డాసనము వేయును)

విద్యా—(కూర్చుండును.)

జనా—అహ! చిన్నప్పయ్య—ఎన్నాళ్ళకు! గుఱుతే పట్టలేకపోయి
తిని. (నమస్కరించును.)

విద్యా—(శేవనెత్తును)

యుగం—తమ్ముడూ! ఇరువదేండ్లకుండి అమ్మను—అన్నదమ్ములను
గృహమును మఱచియోపొయితివా?

విద్యా—చిన్నతనమున నేను విగ్నావిహీనుఁడనై యున్నపుడు-నీపేరు
నేతిబీరకాయకలెరున్నదని తమ రూఢిరి. ఇప్పు డది సార్థకము
చేసికొని దర్శింపవచ్చితిని.

యుగం—ఇప్పు డామాటలచే నన్ను దెప్పుచుంటివా! జనార్దవా! నీ
కానాటిమాట జ్ఞప్తియున్నదా?

జనా—అహ! జ్ఞప్తిలేకేమి? నా కప్పటికి చాల చిన్నతనమైనను
కన్నులఁ గట్టినట్లు జ్ఞప్తివచ్చుచున్నది.

యుగం—నేను నిన్నట్లు చీవాట్లుపెట్టుటచేత నీ వింతవాఁడవైతివి
సుమా!

విద్యా—అంతయు నన్నగారి యశీర్వచనఫలము.

యుగం—నీజాడఁ గానక పదేండ్లకాల మన్యుఁడైతి మంటి కేకధార
గానేడ్చినది. జగన్నాథక్షేత్రమున నీవు శివానందజ్యోతిష్కుని
వద్దనున్న గండపెండేరమాను గొలుచుకొన్నపుడు మాకు నీవార్త
తెలిసినది. విద్యావాధా! నీకోధానవిద్యాగురువు—ఆయన
పేరు మఱచితిని.

విద్యా—దిగ్గజవిద్యాపండితులు.

యుగం—వా రొకమా టటకు రాజదర్శనమునకు వచ్చినపుడు నీక్షే
మవార్త నెఱిగించిరి. వారు క్షేమమా?
విద్యా—క్షేమమే—కాశిలోనున్నాను. ఆశీర్వాచనముల నందియే
వచ్చితిని.

యుగం—తమ్ముడూ! అమ్మకు-చిన్నన్నయ్యను చూపించు- తరువాత
మనము సావకాశముగి యాతామకొనవచ్చుచులే- తమ్ముడు
రావలయునని యమ్మ మొక్కుకొనిన ముడుపులన్నియు నేను
చెల్లించును. చిన్నన్నయ్య భోజన మెప్పుడుచేసెనో విచారిం
చుకో- మరల జగన్నాథము—కాశి—వెళ్ళకుండ చూచుకో-
భోజనానంతరము కొంతజోస్త్యవినోదమును గావించుము.

(జనార్దనుడు, విద్యానాథుడు నిష్క్రమింతురు)

యుగం—(అందఱతో) ఈవిద్యానాథుడు మాపితల్లికొడుకు-

ఆ, చిన్ననాట నీతని జన్మనితోపాటు

మాజననియె పెంచె మమతమీఱ

శ్వాతి గాంచినట్టి జ్యోతిష్కుఁ డీతఁడు ను

హితలేశునితీ వచించు నపుడె.

[విద్యానాథ జనార్దనులు పునఃప్రవేశము.]

(వేరిగాఁడు వచ్చి విసరుచుండును.)

యుగం—(విద్యానాథునితో) తమ్ముడూ! కొంచెము వీరికి జ్యోతి
షము చెప్పి వినోదింపఁ జేయుదువా?

విద్యా—తమ సెలవుప్రకారము చేసెదను. (ఒకజమిందారునుజూచి)
తమకు చెప్పుదునా?

యుగం—మీ రావణమీఁద నుండుఁడు.

(వీడో వా)యుచుండును.)

జమిం—నాజాతక మిక్కడ లేదు.

విద్యా—అక్కటలేదు. ఇది యాత్మశ్రేయము. దీనికి చేయదాలు.
 (చేయచూచి) మంచిజాతకము. నాలుగేండ్లనుండియు ననుకూల
 గ్రహము లుచ్చస్థానములందు పనిచేయుచున్నవి ధనము సమృ
 ద్ధి- వలుకుబడి యధికము. భువనగిరి పరిపాలనము- పేరు శివ
 రామరాజు- నలువురు పుత్రులు- శత్రునష్టము- ద్వితీయ వివా
 హము—చాలునా?

జమిం—(అశ్రువహుతో) అంతయు యథార్థము చూచినట్లు చెప్పి
 నారు మహాజోష్యులు.

విద్యా—(విశ్వానరాపుతో) తమచేయి చూతునా?

విశ్వా—చిత్తము.

విద్యా—(చేయచూచుచు) తమ కాదిత్యునిలో గురుడు పనిచేయు
 చున్నాడు. నానుధేయము విశ్వానరాపునునామణి; పుత్ర
 ల్లియుము- మాటకారి- సతి మహాసతి- యోగజాతకము-
 అన్వర్థనానుధేయము.

విశ్వా—(మహాశ్రేయముతో) మీనాక్ష్యుని బ్రహ్మనాక్ష్యముగా ను
 న్నది. కొంచెము గతము చెప్పడు తార్కాణగా—

విద్యా—(రిహస్యముగా) ఏదేండ్లకీందట— హరిపురపురా జయిన
 యశహశిగిరివర్మను గాపాడుటకై యన్నగారి చేష్టలుచేసి
 వీరి శైలినుండి లక్షరూపాయలు తెప్పించి ఖజానాకు జమకట్టిం
 చి తిరిగి వారముదినములలోగా నన్నగారు పంపినట్లు శైలికి
 పంపితిరి గదా!

విశ్వా—(పాదములపైబడి) బాబూ! ఈయన వాచస్పతియో బృహ
 స్పతో కాశి మూనపుడు గాడు. ఆరహస్యమునుబయటవేయక
 నన్ను కాపాడవలెను.

విద్యా—భయములేదు. లెండి, తార్కాణకొఱకు చెప్పితిని. (వీరి
తెట్టినచూచి) మీకు చెప్పుదానా?

వీరి—చెప్పండి.

విద్యా—(చేయిచూచి) కోటిరూపాయలకు కొంచెము తక్కువగా
నిలువ. కొలదిదినములలో దూదేశమునకు నౌకాయాత్ర-
కార్యవిజయన - జాతకమున లక్ష్మీ తాండవించుచున్నది.....
ఇంకొకరహస్యము గలదు. చెప్పుదానా?

వీరి—(భయముతో) చెప్పండి.

విద్యా—విష్ణుమూర్తికి నాభిమందు బ్రహ్మదేవునకు పృథ్వీమందును-
లక్ష్మీదేవికి చేతయందును గలది మీకు వీవున నున్నది

జనా—తామర కాఁగోలును.

వీరి—(సిగ్గుపడుచున్నారు.)

అంజలు.—(నవ్వుచున్నారు.)

పేరి—(తెల్లపోయి నోరు తెఱచుకొని పరుచుండును)

వీరి—ఈశ్వరిగాఁకి చెప్పండి స్వామీ !

విద్యా—రా-రా- ఇటురా- ముకు ప్రశస్త మగుచేయి దొరికినది.
విద్యకు ఫలము.

పేరి—(గడగడ పడుచు) నాను తీలేదుండి- నానెరగదుండి- సూసు
కోండి.

(చేతులు బొర్లించి చూపుచు.)

విద్యా—(స్వగ) ఇదేదియో ఈ సమస్య మాకింను విడుటలేదు.
(ప్రకా) చాకలి పేరిగాడు- వీని పెండ్లముపేరు యెల్లి.

పేరి—బాబూ- బాబూ- ఎల్లీతీలేదుండి- నేనూతీ లేదుండి- పెమానం
బాబూ- పెమానం.

విద్యా—ఏమీరా నీవు తీయనిది?

పేరి—నమర శేతుంగర ముండి

విద్యా—తీయఁకున్న- సోయినయుంగరమునూట నీకెట్లు తెలిసినదిరా?

పేరి—అమరాఠ శైవ్యసూసీ—యూరిశైవ్యసూసీ—వాగ్దేయటం—

(వీరిశైవ్యసూసీ) చట్టిగోరు నామిదెట్టటం—నానునూపు నే

దుండి బాబూ!

విద్యా—(వీరిశైవ్యసూసీ) ఏమయ్యా! సెట్టిగానూ! చాకలి లోకువయవి

దొంగతనము వానపై దోచితివా?

అందఱు—(నవ్వుచున్నారు.)

పేరి—ఏమిరా! నేను నీపైఁజెట్టితివటరా!

పేరి—నేనెఱుంగుండి సామీ!

జనా—ఉంగరముకాదురా! మూఘాడా! జోస్యము చెప్పచున్నారురా!

పేరి—తెలుస మూరుగొణ్ణి బాబూ! రచ్చించండి

విద్యా—ఏది నీకు జోస్యము చెప్పెదము చేయి చూపించు.

పేరి—సేతి కుంగరా లక్కన్నేదు బాబూ?

విద్యా—ఉంగరము లెందుకు? వట్టిచేయి చూపుము.

పేరి—(జోర్లించి చూపును.)

విద్యా—తిప్పిచూపరా!

పేరి—(తిప్పి ఎడమచేయి చూపును.)

విద్యా—కుడిచేయి చూపరా!

పేరి—(కుడిచేయి చూపును) తెలుసొణ్ణిండి బాబూ! సమముకున్నదవని

గానండి.

విద్యా—భేష్ విద్యావంతులకు మంచిదిరుదు.

అందఱు—(నవ్వుచున్నారు.)

విద్యా—(చేయిచూచి) వీరీ డీసడుమ నెల్లప్పుడు విరోధపడి—

పేరి—(విద్యానాధుని కాళ్ళమీదబడి) బాబూ! బాబూ! ఆవంగరి

నూత్తరం సెప్పుకుండి బాబూ! నాసిత్తగొప్పులు మునిపేసు
కోండి కూరాబా!

జనా—అయ్యో! పాపము వాడు చిత్తగొందుచున్నాడు; బాగో
త్తగా మనవి చేసుకోండి.

విద్యా—(అశ) ఇతముండు మనమందిరి పట్ల మనవిచేసికొందము.
(పేరిగానితో) మీకు తగ వేలవచ్చినదిరా?

పేరి—అందుకీ నన్ను పేరిగా— పేరిగా— అని పిలిసిండుండి. నా
నలాగ పిల్వొద్దన్నానుండి

విద్యా—ఏమని పిలవమంటివి?

పేరి—‘కూరాబా’ అని పిలుచున్నానుండి

విద్యా—(స్వగ) నీవి కప్పుడే రాజయోగము గల్గు బుద్ధులు పుట్టినవి.
(ప్రక) మఱి అట్లపిలిచినదా?

పేరి—వాకపాలుండి “నన్ను కూరానీ అంటే నన్ను మా గానా అంటా”
నన్నుదుండి—అపార్థము—నేను కూరానీ, అన్నానుండి—
దొంగనాజెకూతు—(సిగ్గు కడుచున్నాడు)

విద్యా—(స్వగ) భయములేకులే—అది నీజాతీయభావ—చెప్పు
చెప్పు

పేరి—తెలివోడ్డి బాబూ—మునిపేసుకోండి

విద్యా—మనవి చేసుకున్నానులే—చెప్పు.

పేరి—అపార్థము దొంగన—(మూటతీస్తూకొని) యెల్లుండి నన్ను
‘కూరానీ’ అన్నట్టి—నవ్వుకుంటా—దూరంగా యెల్లి పేరి
గా అన్నుండి.

అందఱు—(నవ్వుచున్నారు.)

విద్యా—అప్పుడు నీవూగకుంటివా?

పేరి—అప్పుడు వాకు కోప మాగనేగుబాబూ! యెదుగుబొంగట్టు

కొచ్చి యీపీఠమోడినాను బాబూ!

విద్యా—అప్పు డది యూరకున్నదా?

పేరి—అది ముక్తిగడ్డలమూట 'వానె' తి నేళింది బాబూ!

విద్యా—భేష్. మంచిప్రణాళికలనాము. అచ్చబాతీయము.

పేరి—ఇదేనండి బాబూ! నేను నెప్పొద్దని శిల్పగింతుకొన్నది.

విద్యా—దీనిని మేము చెప్పుములే. భయపడకు.

జనా—అదిమాని పాప మిక్కేయైన జోస్యము చెప్పుడు.

విద్యా—(చేయిచూచి బాలిగో పేరిగానిజూచి) అయ్యయ్యో! ఎట్టి గడియలు నచ్చినవిరా పాపము! నీ కింకేమిచెప్పును! విన్నకొలది బ్రాహ్మణులైన చిత్తుల—వెళ్ళు—అవతలికి.

(పేరిగారు నీ ఖపడుచు దూరముగ నుండును.)

జనా—వీరిగతి యేమిన్నది పాపము!

విద్యా—(పేరిగారు విచనట్లు రహస్యముగ) ఏమిచెప్పునును? రేపు వీని కుంజిత — కాదా—భ్రైకు.

జనా—అయ్యో! పాపము! నాడు మన చాకలి.

యుగం—(వాణిచాలించి) విద్యానాథా! ప్రశ్న చూచి చెప్పుము

విద్యా—సుహారాజ విషయము— శ్రీవారివద్దనుండి శ్రీ లాభము రానేచుచున్నది. రెండుపీఠుల కావల నున్నది

యుగం—దాని సారాంశమేమో చెప్పుము సూక్ష్మముగ.

విద్యా—

చ. వనమన వేటదంప నడఁబాసెను వ్యాఘ్రసఖతంబుల

గనియెను దేహమంతట నఖండముగా తీయ మయ్యె శోణము

పనివడి యెట్టిగా విడిసె బ్రాహ్మణమందిరమున; తమ్మువే

గొనిచను మంచు వాసి రిదిగో! చనుదెంచె జవాను లేఖనోక.

[భటుడు లేఖతో పోవేళించును.]

భటు—మహామంత్రిగారికి జయము! శ్రీవారివద్దనుంచి యంచెజవాను
పరుగున వచ్చుటచే నెలసిపడిపోయినాడు. ఈశ్రీముఖ మందిచ్చి
వాడు.

యుగం—విశ్వాసరావు! చదువు.

విశ్వా—(చదువును.)

“శ్రీమత్కృత్తిమ సామ్రాజ్య ధురంధరులకు జనార్దనామా
త్యులకు:—నమస్కరణపూర్వముగ, పతాపరుద్రమహారాజు వా
యునది. వేటకాయములతో బాధనంచుచు, సిరిపురమున, బ్రహ్మశ్రీ
శ్రీధర శాస్త్రిగారి యింట నున్నాము. రేపు మమ్ము పురితేర్ప
వలయును. (ముద్ర) “పతాపరుద్ర మహారాజు.”

అందఱు—(విస్మయముతో యుగంధరుని విద్యానాథుని జూచు
చున్నారు.)

యుగం—నీలినవారి వార్త తెలిసినది. కానిప్రతితులై నందులకు విచార
నగుచున్నది

విద్యా—భయములేదు. త్వరలో స్వస్థత నందగలరు.

యుగం—జనార్దనా! నీవుచు విద్యానాథుడుచు చని శ్రీవారిం గోడి
తెండు. (అందఱితో) మానోదగులగో నొకడగువిద్యానాథుని
మాలో నొకమంత్రిగా నిర్ణయించితిమి. ఇందుకు మీకందఱ
కనుమతియూ?

అందఱు—భాగ్యము.

యుగం—విద్యానాథా! ఇదే నీకధికారపత్రము.

విద్యా—(కన్నుల కద్దుకొని) భాగ్యము

యుగం—శ్రీవారి దేవాబాధ విరుటచే మనోబాధ యధికమగు
చున్నది కొలుపు చాలితము.

అంపలు—అన జ్ఞ.

యుగం—మంచిది.

(మంతులుతప్ప అంపలు సిష్టామితురు)

యుగం—కూర్పుండుడు.

చ. భరమగు కార్యభార మది వైబళియున్నది; నీతిసాగరో

త్తరణము సేమఁగావలయు; ధానుశే నేతఁకుశంబు నిల్పి; మం

దటము ప్రతాపరుద్రమను నాటకమంచునఁ చాల్చిపాత్రలన్

సురుచిరచాక చక్రమునుఁ జూపివిభుం బురిఁ జేర్పఁగావలెన్.

రూపసాదృశ్యము గల్గించాకలిపేరిగానికి ప్రతాపరుద్రవేషమును వేసి-

విన్యానాధుఁ డీదినముగాఁగి శ్రీకంఠశాస్త్రి మందిరముఁ జేర్ప

వలెను. కేపు జవార్దనుఁ డుచితపరివారముతో నరిగి పురిఁజేర్ప

వలెను. శ్రీకంఠశాస్త్రిల కిదే దానశాసనము. చాకలిచే నిప్పిం

పవలెను. (కాగితముచిచ్చి) పేరిగాడు పురిచేరినపిదప భావి

మంత్రాంగము నెఱిగింతును.

విద్యా—మహామంత్రీశేఖరా! (వినయముతో)

క. శ్రీరఘురాముని సేవను,

మారుతి తత్సద్గురుఁడుగ మన్నింపఁబడెనే

శ్రీరాజసేవచేత న

వారతముగ సోదరుం డనైతిని మీకున్.

అగంతుకునియందంచిన తమవిశ్వాసమునకు మిగుల లజ్జించుచున్నాను.

యుగం—మహాకవి!

ఆ. నీతిరచితబుద్ధి- నీతాల్పుకార్యభా

రమ్మనకు నిది ఫలమ్మునుమ్ము

కవిని మించినట్టి కవి వీవు; మాభాగ్య

రూఢి గాదె సోదరుండ వైతి.

విద్యా—విశ్వాసమునకుఁ దగు నర్హత సంపాదించుకొందును.

యుగం—మంచిది.

(పేరిగాడు తొంగిచూచును.)

యుగం—విద్యానాథా! పాప మీపేరిగాడు మిగుల భీతి నందియు

న్నాడు పాని దుష్ప్రవృత్తి తప్పింప మార్గమున్నచో చెప్పిరమ్ము.

మనకు వీడు తరతరములనుండియు చాకలి.

(యుగం, జనా, నిష్క్రమింతురు)

పేరి—(విద్యానాథుని కాళ్ళపైబడి) బాబూ! నాసామీ! నాబెమ్మ

దేముడా! అండమేంటో! అదేంటో! కయిదేంటో! సెప్పుండి

బాబూ!! మీకాళ్ళమొక్కుతా నాపెళ్ళానికి నేనొక్కణ్ణే

నుండి బాబయ్యా!

విద్యా—లేరా-లే-భయపడకు- నీగండము తప్పించెదము. ఇటురా-

ఇక్కడ కూర్చుండము.

(పేరిగాడు సత్వరముగ విద్యానాథునకు పీఠము తెచ్చి వేయును.

మరల సత్వరముగ నరిగి వినకట్ట తెచ్చి విసరుచుండును.)

విద్యా—పేరిగా! నీయోగము బాగులేదురా!

పేరి—అదేనుండిబాబయ్యా! అదేనుండి తప్పించండి మారాజా! మీ

గులాపోణ్ణి.

విద్యా—రేపు తురకసరదారు నిన్నుచంపివేసి మీయెల్లిన ఢిల్లీకి తీసి

కొనిపోవునురా.

పేరి—బాబోయ్ నాయనోయ్ అమ్మోయ్ తాళోయ్ నాయెల్లి

నే మారాజా! నాయెల్లి నే నాయెల్లి నత్తుకలితే నేను బర

కను. బాబోయ్ రచ్చించండి.

విద్యా—కేకలువేయకు- నీయెల్లిన రహస్యముగా కోటలోనుంచి

నిన్ను మాదగ్గటనుంచుకొని కాపాడెదము. నీయోగము తప్పి

చెదము.

పేరి—బాబయ్యా! బాబయ్యా! మీకాళ్ళకు నాతో లాలిసి నెప్పులు
నేయిత్తాను మా రాజా!

విద్యా—గండిము తప్పినవెంటనే నీకు రాజయోగం పట్టవలసియున్న
దిరా!

పేరి—సాక తెదవ కేమిరాసోగం బాబూ!

విద్యా—మామాట తప్పదు. నీవు రేపు రాజగుచువు ని నీ రాత్రీ
బంగారపు సవారిలో మోయుదురు.

పేరి—(గడ్డము సవరించుకొనుచు) మాకులపోళ్లే మోత్తా రాబాబూ!

విద్యా—ఓ, మీచాక శ్చే మోయుదురు.

పేరి—(స్వగ) నానాయిరంగా! ముండాకొడుకుల బుజాల మీదెక్కి
వోంబాయి...వోంబాయి... స్టూరేగుతానా! బాబూ- (ప్రకా)
ఐతే మారాజా పాల కడుగుతుండాను. రాసోరాడోళ్ళు
నాకాడికి రానుగెందా- ఆళ్ళు జూత్తే నా వొల్లొనుకుతాడండి.
సామీ.

విద్యా—రారులే- నీతోనీయెల్లియే సింహాసనముమీద కూర్చుండును
కాని యింకొకమాట- నీవు నోరువిప్పి మాటాడితివా యోగ
ముపట్టదు. సరిగదా! ఎల్లిన తురక యెత్తుకొనిపోవును. నీకు
చావు తప్పదు. తెలిసినదా?

పేరి—బాబో- ఆలాగై తే—

విద్యా—అదిగో మాటలాడుచున్నావా?

పేరి—(నోరు మూసికొనును.)

విద్యా—నామాటతప్పకు- తప్పిన చచ్చెదవు. ఇక్కడనేకూర్చుండుము.
సాయంకాలము నీకు యోగ మారంభమగును.

పేరి—(లేలయూపి, నమస్కరించును.)

విద్యా—(స్వగ) విషము తలకెక్కినది. వీడికి బెనకడు-పైపనిచూచె
దను. (ఁప్రమించును)

పేరి—నాసామిరంగా ! నాను రాజునైతే- నాయెల్ల రాని- దొంగనంజ
కూతురు-మారాబా అని పిలమంటే- టక్కు-సేసిపేరిగా అన్నది
గందా!- యీపాలి పిలకపోతేనా- నాసామీ!-

పాట.

పేరయ్యగా రెల్లి రాజుటా-

పేరెల్లి సరసనారాజెటా॥ పే॥

పేరయ్య పే రెల్లి పెబుప్రలైపోతేనూ

పూరిసాకళ్లంతి రాసోరిపుట్టాలు॥ పే॥

చాకలాడంటేను సంపేత్తా- రేపు-

మాటెత్తితే డొక్కసింపేత్తా-

పేరెల్లితో పెద్ద సిమ్మసనంమీద-

కూకుండి సడసాము లాడతా పాడతా॥ పే॥

(గంతులు వేయును.)

(సెరవోలును.)

5 వ రంగము.

[రాజమందిరద్వారమున విద్యానాథ జనార్దనులు కొంచెము
మారమున భటుడు కాపు గాయచంపను.]

[యవ రాజు ఖడ్గపాణియై—ముమ్మడమ్మ, రాణీభ వాసీదేవి
ప్రవేశించు చున్నారు]

యవ—(కోపముతో)

చ. ప్రాణముల బాధచే బురికివచ్చిన భూపతిఁ డండిగారి నిం

గనుగొన మమ్మ నడ్డుకొనఁగాఁ దలపోసినవాఁ డెవండు వా

నిని కరవాలధారలను నీల్గఁజేసెద; తల్లి రమ్మ—తా
సన మిటు సేతురే! శవభిష ల్గొని మమ్ము నిరాకరింపఁగన్.
అవ్వగారూ! రండి-అమ్మగారూ! రండి! బాబయ్యగారి దర్శనమునకు
మన కాటంక మేల? మార్గమున నడ్డువచ్చినవారిని వాతమార్చె
దను.

(అతిక్రిమించి పో-బోవును.)

సేవ—యువ రాజు బాబుగారూ! మంతులమాట మన్నింపవలెను.

(కాళ్ళపైబడును.)

యువ—(కాలితోదన్ని) ఛీ!—దాడితొలఁగుము- బాబయ్యగారిని
మేముచూడవలెను. ఎవరియాజ్ఞయై సరియే !

సేవ—(వాదము ముద్దుబెట్టుకొని) బాబూ! వారుగో మంతులు
వారినెలపు గొని లోనికి బొండు.

(మువ్వరు మంతులను సమీపింతురు.)

భవా—నాయనా! బ్రాహ్మణమంతుని యాజ్ఞముగా నున్నారు.

యువ—అట్లయిన బ్రాహ్మణులకు భయపడవలసిన పనియే లేదు.
ఒక్కనమస్కారము చాలును వారికి!

భవా—నమస్కారముచేత బాబయ్యగారి దర్శనమెట్లగును. నాయనా!

యువ—అమ్మా!

క. ధరణీదేవతలు నమ

స్కరితామానకు నవ్వుసిద్ధి గలుగఁగ దీవిం

తురుగన! తస్మిష చే మన

మరుగఁగలము; తండ్రిగారి నాలోకింకన్.

భయములేదు. రండు- (మంతులను డగ్గటి) మహామంతులకు నమ
స్కారము.

విద్యా } చిరాయువు గల్గుగాక! చిరజీవి బాబూ!
జనా }

యువ—(స్వగ) వీరిదీపన నేనచుకొన్నట్లుగా లేదు.

ముమ్మ—గుత్తికేళులులా రా! వ్రేలితుడగు బాబును మేము సయితము
చూడగూడదని శాసించితిరా?

జనా—అమ్మా! ప్రభువుగారు ధన్వ తుల వైద్యమంత్రీ ప్రయోగ
గక్షణమునందున్నారు; బాబురకంట ప్రీతికంట బడగూ
డదు. పడినసాగి పాయము ఇది తీరాల్సియుండును. వైస
దయచిత్తు.

భవా—ఇది వీరికవిత్వము—నూ కిది విశ్వాసపాత్రముగాలేదు. భర్త
గారిని మేము చూడకమానను.

ముమ్మ—అమ్మా! సాహసముచేయకుము. తమ్ముడు యుగంధరుడు
రానిమ్ము.

యువ—బ్రాహ్మణమంత్రీ పేరులారా! మీకింత కారిత్యముకూడనా?
సీ. కాకతీయాస్వయంభునసార్వభౌము లై

గారాబమున మమ్ము గాంచువారి

మహితాటపులనుండి మా సద్వయమునుండి

యును మమ్ము గనుగొనకున్నవారి

దష్టశార్దూలసందోహనఖటతా

తురులయి స్వాస్థ్యము దొలగెనువారి

ఆత్మీయులైన మమ్మరయ మానసముడు

నవిరళసంతాప మందువారి

కష్టనయముందు, కనులార బాబయ్య

గారి నొక్కమారు గాంచకుండ

మారు లనుచు భూతమంత్రులు లనిసేయు

హేతుకల్పనాబు నీతి యా నె?

విద్యా—బాబూ! వేగిరపడకు; తాతయ్యగారు చెప్పుచున్నారు!-

[యంగంధరుడు ప్రవేశించును.]

యంగం—(స్వగతము) చిరంజీవి ప్రతాపప్రదర్శనము చేయుచున్నాడు.
మహారాణియు తాలిమిదూలి:ది. తమ్ములూపజాలరు. (సమీ
పించును.)

భవా—బాబయ్య! మాకు దర్శనమున కాజ్ఞలేదా?

యంగం—నాబిడ్డ! నీకు దర్శనమున కిద్యంతరమా! నే నిష్ఠించు
సెప్పుడు దర్శనముచేయుము తల్లీ!

విద్యానాథ జనార్దనులచూచి) మీరు మీపని చూడుడు.

విద్యా— }
జనా— } (ఃస్మృతిమితరు)

యవ—తాతగారికి నమస్కారము.

యంగం—శతాయుర్భవ!—నాయనా! స్వతంత్రించి యల్లులవై
ప్రతాపము చూపవచ్చునా!

యవ—బాబయ్యగారి దర్శనమునకు మాకుగూడ నాటకములు
చెప్పుచున్నారు తాతయ్య!

ముమ్మ—తమ్ముడా! ఏమి యిట్లు జరుగుచున్నది?

యంగం—(జనాంతికముగ) అక్కగారూ!

గీ. స్త్రీలకు రహస్యములు చెవి జేర్చరాదు-

కాని లోకైకజనయితి వైన నీకు

దెలిపెద రహస్యముగటి; యధీర వగుచు

భావగతశోకమును వెలిబురుప కన్ము!

క. తురకిలు నీసుతు ఢిల్లీ

పురికి గొని చనిరి పాపపున్ విధి బలిమిన్

భరియింపు మమ్మ! శోకము

పురి జేర్చెద నేను నెలలు పూర్ణము గావన్.

ముమ్మ—(స్వగ) అబ్బ! సింహాసనపాతమైనది. ఎట్లు ధైర్య మవలంబించు

గలను ? (జనాంతికముగ) తమ్ముడా! కాలాసన్నురాలను!—

నాముప్పు గడుపు భారము నీది !

యుగం—వలదు- వలదు- ఈనూట లిప్పుడు గాను. మమకారమున

బడక-పిల్లల సంతకపురమునకుఁ గొనిపొండు.

(అనుబంధము ౯.)

భవా—ఏమైనది బాబయ్యగారూ !

యుగం—అమ్మా ! ఏమగుట కేమున్నది ? త్వరలో మహారాజదగ్గన

మగును లెండు. అత్తగారిగో నిప్పటికి లోపలి కరుగుడు-

వెళ్లునాయనా చిరంజీవిబాబూ !

(భవానీదేవి, యువరాజు, ముమ్మడమ్మ నిష్క్రమింతురు.)

యుగం—(స్వగతము) ఓహీ ! వల్లీఖానుడా ! నీయంత్యకాలము

దాపుర మైనది.

శా. ధీరత్వంబున మేము లేమనుచు, పూదేశంబున జొచ్చి- మా

రారాజుం గొనిపోవఁ గల్గు టది మాప్రార్థమే కాక- నీ

శూరత్వంబునఁ గాదు; చూప మిఁక, నేతుడౌ ప్రతాప ప్రభా

ప్రారంభంబున వీలఁగావలయు నా ప్రార్థ గీరభముల్.

సీ. గతులు దప్పనిసవగివాపి భాకరనిశా

కరతార లట్టిట్లుఁ గనులవలయుఁ

జలన మందనిస ప్తకులవర్వతములు కుం

భింతోడ నడలి కంపింపవలయుఁ

బరిపూర్ణ ధారుణీవలయుభీషణజల

నిధిసప్తకంబు ఘూర్ణిల్లవలయు

విలయకాలపయోదములు సప్తవాయువు

లోకటియై చీకాకు నొందవలయుఁ

గాని, సంఘాత మొందఁగాఁ గలదె ? యవన

యోధపరిభవ శిలీపురాధినాథ

బంధనోగ్రప్రతాపభూపాలలాభ

రాజతగభీరము యుగంధరహాజ్ఞ.

వీరిసెట్టి కొకమాటయు- జనార్దనవిద్యానాథులతో మంతనమును

మిగిలియున్నవి. వానిని నెఱవేర్చి—భూమికాధారణము చేసెదఁ

గాక !

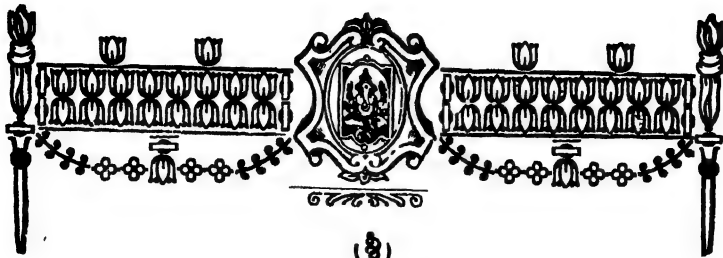
(అనుబంధము 6.)

(నిష్క్రమించును.)

(తెర వ్రాలును)

ఇది ద్వితీయాంకము.

ప్రతాపరుద్రీయము.

తృతీయాంకము.

1. పరంగము:

[ఢిల్లీపురవీధిలోను - పెద్ద జనసమూహము; వారిలో నొకవెట్టివాడు
ప్రవేశము]

వెట్టి—(వెట్టి కేకలు వేయుచు)—

పాట.

ఢిల్లీసుల్తాన్ - ఘట్టుకపోతాన్

మూడే నెలలాకీ ఘట్టుకపోతాన్

* సూరజ్ఞి పేరజ్ఞి ఖాసీ చేరుస్తాన్

గుండల్ బద్దలుచేసి గోరీ కట్టస్తాన్ || ఢి||

(పురవాసులు బాలురు వెనుక అల్లరిచేయుదురు - వెట్టివాడు కొట్టఁ
బోవును. వారు చెదిరిపోయి తిరిగి చేరుచున్నారు.)

వెట్టి—వెట్టిముండాకొడుకు లుతా నన్ను వెట్టివాడంటారు. ఈ
సారి వెట్టింటే. పిట్టాల్లెగర గొడతా. నాది రాచపిచ్చి- మద

* సూరడు=సూర్యభాస్, పేరడు=ముస్తఫాభాస్.

పిచ్చికి ముందుది గాని రాచపిచ్చికి రక్ష లేదు. (తాడు గట్టబడిన తాటాకు వీధిలో నుండగా దానినీపుచు) * నాతాటాకూ నాబంగారు తాటాకు- నువ్వ నన్నొదిలిపెట్టి ఢిల్లీలో వున్నావా! రామ్మా! రా! నిన్ను లాక్కుపోతా- (మరల నింకొక విస్తరాకును చూచి) నావిస్తరాకూ! పుల్లకూ! పిచ్చిముండా! నిన్నుమాత్రం వొకల్తానా! నిన్ను దీసుకపోతా— రా నాలెల్లీ! (ఔటిని లాగుకొనిపోయి, గిరగిరః దిగుచు)
 “ఢిల్లీసుల్తా పట్టుకపోతా”

(పాడుచున్నాడు)

కల్లుదాగిన కోతికి తేలుగుడితే యెక్కుతుందా? పిచ్చిముండాకొడుకిని నైతావబడితేనూ అంతే—నామెంట తురకనైతా లెదుకూ? యేడవనూ- తురకా మరకా అన్నారు. తురక మరకైతే † చాకలాడి కేస్తేగాని వదలను, ఢిల్లీ రాకముందు ‡ కల్లే తాగేవాణ్ణి. ఇప్పుడు సారా- గంజాయి- సల్లమందూ- తెల్లమందూ- నీలిమందూ- పచ్చమందూ-యెట్టిమందూ-అన్నీ సమస్తూ- తాగుతున్నా. నేను తురకల్లో గలసిపోతా! సగం గలిసిపోయినాను—యిక సగముధి—తురకమతంలోవుంటే- హిందూమతాన్ని తిట్టాలె—అయితే తిడతా—

పాట.

యేమీమతం మీది ఛీ-ఛీ-ఛీ !!

లేకీమతం మీది తూ-తూ-తూ-

* తాటాకు=ప్రతాపరుద్రుడు, పుల్లకు=ఢిల్లీసుల్తాను. ప్రతాపరుద్రునితో పాటు ఢిల్లీసుల్తానును గొనిపోవుడుగని భావము.

† పేరిగాని సూచన.

‡ పూర్వ మొక్క రాజ్యతంత్రానిర్వహణమే- ఇప్పుడు సకలతంత్రములు నిర్వహింపబలసి వచ్చుచున్నది.

పందీహల్లా మీకి ఛీఛీఛీ
పందీహల్లా మీకి ఘాఘాఘా — 2

గడ్డే! మొక్కాయ ఛీఛీఛీ
బూదొల పూస్తాయ ఘాఘాఘా — 3

కోతిదెధం మీకి ఛీఛీఛీ
కుక్క-దెధం మీకి ఘాఘాఘా — 4

గుల్మ కట్టిస్తాయ ఛీఛీఛీ
రాళ్ళకి మొక్కాయ ఘాఘాఘా — 5

(పాట అకస్మాత్తుగ నిలిపి దృష్టాంతం మొకనిని, నిదానించి చూచి) నీ
నద్రేశం చూస్తే- నేను పిచ్చివాణ్ణి నేనుంది- నేను పిచ్చివాణ్ణి!
పిచ్చున్నా! రా- పిచ్చి వాడిలిస్తా.

(వానిని తఱుమును- వాడు పాటిపోవును.)

వెట్టి—“శిల్పీసుల్తాన- పట్టుకపోతా”

(పాడును.)

వెట్టి—పెళ్ళారా! కుంటారా! మెటబడతారా!!—నన్ను వేధిస్తు
న్నారా!—మిమ్మల్ని సాధించలేననుకున్నారా!—నేను మీ
భోగవసంతరాయడి మేనల్ల మేల్లుకి లెండి కొడుకు అన్న
తమ్మణ్ణి—నన్నేనుచుకున్నారో! నిర్భాగ్యుల్లారా! మిమ్మల్ని
సూరడు ప పేడా?—పేరడు పంపేడా?—*అవుదూడకు చేత
పెయ్య తయారయింది లెండిరా; ఎగరకండిరా!—నాకొడుకుల్లా
రా! ఎగిసిపడకండిరా!!—†సూరడికత్తికి పేరడు—వీరడికత్తికి
సూరడు—సూరడు పేరడు న న్నెన్నా లేడిపించారు—వీళ్ల
పెల్లాల తాళ్ళుదెంపుతా—వీళ్లడాక్కలుచింపుతా—ఈముండ

*అవుదూడకు చేత పెయ్య—ప్రతాపరుద్రుని రాజుడు చాకలి పేరిగాడు.

†వలిఖానుని, ముస్తఫాఖానుని అన్యోన్యము సంహరించుకొనునట్లు చేయుదును.

మోపులు నన్ను—ముక్తికాలవల్లో మూడుసార్లు ముంచా
 రు—వచ్చిరక్కాయలు పదివేలు నమలించారు—రెండువం
 దల పుష్పరొట్టెలు దిగపించారు—(దారినిపోవు నొకనిచూచి)
 నీ కుష్పరొట్టె కావాలా? అబ్బీ! ఊ! కావాలె అనూ—అన
 పూ! అనకుంటే నాలో నేనే అనుకుంటా—ఎందుకురా మీరం
 తా నన్నుచూచి నవ్వుతారు? నవ్వితే నే నననే అనను. నవ్వి
 వాళ్ళు మంచివాళ్ళా? నవ్విపోతే నేను వెట్టివాణ్ణా? ఎవడు
 నన్ను వెట్టివాడనేది? దూ-దూ-రాకుక్కా రా! నీకు
 కోర్లపున్నమినాగు కుడుములు కొరికి వేస్తారా—అంతా యిం
 తే—అంతా యింతే—సూరడూ పేడూ శుద్ధమోక్షమై
 పోయిందాకా—అంతా యింతే—దయ్యలు నావెంటబడితే
 నేను దయ్యల వెంటబడలేనూ? నేను దయ్యలకు దయ్య
 ని—భూతాలకు భూతాన్ని—పిశాచాలకు పిశాచాన్ని—
 మనిషికి మనిషిని—రాతికి రాతిని—రప్పకు రప్పను—చెట్టు
 కు చెట్టును—పుట్టకు పుట్టను—కాకి కాకిని—కేకి కేకిని—
 ఇంకాయంకా—యంకాయంకా—దానికి దాన్ని—దీనికిదీన్ని
 —దేనికి దేన్నో నాకే తెలియదు.

“ధీరీసుల్తాన్ పట్టకొపోతా.”

[కహరాజువాన్లు పోవేళితురు.]

1 కహ—అరే భాయ్! ఫజర్ సే ఖానాగీనా కుచ్ఛీనైఖాయా! బాగ్
 తైసా రహాతీరె.

2 కహ—ఏ పక్కాదివానారే! హంఖూబ్ మూట్-ఇకా కాసాత్
 ఘుమ్మే కాజరూగత్ నహీహై—హారాంసేఘర్ మే పోజావుం
 గా ఆవ్—

1 కహ—నానాఖబ్ సైద్దాక్ మేజాకర్—రాల్తేఖానాపకాయేగా మై

నంస్తాహుం—వోబీదేశ్ కర్—జావుంగా సబ్ కర్—

(ఇరువురు నిష్క్రమితురు)

వెట్టి—కొండన్న కొండమీదావుండడు—ఎర్రన్న యెట్టిగానూ వుండడు—*పిచ్చన్నకు పిచ్చీవుండదు. ఏమిటా తెగిరిపోతుంటే పుల్లా కా నీగ తేమన్నారట! నాది జ్ఞానపిచ్చుంటే నమ్మే చచ్చువెధన వొక్కడూ లేడు—

“నమ్మించెడినవారూలేరూ !

నమ్మక చెడిపోతే పొయ్యేరూ.”

పిల్లిపిసరకాయలు దింటే పిల్లికిజ్వర మొచ్చింది—ఏమిటా మింగేవాడికి పీనుగలు పూహారమా ! పిల్లికి పిచ్చైనా వెయ్యని పీనుగ రాయిల్లు—

ఒకపురవాసి—(స్వగ) పాప మాకలియగుచున్నదో యేమో— వెట్టి ముండాకొడుకు. కొంచెం అన్నంపెడితే తింటాడేమో— (అన్నపు విస్తరి తెచ్చివెట్టి) అబ్బీ! ఇంద! తను.

వెట్టి—నాతండే! నాబాబే!! నానాయనే! నాకన్నంబెట్టావా నాయనా—నా కన్నంబెట్టావా! నీక్కొడుకులేకుంటే కొడుకులూ— పిల్లులేకుంటే పిల్లులూ—కుక్కలేకుంటే ఈక్కలూ—రాళ్ళు లేకుంటే రాళ్ళూ—పుడతాయిలే నా బుల్లీ!!

(కుక్కను పిలిచి) దూ—దూ—తమ్ముడూ—దా—ఇదుగో— అప్పచ్చి—అప్పచ్చి—పెసరపుణకులు— సోడెగా రెలు— తను నాయనా తను!— పంకానికి నవ్వుక్కడివి మిగిలావు— చస్తే యేలాబతుకుతావో— (కుక్కతినుచుండుగా) పాతమ్ముడూ! సూరడూ షేరడూ నీ కన్నంలో నున్నం పెట్టారా!— నాబాబూ! ఏడవకురా! నువ్వేడిస్తే నేనూ ఏడుస్తా. (కొంతసే

పేడ్చి అకస్మాత్తుగా కుక్కును కొట్టి) వెళ్లు—వెధవకుక్కా!
ఇంకా విస్తరి కూడా సమిలేద్దామనుందా నీకు. చెఱుకు తీపని
వేళ్ళతో నముల్తావా! — వెళ్ళు—వెళ్ళు— (చావగొట్టు
చున్నాడు. కుక్క మొఱుగుచు పోవుచున్నది.)

అపారాధు—వట్టి వెఱ్ఱిముండాకొడుకు. (సమ్మ్రమించును.)

వెఱ్ఱి— “థిల్లీసుల్తా వట్టుకపోతా
మూడేనెల్లకి వట్టుకపోతా
సూరణ్ణి పేరణ్ణి ఖూనీచేయిస్తా
గుండెల్ బద్దల్ చేసి గోరికటిస్తా.”

(చూచుచున్న వాడితో నొకడు తనమెంటనున్న యద్దతితో)

ప్రథ—వరే! వీడిది వట్టిపిచ్చిగాదురా, జ్ఞానపిచ్చి! అప్టసిద్ధులు బొందిన
అయ్యవారులా గున్నాడు. మనయు మెల్లగా ఆశ్రయిస్తే—
బంగారం చేసే యోగాలు చెపుతాడు. కొట్టినా తిట్టినా వదల
కుండావుండి నేర్చుకుందాం—రండిరా—

(మగ్గురు సమీపితురు)

వెఱ్ఱి—నేను జ్ఞానతత్వాలు పాడుకూటా. సమస్తమైన యోగాలూ
నా కరచేతిలో అరటిపండ్లు.

పాట.

దీనిభావము తెలియవలెనండీ ।

జనలార మీరూ । మఠములో వల గలియవలెనండీ॥

1. దీనిభావము తెలుసుకుంటే । † తేనెదెచ్చి చాచుకుంటే

* తేనెటీగలు ముసురుతూంటే । తైలక్కాలాడుతూంటే॥ దీని॥

† తేనె—ప్రతాపరుద్రుడు.

* తేనెటీగలు—యుగంధరాదులు.

*మింటిలోని చెంద్రవంక కంటిలోన గానుపించె
 కన్నుబాడిచి కడలిగడవి | చెంద్రబింబము చూచుకోంకి దీ||
 † శోభిజెట్టకు వేలువాచి | రోటిలావున గానబడితే
 వింతగానూ రో.నవాచి | యెంతలావున గానబడునో|| దీ||
 ‡ అర్థరాత్రి గుడ్లగూబ | అడచికాకుల బాడిచిచంపితే
 పట్టపగలే కాకిమూకలు | గుడ్ల గూబల గుడ్లుదీయవె|| దీ||

“శిల్లీసుల్తా పట్టుకొపోతా
 మూడేనెలలాకి పట్టుకొపోతా
 సూండ్డి ... .. ”

రండి—రండి—వేదాంతం నేర్చుకునే వెట్టిముండాకొడుకులంతా నాదెగ్గ
 టికి రండి- గజిర్ల- గోర్ల - టక్కుటమారమళయాళము
 త్రాలు నేర్చుతా—అగ్నిస్తంభన, వాయుస్తంభన, జలస్తంభన,
 ధ్వజస్తంభన, వీర్యస్తంభన, విద్యులన్నీ నేర్చుతా—

“శిల్లీసుల్తా పట్టుకొపోతా ”

వృధ—మహావృధా! మేము మీ శిష్యుల మాతాం- మాకావిద్యలన్నీ
 నేర్పండి.

వెట్టి—సెబాసు- సెబాసుగా- బాగుపడేవాళ్ళంతే మీరు- తక్కిన
 వాళ్ళంతా వినాశకాల మొచ్చి తుడిచిపెట్టుకొపోయ్యేవాళ్ళే.
 మీరు రండి మీరు నేర్చుతా- ఇనుగో మీచదువుకు విఘ్నే

* ఓరుగంటిలోని ప్రతాపరుద్రుని శిల్లీలో చెఱయందున్నాడు. చెఱ బద్వయచేసి
 సమద్రము దాటించవలెనని భావము.

† వినాశకాలమువచ్చిన వర్షానుండే యింతమాయచేస్తే యుగంధరుఁ డెంతమాయచేయ
 లేడు?

‡ మోసగించి వర్షాను ప్రతాపరుద్రుని బట్టగా- యుగంధరుఁడు బహిరంగముగా శిల్లీ
 గులానును పట్టునని భావము.

శ్వర పూజ- శ్రీ- చుక్క- దెబ్బ- ఒకటి- రెండు- మూడు-
(ముగ్గురిని మూడు దెబ్బలు కొట్టును)

చూపరులలో ఒకడు—బలే ! చమవు మొదటే వంటబట్టిందిరా
బాబూ !

వెట్టి—వెట్టిమండా! వెధవమూడా! చేతగాని రండా! నల్లబండా!
సీకెందుకురా నా జోలి? సీ కెందుకురా నా జోలి ?

(వాని వెంటబడును. వాడు పాటిపోవును.)

1 శిష్యు—కొడిలే కొట్టాడు రండిరా! వేదాంతా నేర్చుకుందాం.

2 శిష్యు—మీకు వేదాంతా చెప్పండిగూరూ!

వెట్టి—ఈ మూడోవెధవ నోరువిప్పడే?

(చెవి పట్టుకొనును)

3 శిష్యు—చెప్పండి గూరూజీ! వేదాంతం చెప్పండి- నేర్చుకుంటాం.

వెట్టి—(చెవి నదలి) అట్లా దాకిరా- సత్తకట్ల సన్నాసి—నాపాట
చెప్పుకోండి-

(ఒక్కొక్క చరణమే వెట్టివాడు చెప్పగా శిష్యులు పాడుచుండరు.)
పాట.

మూర్ఖాశ్శబ్దమకునకు ముచిసేపు తుశ్శేపు ముందుగతిగానవే చిలుకా॥

కట్టెలే చట్టాలు కర్తలేబంధువులు కన్నతల్లెవ్వరే చిలుకా॥

చాననవృషసీకు జంజాటమేకాని వెంటనెవరూరారు చిలుకా॥

సన్ను- మోసేస నలుగురూ వెంబడిని వదిలూది కాష్టాలదిబ్బకే చి॥

ఊరికి ప్రతారాన సామాధిపురములో కట్టెయిల్లున్నదే చిలుకా॥

కూడబెట్టినసొమ్ము గొప్పగా సీమిద తగలవేయరు రామ చిలుకా॥

పూర్వం వీరబ్రహ్మగారి మఠంలో చేరినప్పుడు- మూడేళ్ళు

శిశూవ్రాచేసి దీన్ని నేర్చుకున్నా- మూడునిమిషాల శిశూవ్రా

లేకుండా మీకు సెప్పేశాను- ఇంకా బంగారంచేసే, పరమ

హంసకీయలు నాదగ్గఱెన్నో వున్నాయి- దానికి జ్ఞానపత్రికా
వాలె (గంజాయి పీల్చినట్లభివయించి) జయ శీతారాం శివా
బసవేశ్వరా! ఊ! ఇంద! కాల్పండ్రి 1 తలావొకపట్టుపట్టండి-
(వట్టిచేయి చిలుముపట్టుగాపట్టి యిచ్చును.)

శిష్యు—వట్టిచేయి ఏమికాల్పం గురూజీ!

వెట్టి—వట్టిచెయ్యటా! నుట్టిచేతి వెధవా! వట్టిచెయ్యటా!-(కొట్టుచు) నీకు
వేదాంతం పట్టబడలేదు. చెలియనివారికి విషముష్టిపండు-
తెలిసినవారికి తియ్యరూమిడిపండు. ఇదే వేదాంతానికి కథ
పట్టు- చీట్లలో చూస్తే-ఏంగనపడుతుంది? అందులోనే అన్నీ
వున్నవి. మెల్లకంటివాడి కిద్దలు సూర్యుళ్ళు కనబడుతారు-
భూమిమందా- ఆకాశంమందా? విత్తుమందా- చెట్టుమందా?
అడ్డబాట్టుమందా—చిరువుబాట్టుమందా? సుత్తెమందా తారు
మందా? ఈవేదాంతమంతా సికెప్పుడు తెలుస్తుందివెధవా!
ఇది కాలిస్తే అన్నీ బట్టబయలు- వేదాంతాన్నంతట నీ ఏప్రబంధం
గారు చిలుంగొట్టంలో కూరేశారు. ఊ! కాలుస్తావా?
కాల్పవా? (కొట్టబోవును)

1 శిష్యు—బాబూ! కాలుస్తా.

(తాను కాల్చి తక్కినయిద్దటికిచ్చును. వారు కాల్తురు)

వెట్టి—(లేచి ఎగురుచు) వారేయ్! వారేయ్!! సాంఖ్యంరోయి-
సాంఖ్యశాస్త్రంరోయి- నను సాంఖ్యశాస్త్రం నేర్చుకున్నా-
మీకు చెపుతా నేర్చుకోండి—

తుమ్మచెట్టుమీద గడ్డపాలిందీ

తుపాకిలేగా కొడదామూ

అతని తమ్ముడూ అనినా గాయనా

తప్పుకుండ లెక్కబెడితే ముప్పుయ్యొక్కటి.

లక్క బెట్టరే - గాడిదల్లా రా—

(మరల చదివి లక్క పెట్టించును.)

శిష్యు—(మహాకష్టములో నడుమ నడుమ లివ్వచు దెబ్బలుతినుచు
లక్క పెట్టుచున్నారు.)

1 శిష్యు—ఇక్కడికి వేచాంటి చాలు గురూజీ! తమకు శృంగార
మేమన్నా తెలుసునా?

వెట్టి—ట! శృంగారంలో నేను పెట్టింపి వేరు—శ్రీనాథుణ్ణి చంపిపుట్టి
నవాణ్ణి—

2 శిష్యు—తమకు శృంగారిలు పాటలేవైనా వాస్తే చెప్పండిస్వామీ!

వెట్టి—అట్లా అయితే చెపుకోండి! నాశిష్యులు నాలంతవాళ్ళయినా
రంటే నాకు బ్రహ్మగ్నం

చూపరులలో ఒకడు—ఆ! వెధవముండకి ఉణ్ణంబెడితే నాలాగే
వర్ధిల్లమన్నదీట!

వెట్టి—ఆ వెధవముండముంట మీశంకుకు చెపుకోండిరా మీరు—

(వెట్టివాడు చెప్పుచుండును శిష్యులు శరణచరణము పాడుచుందురు)

వెట్టి—
పట.

నీలాటిశేవులో కోలాట మెయ్యంగ

నిన్నెవరుపిలిచారే? - రంగీ - నిన్నెవరు బిలిచినానే ||

శిష్యు—నీలాటి.....నిన్నెవరు.....

వెట్టి—తురకసాయెబు నిన్ను అగ్గినిప్పుడిగితే

అగ్గిబుగ్గెనావటే - రంగీ - అగ్గిబుగ్గెనావటే

శిష్యు—తురక.....అగ్గిబుగ్గె.....

వెట్టి—నంచపాళీలోన పరమాన్న మొండి నీ

మిండడికి బెట్టావటే - రంగీ - మిండడికి బెట్టావటే

శిష్యు—పాపవాదీ.....మిండడికి.....

వెట్టి—వింతచీరాగట్టి సంతపాకలకాడ

నీనీటు జూపావలే - రంగీ - నీనీటు జూపావలే,

శిష్యు—వింతచీరా.....నీనీటు.....

వెట్టి—వొంటెద్దుబాడెక్కి బాడోడితో నువ్వు

సడసాలు సాగిస్తేవే - రంగీ - సడసాలు సాగిస్తేవే

శిష్యు—వొంటెద్దు.....సడసాలు.....

శిష్యు—గురూజీ! మీరింత శృంగారపురుషులు గదా—పెల్లాడలేమి
స్వామీ !!

వెట్టి—ఇచ్చేయిండాకొడుకులంటే యిరవైమందిని పెల్లాడుమను నేను
మనిషినిగానా-పెల్లాడలేనా? నాకేసక్కువుగది-(చంకలు గొ
ట్టాచు) పెల్లోయి—పెల్లోయి—ఆకవాల్లోయి—ఆకవాల్లోయి—
పెల్లాడతానోయి—పెల్లాడతానోయి—నాపెళ్ళి! సన్నాయి
మేళాలివిగో! కి-కి-కి-కి-కి—నాపెళ్ళికి తామారబాలివిగో!
డాండాండాండాండాండా—(పిట్టలమీద కొట్టకొనుచున్నాడు.
దొంగును జూచి) నాపెళ్ళంతు మీకు, కళ్ళు గుడుతున్నాయా?
ఎళ్ళుచుడుతూ,దా? మీరుగూడా-నూరడితో-పేరడితోగలి
గారా? ఉండండి- ఉండండి—మిచ్చుల్నందర్నీ వొక్కసారే
పురంబెడతా.

‘ఫ్లెస్సుల్టాన్ కట్టుకపోతాన్

మూండేనెల్లాకి కట్టుకపోతాన్॥”

(ఘనూ) ఈ ర్గమున నడుచుచు వెట్టితోని తేరిచూచుచున్నాడు.)

1 భటు—(రెండవవానితో) అరే! భాయ్! ఘనూ! ఖాన్ సామెబ్
రే! తెలంగీసులుక్కే ఆయా! వల్లీఖాన్ బహదూర్ కా ఘ
య్యా జాతామై.

(ఇద్దఱుభటులు ఖుసూ)కు సలాములుచేయుదురు. ఖుసూ) సలాములందుకొని నిష్క్రమించును.)

వెట్టి—(స్వగతము) ఖుసూ)పచ్చినాడు. అచుకొన్నట్లు జరుగునేమో-
తెలిసికొనవలయును. (ప్ర)కాశముగ) ఈమూడోవెధవ నా
మాట వినటంలేదు. నన్ను వెట్టి ముండాకొనుకుననే అనుకుంటు
న్నాడు. వరే-నేను వెట్టి నాణ్ణి కానురా ! నీకు మంచియోగం
చెపుతా దగ్గటికి రా !

3 శిష్యు—(ధయపడును)

1 శిష్యు— వెళ్ళరా ! గొప్పసిద్ధుడు- యోగం చెపుతాడు.

శిష్యు—(దగ్గటికి పోవును.)

వెట్టి—(చెవిలో రహస్యముచి చెవిగఱచి) నీకిదేయోగం- వెళ్ళు వెధ
వా ! నాశిష్యుల్లో పనికిరావు.

3 శిష్యు—(వచ్చును) వెట్టినుండాకొనుకు చెవి కొటికేశాడో)
బాబో !!-నేనిక్కడుండను. (నిష్క్రమించును.)

వెట్టి—ముసలమ్మపేద. మంచంకోర్పూడా- మీరు రండిరా ! మీకు
పాట చెపుతా—

1 శిష్యు— } చెప్పుడి స్వామి-వాడు కొంటెవెధవ.
2 శిష్యు— }

వెట్టి— పాట

అక్కడుంటే నేమిరా మన మిక్కడుంటే నేమిరా

పూరికేరెణ్ణాళ్ళపాటూ । పుండి పొయ్యేటాడుకూ॥

శిష్యు—అక్కడుంటే.....పుండిపొయ్యే.....

వెట్టి—అన్నమైతేనేమిరా మరి సున్నమైతేనేమిరా

అందుచేత పాడుపాటకు అన్నమేవేతామురా॥

—అన్నమైతే.....అన్నమే.....

వెట్టి—మేడలైతే నేమిరా కడవాడలైతే నేమిరా

అందుచేత పాడుబొందిని మేడనేవేతామురా!

శిష్యు—మేడలైతే.....మేడనే.....

వెట్టి—విందులైతే నేమిరా మరి ముగ్గులైతే నేమిరా

అందుచేత జీవనానికి విందులేచేతామురా!

శిష్యు—విందులైతే.....విందులే.....

వెట్టి—బెల్లమైతే నేమిరా మరి అల్లమైతే నేమిరా

అందుచేత తియ్యచెఱుగు బెల్లమే తిందామురా!

శిష్యు—బెల్లమైతే.....బెల్లమే.....

వెట్టి—చాగు వాకి చోట- వాకప్పుడు వాకరు- అశుకవిచక్రవర్తులని

బిరుదు తగిల్చారు- నా అశుకవిత్వం చెపుతా చెప్పుకోండి—

ఉ. పంబినప-బంబకబహుబహుబంబకంబంబం

బంబబంబబంబ-బబబబంబబబంబ-బబబంబ

1 శిష్యు—స్వామీ! ఇది సాంతమవడ మెప్పటికీ?

వెట్టి—మనం బ్రాహ్మణుడగా ఇది సాంతం కాదు. ఇది అనంతం- మన

మంతమైతే ఇది సాంతం.

3 శిష్యు—(మురికివాడతో) వరే! ఇక్కడికి నునముంటే సాంతంకా

వడమే- మెల్లగా వెళ్లుచాం పద! వీడిచెగ్గల యోగాలూలేస్తూ-

వల్లకాల్లూ లేవు.

1 శిష్యు—మేమిక వెళతాం గురూజీ!

వెట్టి—వెళతారూ! వెళతారూ! ఎక్కడికి వెళతారో వెళ్ళండి.

(చావగొట్టును.)

(శిష్యులు చచ్చిపట్లు వదిలుతున్నారు.)

వెట్టి—చచ్చారోయి - నాయనో- చచ్చారోయి- బావనోళ్లు చస్తే
బావ పిశాచాలు పడతాయి- వీళ్ళకు మంత్రం వేసి బతికిస్తా-
(మన్ను పోగొచ్చేయుచుండఁగా శిష్యులు పాతిపోవుచున్నారు.)

వెట్టి—పిశాచాలు పరిగెడుతున్నాయి- వీళ్ళు దయ్యాలైతే నేను భేతా
భుజ్జి- బావనిదెయ్యాలు భేతాభుజ్జి పట్టపు- తురకలమీదికి
ఘా- మంత్రం- ఘా మంత్రం- (ఉచ్చాటనచేసి) మేము
యెండలో యెండనూలేదు- నీడను నీలగనులేడు, లగ్గిని కాలనూ
లేదు- నీటను నాననూలేదు, గాలికి నిదలనూలేదు- భూమిని
పూశనూలేదు, కత్తికి కందనూలేదు- సుత్తికి సురగనూలేదు,
అండల మెక్కనూలేదు- సిద్దికి దూకనూలేదు, చావనూలేదు-
బతకనూలేదు, నాపాట నే బాడుకుంటా- నా ఆట నే నాడు
కుంటా—

“ఫిల్లీసుల్తాన్ కట్టకపోతాన్”

[చెరుముకి శాస్త్రి ప్రవేశించును]

చెరు—(స్వగతము) ఈపహరాజవాను లిడినాటకు నాకొలుపునందు
కొన్నాళ్ళుండినవారు- గుర్తింతురేమీ- ఐననేమి? తరువాత
వృత్తాంతము నీపంద లెఱుంగరు- నేనే పలుకరించెద! (జవాను
లతో) ఏమిరోయి- వెట్టివానివెంట తిరుగుచున్నారు?

జవా—(సలాముచేసి) మహారాజ్ ! చాలారోజుల్కి ధర్షనం- మేం,
రాత్ దిన్, ఈదివానాతో వచ్చిపోతూవుండాం. ఈడు దివానా
దెల్వటం లేదు- దొంగ తెల్వటంలేదు.

చెరు—వీడని దొంగలని కొన్నవాళ్ళు వెట్టివాళ్ళు వీడు కట్టిదివానా,
కనబడటం లేదటరా ! సుఖమగా భార్యలతో పండుకొనక
మీ కీగ్రహచార మేమి?

2 జవా—మహారాజ్ ! సుల్తాన్ పూకుం కదా !

చెకు—సరే ! మీఖర్మము నేనేమిచేయును—(వెట్టివానిని జూచి)
దివానాగారూ ! సమస్కారము.

వెట్టి—నువ్వుకూడా వేదాంతం నేర్చుకుంటానని నైతానువై పారిపో
వడానికొచ్చావా ! వెధవా ! నాదెగ్గతంతుకు వెళ్ళు.

చెకు—వేదాంతంకూడా మీ కనుగ్రహమువచ్చిన నేర్చుకున్నాను. ఒం
టిరాతిమించి వైకెక్తాను. మీనాణ్ణే కావాలిసాస్తీ దయ్యన్ని
కూడా కాగలను. (అందఱు విరుసట్లు స్వగతము) ఇక విశేష
ముగా మాటలాడితే చంపివేస్తాడేమీ వెట్టిముండకొడుకు-
వెళ్ళవను. (నిష్క్రమించును.)

వెట్టి—(స్వగతము) ఒంటిరాయి అనగా ఓరుగల్లు గాదా ! మీనాడ
ననుచున్నాడు. ఇతని సంగతి యేమో యనుమానమే ! తెలిసి
కొనవలెను. అయితఁ దూరినాడు. కానిమ్ము. చీరటిపడుచు
న్నది. ఈథులకంట దుమ్ముగొట్టి యిలని యీగడ నెఱింగెద.
(ప్రకాశముగా) న కొకశ్శో పనేమిటి ! ఈ అరుగుమీద
పడుకుంటా ! (ఒక సత్తెపుఅరుగుమీద కూర్చుండి- నట్టిచేతు
లతో తాడుపేసెనట్లభించును) దయ్యన్ని దీనితో ఛెప్పు
ఛెప్పున బాది వెళ్ళగొడతా

(ఇటులు రెండవ అరుగుమీద పరుండురు.)

1 ఇటు—అరే ! మఃకీ యారోజ్ ఘంజాయ్ కూడా లేదుగా ! ఈస్కి-
యడ్పియెల్లటాస్కి. పూకుం శేదూ—

2 ఇటు—నాకీకూడా ఫాణం ఘుట్కో ఘుట్కో అంటుదిరా—

వెట్టి—(స్వగతము) మంచిసాధనము ! నావద్దనున్న మత్తుమందు కలి
సిన గొజాయిని వీరికిచ్చెదను. దీనితో వీరి కీరాత్రియంతయు

నిద్ర- కాగ్యసాధనమును మార్గము (ప్రకాశము) తురకద
య్యలు గంజాయి పీలుస్తాను! నన్నడిగితే యివ్వనూ!

1 భటు—(వరిహ సముగి) ఇప్పించండి దీనిని సర్కార్!

వెట్టి—ఇంద- ఇంద- ఒకడికి సూత్రకాభరణం- ఒకడికి వాతరాక్షసు.
(ఇచ్చును)

2 భటు—అరే! నిజంగా యిచ్చిరాడే. ఇది మన ససీబ్.

1 భటు—సన్యాసుల యోగుల ఘోషాల్ పీలుస్తాను తెల్లపూరా.
(భటులు గంజాయి పీల్చి కగినుచుగా భూమిపై నెరుగుచును.)
(వెట్టి వాడు చల్లగా బయలుదేరి నిష్క్రమించును.)

2 వ ర గము

[ప్రవేశము:—ఒకగృహమున శయ్యపై చెరుముకీయు; పక్కన
శ్యామలయు.]

చెరు—శ్యామలా! ఒకమన సామాన్యముగ వెలకాంతలు—

సీ. మగవాని యనురాగము గాని పరాభావ,

కయి బేరముల కయి పాకులాడు

ధన మోతయిచ్చిన దనియక, చేదియో

విసవక నెప్పుడు కొనరుచుండు

కిల్ల వేమంటు మొగ్గలను నడియించి

గోడచా టైన వింకొకనిగ నూచు

అస్తియంతయు డోర నుగుదాక పీల్చి

పిప్పి యైన బెడవి చప్పరించు

ధనము చెల్లెంత దనల్లి నసికొల్చి,

వరువు దీసి నిటాన బయట కీడ్చు—

కాసి, సన్నబోలు గణిక లోకంబున
నొనర వేయి కొకతె యుండు టరిది.

శ్యామ—సానోరమణా ! అదేమిమాట—వేశ్యాకులమంతయు వివేక
రహితమేనా? సాధ్యులవోలె వన్నె కెక్కిన వేశ్యలు మున్నెంద
లులేరు

అ. సాధ్యమీఱుట చరియింపదే మున్న
చారుదత్తు నెడ వసలనేన—
శీలవతిగ లేదె చిత్రామణియు బిల్వ
మంగళుని వివేక మహితుఁ జేసి.

చెహ—నిపునయితము వానితో సమాన మగుకీర్తి గాంతునుటకు
సంశయములేదు. నేను చేరినననాటనంశియు నీచరిత్రము
స్తోత్రీపాత్రముగ నే యున్నది. అందులకే యీమహారాజ్యతం
త్రము నుసయితము నీచెవిని వైచి నీ స్సంవౌకసాధనముగఁ
జేసికొనుచున్నాను.

[వెట్టివాఁడు గుమ్మముబయట పోవేశము.]

వెట్టి—(స్వగ) ఏమముగంజాను పీల్చిన విధవలా—తెల్లవాఁడుదనుక
దీర్ఘబద్ధి నందుమందురు కాక !—ఈమహాత్ముని వృత్తాంత
మేమో యీలోపల తెలిసికొందును.

(చీకటిలో నరుగుమీఁద వండుకొనును.)

చెకు—శ్యామలా ! వేశ్యవైనను నీవై సధికారముబూని నిన్నిపుడు
ధర్మశాస్త్రకేవలమున బ్రవృత్తురాలినిగాఁ జేయనున్నాడను.
తులకలవలనఁ బర భవించబడి, మైచ్చసంహారసముద్యోగం
బున, నాంధ్రసాగ్యభౌముని సహాయము నందఁడలఁచి, యోరు
గంటి కరుగునప్పటికి—రాజును, యుగంధరుఁడును పురమున

శ్రీరైరి. జనార్దనముల్లి నేను శత్రువునునుంవలివాడ నని
యనుమానించి విశ్వసింపఁడయ్యె.

శ్యామ—అప్పుడు మీ చేమిచేసితిరి ?

చెకు—నుహాకవి యగువిద్యానాథు వారి యుపదేశమున—తురక
లకు జోస్యముచెప్పి నమ్మించి, వల్లీఖానుప్రభృతినదాశ్వము
లకు కల్పములు వేసితిని. తురకలు పరితాపరుద్రమహారాజును
శ్రైద చేసిరనువార్త నెఱిగి—రాజును చెఱివిడిపించు ప్రయ
త్నమున నాశక్తి యేమైన వినియోగపడునేమో యనియు—
ఖుస్రా, వల్లీ, ముస్తఫాఘోజులను నాశనముచేసి- సుల్తా
నును పరాధవింశవలయుననియు—దైవానుగ్రహమున,
మహారాజు పిడుదలయొనచో- మైద్భవి నాశము నొనరింపఁ
జేయవలయుననియు సంకల్పించితిని.

శ్యామ—తురకలు మహారాజును చెఱివిడిరగ్గ కొందఱును- చాకలిని
మహారాజుగా భ్రమించి, వల్లీఖాను బాధించెనని కొందఱును
చెప్పుకొనుచున్నారు. ఇం దేది నిజము?

చెకు—మిగుల రహస్య మగువిషయము! మహారాజునే తురకలు గొని
వచ్చిరి. చాకలివాసప్రవాదము రాజమంతుల మేధాఫలితము.

శ్యామ—(ఆశ్చర్యముతో) ఎంతచిత్రము! తమ కిది యెట్లు తెలిసెను?

చెకు—నుహాకవి యనుగ్రహమున—

వెట్టి—(స్వగ) విద్యానాథుడు రహస్యప్రమరణము చేయునా? కాదు-

కాదు- ఈమహాత్ముడు మలకు పాత్రుడు- కాని- విచారితము.

శ్యామ—నుహముల్లి యుగంధరులవారు రామేశ్వరమున మరణించి
రిని వదలిగా నున్నదేమి?

చెకు—వెట్టిదానా! అది నేను- వల్లీఖానునకు చెప్పిన జోస్యమునకు
ఫలము.

వెట్టి—(స్వగ) బాగు. కుమారా! బాగు. ఈవదంతి వేసిన బుద్ధిమంతుడవు నీవని మే మెఱుంగ లేకపోయితిమి. నీయువకారమునకు బుద్ధివిశేషమునకు భవిష్యమున సత్ఫలముఁ గాంతువు గాక!

శ్యామ—అట్లయిన యుగంధరులవా రెఱున్నవారు?

చెకు—“ఇందు గలఁ డుడు లేఁ డనుసందేహము వలదు” సర్వత్ర-
 ఢిల్లీనగరమున భగవంతునివలె నిండిపోయినాఁడు.

వెట్టి—(స్వగ) మమ్మి గుఱుతింపఁదగిన బుద్ధివిశేషము గని యానందించితి.

చెకు—

నీ పునుక లస్త్రము పెట్టపులివిస్తరాకులు

రాని రప్పలును హారములు గాఁగ

దగుల వేసినఁగాని దహియింపఁబడక, కం

పాలయుగొండిబొంత వలువ గాఁగ

జల్లరజనములు, పిల్లకాయలు, గడు

గ్రాయలే భక్తవర్గములు గాఁగ

“ఢిల్లీసుల్తానుఁ బట్టెద!” నన్నవాక్యర

త్నంబే పునశ్చరణంబు గాఁగ

నఖిలదిశలఁ బీశాచాట్టహాసములను

భీరంబుగ నింపుచు- విశ్వనాథు

లీల సీరంధ్రగుతుల ఢిల్లీపురము న

మహితుఁ డయ్యె యుగంధ రామాత్యవరుఁడు.

శ్యామ—ఏమి! మూఁడు నెలఁనుండియు వీధులలోఁ దిరుగుచు ఢిల్లీ
 సుల్తానును బట్టుకొనిపోవుదు నని, కేకలు వేయు వెట్టివాఁడా
 యుగంధరుఁడు?

చెకు—ఎ తిటియహత్తుఁ డెట్టి హేయూశృతి దాల్చి ప్రభుప్రకౌఱు
ఃష్టకపంచున్నవాడో పరికింపుము.

సీ. వెల నంచుచున్నాఁడు సతతసదాచార

డౌద్విజుఁడు మాలకలైలోన

నున్నాఁడు డనుపేరున్నాఁడు లోకముల్

దరికింపు నేనుమేధాసుధాభి

కట్టుచున్నాఁడు గొంగడిపాతనైన, నే

దీనతఁ గనని యదృష్టశాలి

భరించుచున్నాఁడు పౌరులబాధ, పో

మించి భూప్రజా శాసించుమంత్రి

నిలున నీడ లేకఁ గురువఁ గూడును లేక

కాయనూనకు నేనుఖంబు లేక

ప్రతినఁ బూని రాజభక్తి జరించు యు

గంధరుండు నీతిబంధురుండు.

వెట్టి—(స్వగ) ప్రకృతిసుకుమారుఁ డగు నుజాతిమహాప్రభువు చెఱ
సాలయం దమితకవ్వంబు లనుభవించుచుండఁగా— చెకుముకీ!—
నాకవ్వంబులకు వాపోయెదవు; నీ కేమివెట్టి?

చెకు—సూర్యురకాలము నేను నీవంకఁ జూడనందులకు, నీతల్లిముండ
కాగ్రహము గల్గెనుగాదా! నిన్ను పంపుటకు సులభముగ నియ్య
కొననా?

శ్యామ—తిమికు శిల్పినుల్లానుకడ దివాక పసియైన దనులేఖ తమవద్ద
నుండి యుండినతనె- మహానందము వలె యైనది.

చెకు—సీమసయితము పాప మానందించి యుండువు కాని— నాపరాధ
పముల నెఱుంగివు వైగా నీకిప్పుడు నేను బీబీవేష మొకటి తగిల్చి

కొంతనాటక మా పింపనుఁగూడఁ గలదితిని నా' నాకడకు

నచ్చి నీవేమి సుఖంపఁ గలవు?

శ్యామ— కాథా! అనంతకుం బయలుదేరితిని, బద్ధులైనవారిని,

నేను దనము లిచ్చును. —తమ దివ్యమైనైతను: ననుభవించు గోరి

దిగా? ఎందుకీవగింతు చేసెదను?

(అనబాధము 7)

చతు—(వేదముతో నాల్గింపఁబడి నేరికొని) సు కరాంగీ! నీమనోగత

మును నే నెఱుంగునా? ఇంత బ్రహ్మతము వినుము. ఇంతటి

నూడి కార్యసిద్ధి మగునాదా? నీ చేరు ఛాత్రులబీబీ నీవు

తురికింపఁగలవే నీవృత్త్యా గాఢులచే వాఁచి మెప్పింపవల

యును. వాఁగోన కువ్యస గాఢుల డగును సైఫాఖారును

గోబలముకొనవలెను. నీసౌఖ్యము గాపాడుకొనుచు—

వాఁడు నీకు వశమైవలెను, నీవు ఢిల్లీనుల్తారుగ గొట్టి నుల్తారువై

నన్ను మహారాజు! జేరింపఁగలవే నీకు నీకల నని వలయును. నీ

యందు బద్ధులరాగుల పైఁగొనుచు నీకు తత్ప్రయత్నమున

నుండును. అదే వాని యాస్థానాశన ప్రయత్నము! వైఫల్య నేను

చూచుకొందును. నీసౌఖ్యము నెల్లరక్షించుకొనెదవో

సుమా !

క. ముగిలు గుణముగను నీ

చులు సుమ! చాతుర్య హేతులఁ జూపించెదవో-

సలసలఁ గాగ్రెనునీచిభు

చలమఁ బరిభ్రమింపి నెల్లచల్లాచలవో!

శ్యామ—తమ యాశీర్వాదముననుచు— దాగదీ మానగింతుకుం

డగు త్రికృష్ణు ననుగ్రహమునను, కార్యవర్తమాణ మొనరిం

చియే మీవలన మెప్పు సందేదము.

చెకు—ఇంతటి సాహసవాక్యమున కిప్పటినుండియే మెప్పు పొరం
 భము!—(ను ద్విషకొని) రమ్మ—: ధృవ వేళ యైది.
 (ఇరువురు సమ్మిమించును.)

పెట్టి—(లేచి, స్వగ) ఇప్పటి కీవీ స్వరూపము తెలియబడినది. ఇట్టి
 రత్నము నాజనార్దనుడు చేజూబార్చినాడు!—ఈ సహాయమే
 యున్నచో నా కీవేషధారణ ముండియుండదుగదా! కానిమ్ము.
 విధి నెవ్వరు తెప్పింపగలరు? ఇంకెవరు చెప్తుండును. రహస్య
 ముగ సీతవిఘ్నో భాషించునట? తెల్లనాటివేషప—నెల్లర
 యెకట తెల్లముగనే చెప్పెదను మాయుల్లముల నెఱుగ నీ
 యల్లరిమూక వశమా!

(కొంతదూరము నడచి ప్రకాశముగా)

నేను మేలుకున్నప్పు డూరంతా నిద్రాపోవడ మొగుకూ? ఒక్క
 పట్టపురుగుని కన్ను ముయ్యచివ్వను.

శిలీమర్తా పట్టకపోతా

మూడేనలలకు పట్టకపోతా

సూరణ్ణిపేరణ్ణి ఖానీ చేయిస్తా

గూడెల్ బద్దెల్ చేసి గోరి కట్టిస్తా.

(కేకలు వేయుచు సమ్మిమించును)

(తెర వ్రాటును)

3 వ. రంగము :—[వల్లీఖానుని యిల్లు. చెకు యికి శాస్త్రి ప్రవేశము.]

చెకు—(స్వగ) “దండం ఓశగుణా భవేత్” అనున ట్టోరుగంటివోనఁ
 గొట్టికెబ్బ యీసేకునివట్ల నెఱయు నుపకరించినది నన్ను
 చూడగనే చివయముతో నెలానుచేసి- వల్లీఖానునకు నారాక
 నెఱిగింప నరిగినాడు.

[ఃత్రిభానఁడు పోవేళిచును.]

వల్లి—సలా! సలా! బేతాల్ జోష్యులు భాయ్. కూకొండి—

చెకు—చాలుచాలులేండి. మీ మొగమునకుటి నుర్మాదలు నే నెఱుఁగకపోలేదు ఈ మచ్చకములు. అచ్చికబుచ్చికమాటలు కట్టి పెట్టుకు ముగట కూర్చుండుడు.

వల్లి—ఏంభాయ్. ఘుసా సేమ్మంటారా? (కూర్చుచును.)

చెకు—నూ ఘుసా మాతోడనే యుండును గాని. మిమ్మెరుచేయుచు? భాయీ భాయీ అని వలికి నమ్మించి నుల్తానుదర్శనము చేయుం చెదనని. మోసగించి ఢిల్లీకి వచ్చితిరిగదా!—మీరు నన్ను వదలించుకొనినను, ఏలిననాటికినివలె మిమ్ము వదలువాడను గాను. ఇది తురకరక్షుస్సు గాదు. బ్రహ్మరక్షుస్సు.

వల్లి—భాయ్ నేనువచ్చేతక్కువ వున్నవాడనరాదు తమకీ కల్సుకో టాక్కు పుర్నత్తోతోపోయింది.

చెకు—చాలిపేరిగానిది పట్టుకొనివచ్చు యవసరమేనా? బలే బలే! గొప్ప ఘనకార్యమున నమ్మ ముచిపోయినారు. (నవ్వును.)

వల్లి—కేలీసేస్తారే భాయ్? చాలియేమిటి?

చెకు—మీరు దాచుకొనిన దాగుననకొంటిరా యేమి? చాకలిపేరి గానిది మీరు రాజమకొని జనార్దనమంత్రీ మోసమునం బడిన తెలివి శేలు. కిందఱును కేలిచేయుచుండగా నే నొక్కఁడను కేలిచేయుట లెక్కయేమి?

వల్లి—భాయ్! ఇది నిశ్చయం వుంటుందా?

చెకు—అ! ఇది నీ క్షయము గాక నా క్షయమా! రాజును పేటలో పట్టవలయునని, మీ వడలికి బయలుదేరినవాడే రాజు పురము చేరివాడు. రాజును జనార్దనుఁడును గలసి, చాకలిపేరి

గాసి రాజనుస్తులు తగిలిచి యశవిగో నుంచినారు. వాడు
మీకు కట్టబడినాడు.

వలీ—భాయ్! మాకు విశ్వాసం కల్గటంలేదు ఎందుకంటే. రాజు
కాకపోతే హంతా మేర్యం మాల్కీ యెక్కడ? పట్టుకోటాన్ని
మాకీ పాలాష్ట్రం తిన్నిస్తే. మత్తుమందూయేసి పట్టినాం. ఆప
సంపిన పేనా హంతా హంతా కాదు! మాకల్కీ కట్టలేదూ
భాయ్! రాజ్కీ కట్టినాం—

చెకు—రాజును కట్టలేదు. భాయీ! చాలా లిసి పట్టినారు. మీకు
రాజనుభ్రమ కల్పించుటకు పతాపరుచుని ఖడ్గమును వాని
కిచ్చినారు. అది చరపసాదలబ్ధమైన కత్తి. అది చేతిలో నున్నం
తవల కెవ్వరును గెలువలేరు. ఆశౌర్యమంతయు. కత్తిది గాని
చాకలిది గాదు! మీరు దానిని తెలిసికొన లేకపోయినారు.

వలీ—అరే! ఎంతమోసం. భాయ్. మాటా గీటా హంతా చాకలి
మాటకా తోసటంలేదు.

చెకు—(పెద్దనవ్వునవ్వి) ఇది తెలిసికొనలేకపోయినారా! ఒక్కరాత్రీ
యంతయు చాకలిని దగ్గర బెట్టకొని రాజును జనార్దనుడును
వాని కాపాఠము చెప్పినారు.

వలీ—జోష్యలూ భాయ్. మా దిల్ హంతా ఖరాబ్ ఐపోతుంది.
ఐతే మేం రాజాకీ కట్టటాన్ని జ.గిల్కీ యెల్లేమాటా జనార్ద
నృంత్రికి యెలాగ తెల్పిందీ!

చెకు—జనార్దనమంత్రి! మీ నాఖరీకొటకు కంపిన పరివారమంతయు
వారి వేగుల నాండ్లగాని చాకల్కు మంగళ్యుకారు. మీ గుడా
రమునంద. చీమ చిటుక్కుమనన. వెంటనే యది మంత్రికి
తెలియచున్నది.

వలీ—భాయ్! యంగంధర్ శేడూ కదా అని మేం సాలా నిభ్రయంగా

వుంటే- జూర్నాల్ మంత్రీ అంతకీ హెక్టా మోషం తల్పినాడ!
మరీ ఖుస్రూము స్తఫాపిర్ జ్జఘతీ యేమైంది ?

చెకు—మీము స్తఫాఖా సంతతుచ్చుడు నీచుడు లేడు. వాడు తెగ
త్రాగి- యొక తెలుగుపిల్లను శేనతీసుకొని ఢిల్లీకివచ్చి దానికి
ఫాలిమాబీబీ యని పేరుపెట్టి మహానందసముద్రములో తేలి
యాడుచున్నాడు.

వలీ—అవమాచార, సంతా నూకీ శాస్త్రానేవుంది.

చెకు—ఫిరోజురు యుద్ధములో చూపినారు.

వలీ—హల్లా-హల్లా- యేంగాషారంరా! (స్వగ) నూకీ వాకిపీడా
వాచిలీపోయింది.

చెకు—ఖుస్రూ హడలిపోయి సేనను వదలి- ఢిల్లీకి వచ్చినాడు. రాజు
ను కట్టలేదు. చాకలిని కట్టితివని నిన్ను బెదరించుట కిప్పుడు
నీదగ్గరకు వచ్చును. రామేశ్వరమున యుగంధరుడు వచ్చి
నాడు.

వలీ—(అలోచించుచున్నాడు)

చెకు—(స్వగ) తనగుట్టు బయల్పడకుండుటకై నీడు ఖుస్రూను ఖాసీ
చేయడలెచుచుండఁబోలు.

వలీ—భాయ్! నూకీ జోష్వం చెప్పుండి.

చెకు—చెప్పెదను- గాని నీ వబద్ధచూడి నాజోస్యమును పూర్వపక్ష
ముచేసితివా నే నీతఁడమి వెడలిపోయెదను. నిజము నువ్వు
కొంటివా మాందఁచేయవలసిన పనిని చెప్పెదను.

వలీ—హవవ్యూ పక్షకుంటాం.

చెకు—నీవు ఖుస్రూను ఖాసీచేసెదవు. నిజమేనా?

వలీ—భాయ్! నూకీ ఆశ్రక్షేపం కల్గినమాటా నిజం.

చెకు—అట్లయిన నీకే నీజాతకము చెప్పెదను. నీవు మూడు నెలలలో
శీలీసుల్తాను వయ్యెదవు.

వలీ—(అనందోదేయము నణచుకొని) నాకీ గేలీ సేస్తావ్ బేతాల్
జోష్యులు భాయ్!

చెకు—నిన్ను నేను గేలిచేయుదానా? ఇట్లవమానపటచుటకేనా
నన్ను జోష్యము చెప్పమంటివి?

వలీ—కోపంసేయకండి భాయ్! మాకీ ఘల్తా యేలాగాబౌతాం అని
వంవయం త్రోచీ ఆలాగా అన్నాం.

చెకు—సీయోగ మట్లున్నది. మేము సరిగా చూచి చెప్పినాము

వలీ—అదీ యేలాగాజాతుందీ చెప్పండి భాయ్!

చెకు—వినుము

నీ శుద్ధాంతమందు ఖుస్రూఖాను నడికిరే
యిగా, నీకతన వధి మింపఁబడును
నేటినుండియు మూడు నెలలకు మొకరేయి
నోడలో నెల్లరుఁ గుండగలరు
సులతానుఁ డారేయి వెలలేని సురఁ ద్రావి
యొడ లెఱుంగక పడియుండగలఁడు
అపుడు సుల్తాను నీ వతినేర్పన వధించి
దుర్గతి పట్టభనుగొండ వగును
వరయ నీజోష్యమున కింక తిరుగు లేదు
జరుగు నిదియంతయును భవిష్యంబునందు

ఇంక నాయోగము—

న స్సపుడు నీవొరంగలునందు రాజుఁ
జేసెదవు; దానిని జయించి శీఘ్రగతిని.

అపై నొక సంవత్సరమునకు నీకు కటకమును జూచుచుయోగము గలదు.

వలీ— అచ్చాభాయ్! ఇదీ అంతా జగ్గితే. విాకీ వారంగం కొట్టియాయటం ఛనం.

చెకు—ఇప్పుడు రెండునిమిషములలో నీతో సంభాషింప ఖుస్రూ) ఖాను నచ్చచున్నాడు. నే నీట నుండరాదు. వానికి సందీయవలదు. చాలి కాడు రాజేయని బుకాయంపుము. నేటికి వానికి సుల్తానుదర్బనము కాదు. రేపు చెప్ప నుద్దేశించును. నేటిరాత్రియే వానిని సఫా- నేనింక సరిగెద- జాగ్రత్త.

[జవాను ప్రవేశించును.]

జవా— సలాం బందగానే అలీ—

వలీ— క్యా హెచే ?

జవా— ఖుస్రూ) ఖాన్ సర్దార్ తే రాధర్ష కే లియే ఆగయాహై.

వలీ— అచ్చా! ఆనేదేవ్.

జవా— (సలాము చేసి నిష్క్రమించును)

[ఖుస్రూ) ప్రవేశించును.]

ఖుస్రూ) — సలాం- వలీ ఖాన్ సరదార్ సా హెబ్ !

వలీ— సలాం- సలాం- భాయ్- బైయే.

(ఇద్దఱు కూర్చుందురు)

ఖుస్రూ) — సర్దార్ సా హెబ్ ! వరంగల్ మే క్యాకాం హువా?

వలీ— క్యా హువా ?

ఖుస్రూ) — ములుక్ తమాం పుకార్ హై- కీ- అప్ రాజాకా బదల్ కే మసాలూకా షరీఫ్ లియాహై.

వలీ— ఝూటా బాత్ హై- ఝూటా బాత్ హై- హం బరాబర్ రాజాకూ పక్షియా

ఘనూ—సహీహై- అప్ జనార్దన్ కృష్ణమీ గిర్గయూ హై.

వలీ—హం దివానా సహీహై ఘనూ ఖాన్.

ఘనూ—సహీ-సర్దార్-జనార్దన్ దివానా సహీ హై.

వలీ—ఓ దివానా సహీహై- మై రాజాకూ కైనా పకిడ్లియా.

ఘనూ—రాజాకూ సహీ-మహల్కూ జీ!

వలీ—తూ క్లగ్గా హై క్యా?

ఘనూ—మై క్లగ్గా సహీ హై- జో మహల్కూ, దేఖ్ కర్ రాజా
కూ సమజ్ లియానో క్లగ్గా హై.

వలీ—బాత్ బరాబర్ కరో ఘనూ!

ఘనూ—మేరా బాత్ బరాబర్ హై- ఆహ్లాం కో ఖరాబ్ హై.

వలీ—మై వలీఖాన్ సర్దార్ హై ఘనూ- ఖబర్దార్.

ఘనూ—హా!-వలీఖాన్ సర్దార్ హై- సమ్మక్ హరాం కాం కర్నే
వాలా బడావస్తాద్ హై- మహల్కూ పకిడ్నే వాడా బడా
శూర్ హై.

వలీ—(పండ్లుకొలుకును) సమ్మక్ హరాం- సమ్మక్ హరాం - కొనే
సమ్మక్ హరాం.

ఘనూ—సమ్మక్ హరాం-కొనే హై-మై బతావుంగాం.

వలీ—బస్ ! బస్ !- బొర్ బాత్ మత్ కరో ?

ఘనూ—బాత్ సకిరుంగా ! కాంతో కరుంగా. (నిష్క్రమించును.)

వలీ—జా ! రే ! దివానా జా!- తేరీ జాన్ హైతో కాం కరో!-

(నిష్క్రమించును.)

(తెర వ్రాలును.)

4 వ రంగము : — ఖుస్రూ అతిఃపుకము.

[ఖుస్రూ, భాగ్య యగుదరియూబీబీయు శయనించియుండగా, ఖడ్గ పాణియై వలీఖాను ప్రవేశించి ఖుస్రూకు చంపుచున్నాడు]

ఖుస్రూ—(వెట్టి కేకలు వేయుచు మరణించుచున్నాడు.)

దరి—(అదరికడితేచి) నూ కాళ్ళ వై?

వలీ—ఘావ్ రహణా ! దూర్ జాన్ !

(నటారి చూపును.)

దరి—(భీతితో పతిని చూచి) హా! అల్లా! పర్వద్ దిగార్ - మెరీ జాన్ నికల్ గయా ! మెరీ జాన్ గయా - (మూర్ఛిల్లును.)

వలీ—ఏ నైతాఫ్ భీ మర్నా. (కత్తి యెత్తును.)

[చెకుముకి శాస్త్రి ప్రవేశించును.]

చెకు—(చేయిపట్టుకొని) వలీఖాన్ ! ఇది యేమి పని? ఆడునానిని చంపెదవా?

వలీ—ఇదీ రహస్యం బైటా యేస్తుదీ మాస్త్రీజీ!

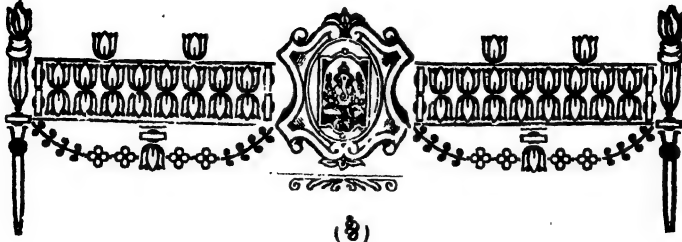
చెకు—జోస్యము ప్రకారము రెండుగడియలలో దీనికి సిచ్చిపట్టుచున్నది. ఇది నిన్నేమియు జేయదు. నే నీ క్త పుగుడ్డలగులుతైన లేకుండ శవమును పాతి వేసెదను. నేనిచ్చిన సారాయి తాగి ద్వారము నందలి భటులు పడిపోయినారు. నిగ్భయముగ నావలకు పోవుదము.

(ఇద్దఱు శవమును మోసికొని పోవుచును)

(తెర పూలును)

ఇది తృతీయాంకము.

ప్రతాపరుద్రీయము.

చతుర్థాంకము.

1 వ రంగము.

ముస్తఫాఖాను మందిరము.

[కు)వేశము:—ముస్తఫా, ఫాతిమాబీబీ.]

ఫాతి—ఒకనిర్ణయమున నుండువానితో మాటలాడవచ్చును గాని—తన
మన కొకమా టాకుస్యభావముగలవాని నెట్లు నమ్మవచ్చును?

ముస్త—అగే ఫాతిమా! నీదీ ఛమక్ జనుక్—రంగ్ రింగ్—సూరత్ గీరత్
జౌల్ గివుల్—మాదీకగ్ధూతిని—పద్దు యిగ్లిస్తే—ఖుషంకోసం
వొఖ్కుముద్దు మేం ఖోరివాం—అంద్కీ మీకీ మామీద ఘుసా
ఆయేఖో యెల్లా భత్కూతాం—బోలో ప్యారీ!

ఫాతి—అరుదలగుదా—సుల్తానవై—నానరముతీర్చి నన్ను ఢిల్లీకి రాణి
జేసిన తరువాత—నీయిష్టమువచ్చినన్ని ముద్దులు—నకుమ
నకుమ నీకీ కంగా రెండుకు?

ముస్త—అగే ప్యారీ!—మేం నీదీమీద యెంతహావక్ అయితమాం
గులాం హైనాం బోల్తాం సునో.

ఫాతి—(స్వగ) ఏప్సినట్లే యున్నది సరసము !

ముస్త—

—♦ పాట. ♦—

నీది ఘనానునై- నీది ఖిట్టముంటే-రామశిల్పాదీ ఖుతా
నీదిహస్తం మిల్లే-నీది మూరత్ కంటే-రంభ పూర్వమీ తాతా
నీదిఫాదం చల్లే-నీదిసాదం తింటే-పేట్టే భర్తేకూ మేతా
నీది బుర్ఖతగిల్లే-చమక్ మూస్తూంటే-మాదిఫాదాల్కు-ఘుతా॥

మేం ఢిల్లీపుల్తాన్కూ-మూఁడూ నిమ్నంగ్-ఖాట్టీ-షల్తా గ్నూకూ నశా
తాం- మీకో షల్తాన్ బీబీపేస్తా-అడ్డపూహమేమా-మేమీఫా
దాల్కూడా-మీసుమా ఘుండ్కూడా-మూఁడూవత్తుల్ ఖానా-
ఆరువత్తుల్ పీనా- హమేమాం నీదీతో సోనా.

ఫాతి—ఈడాబులకేమిగాని- నీవు ఢిల్లీనుల్తాను నెట్లు చంపి రాజ్యము
నకు వచ్చెదవో చెప్పెదవా?

ముస్త—(పకపకనవ్వి) అగే! నశారీ! నానీ షక్తీమూరత్వూ నీకీ యింఖా
తెల్వినేలేగ్-ఎలహమావికం ! ఎలహమావికం నీకీ !

ఫాతి—(చికాకుపడుచు) ఎదుల కావెట్టినవ్వు! అమాయికురాలను
గనుక నే తెలుగుదేశమునం దెక్కడనో, కచేరీలు చేసికొని
బ్రకుకుచున్న నే నాశపక్షి నీవలలో, జిక్కువడితిని. నీచూరుక
మేమో చెప్పరాదా!—

ముస్త—(నవ్వుచూచి) ప్యారీ! నీదీ ఖోపం చూస్తే నాకీ బల్ ఖుషీచశా
తుందీగే ! (మరల నవ్వును)

ఫాతి—అట్లయిన నేనువెల్లెదను. (పోబోవును)

ముస్త—అరే! అరే! నువ్వుయెల్లే మేము వచ్చిపోతాం ప్యారీ! షక్తీ
షల్లీ భక్తేదీ యెలాగా!

ఫాతి—మఱి-ఢిల్లీనుల్తాను నెట్లుచంపెద వనినేనడుగగా-చెప్పకుండ నూ
రక నచ్చెనో? వేళాకోళమునకు వేళా పాళా!

ముస్త—అ ! అ ! అలాగైతే సుప్తాం యినూ ప్యారీ !

ఫాతి—చెప్పము.

ముస్త—క. ఖాబూల్ సుల్తాన్కి మా

కీ బల్ జోస్తీ రహ; యగేప్యారీ సా

హేబుల్ లమ్కా ఆకె-ఖ

బాబుల్ షేస్తారు- ఫిల్లి ఫాద్దా మాంసమ్.

మాలుం హువా?

ఫాతి—తెలిసినది. కాని నీ వింకను కాబాలునబాబుకు వాయినేలేదే?

ముస్త—ఇయ్యాలా- జరూర్ రాయ్యాలావుంటా.

ఫాతి—థిల్లీ ఫాదుషా వైనచాక- నీవు నన్ను ముట్టుకుకు వీలులేదు. తెలిసినదా ?.

ముస్త—మరియేం షేస్తాం? నీదీ హుకుంకాతాబీ- కల్లాతో షూస్తా- గల్లాతో షుట్కల్ యేస్తాం.

ఫాతి—నన్ను నీవు నమ్మించితివి; మగవారి నెన్నడును నమ్మగూడదు. వారి కెరుటనున్న దే పెండ్లికూతురు. నీవు సుల్తానువైనపిదప నన్నే రాణింజేసెద నని నాకేమి విశ్వాసము! నావంటివారు నీకు వేనవేలు.

ముస్త—అగే! అరే! కైసా బాత్ - కైసా బాత్ - నీకీ యిడ్డీ పెడితే మాదీ జాక్ యిడ్డీ పెడ్తాం.

ఫాతి—సరే! ఆమాటలకేమి? ఎరుకైనమందిది. అట్లు నన్ను రాణిని చేయుదు నని వ్రాసి యిమ్ము.

ముస్త—హగే! నీకీ హెంతా హన్యానం వుంటుందీ.

ఫాతి—నాకుగాక, నీ కేమియనుమానము! సుల్తానువగువాడవు నీవు; నేను షావెరుకణికూటిలో యున్న బోసికొనివచ్చితిని. నీవు

సుల్తానువు కాగ నే నిన్ను వలచి యనేకమంది చేరుదురు. అప్పుడు నేను రెంటికీఁ జెడిసలేవని నగుదును.

ముస్త—ప్యారీ! నీకీ మోషయం యెంద్కీ? ఆలాగా హావవ్వం వ్రాసి యిస్తాఁ.

ఫాతి—ఇప్పుడు వ్రాసి యిమ్ము.

ముస్త—కైసా, నాకీ తెలంగీరాదూ—నీకీ ముసల్మాన్ రాదు.

ఫాతి—నీకు తెలుగుభాష రాకున్నను నాకు హిందూస్తానీ వచ్చును. వ్రాసియిమ్ము. (స్వగ) చిన్నతనమున నేర్చుకొనిన హిందూస్తానీ యిప్పుడు పయోగించినది.

ముస్త—అరే! ఎంతహావ్వర్షం! నీకీ ముసల్మాన్ బాత్ తెల్పును!

ఫాతి—ఎంత తెలుగుదేశమందున్నను, తురకదానికి హిందూస్తానీ రాకుండునా?

ముస్త—మరీ. పాదూబామ్మన్ తెల్లూబాసా యెందూ కర్తావ్ ప్యారీ

ఫాతి—నాకు మాటాడు నభ్యాసము తెలుగుదేశమున జగ్గిపోయినది!

ముస్త—అదీ ఖాకుండా నీదీమొఘుంమీదా ఖుంక్వాబాట్టుపెడే— బామ్మనూ ఔరత్లాగా వుంటావు హాఠీ!

ఫాతి—ఏదియో చెప్పి నన్ను మఱపించుచుంటివా?

ముస్త—మర్నీ పోలేదూ ప్యారీ! మర్నీపోలేదు.

(వ్రాసియిచ్చును.)

ఫాతి—(చదువుకొని) ఇది చాలును—మఱి నేడే కాబూలునకు వ్రాయవలెను.

ముస్త—ఝరూర్గా! రాస్తాం—ప్యారీ నాకీ వొక్కముద్దు.

ఛాతి—(కోపముతో) తిరిగి పొరంబించితివా! ఇట్టిచంచలుడవు నీవు
సుల్తాను వెట్లయ్యెదవు ! నన్నురాణి నేమిచేసెదవు? ఇదుగో
నీకాగితము నాకక్కఱలేదు—నీసంబంధము నాకక్కఱలేదు.

(మీద విసరును.)

ముస్త—(చెంపలువేసికొని) తోబా- తోబా-మల్లీ మాదీ బుద్దీ ఘాస్
తినిందీ ప్యాఱి! ఇంకొఖమాట నెప్పును—ఖాగ్తం తీహ్కీ-

(ఇచ్చును.)

ఛాతి—(నిర్లక్ష్యముగఁ దీసికొనును.)

[తె ర లో]

“ఫిల్లీసుల్తాన్ కట్టుకపోతాన్

మూఁడేసల్తాను కట్టుకపోతాన్”

ఛాతి—అమ్మో! వెట్టివాఁడు కాఁబోలును! వానినిఁ జూచిన నాకు
మిగుల భయమగును.

ముస్త—నువ్వు లోకల్కీ యెల్లా- నేను కాబూల్ కీఖత్ రాస్తానూ.

ఛాతి—(నిష్క్రమించును.)

(వెట్టివాఁడు—భటులు యద్దలు పోవేళింతురు.)

వెట్టి—నాసుల్తానూ! నాసుల్తానూ! నా ఫిల్లీసుల్తానూ! నాముస్తఫా
సుల్తానూ! నా ముద్దులసుల్తానూ! చూఁడు-చూఁడు-సైతానులు
నావెంటఁ బెద్దారు!- వీళ్ళను కొట్టు- వీళ్ళకట్టో మిరపకారం
బెట్టు- వీళ్ళవీపుమీద లట్టుజేలేట్టు కొట్టు- వీళ్ళనుల్కొం
చపరికికి కడసెట్టు- వీళ్ళ బోడిగుళ్ళమీద మొట్టు- నాసు
ల్తా! నాబంగారుసుల్తా! నాముస్తఫాసుల్తా!

(భయముతోఁ గగ్గలకొని కూర్చుండును.)

ముస్త—(కటాఁతి) లెచి! థిడదుర్ లెచి! లెచి! నాధిరా-

భటు—అచ్చాసర్దార్! (నిష్క్రమించును.)

ముస్త—అరే! దివానా! నిన్ను షూస్తే- మాకు బల్ యినోదం వుంటుంది! ఇదర్ బైతో.

వెట్టి—నాబంగారుసుల్తానూ! నే నేలరుగుమీద పడుకుంటే ఆ అరుగుమీద కొచ్చి నైతాల్లు నన్ను చంపేసివై- నేను నీ అరుగుమీదే పడుకుంటా!—

ముస్త—దివానాసాహెబ్! నీకీ బయ్యంలేదూ! అక్కడ పండుకో!—
(వాయిట నభినయించును)

వెట్టి—(పండుకొని) అందరికి పెళ్ళాలుంటే నాకు లేదనుకుంటున్నారు వెధవలు- నాకు నాగొంగడిరాణి ముద్దులపెళ్ళాం- మురిపేల పెళ్ళాం- కాసులపెళ్ళాం కడిమాల పెళ్ళాం- పెళ్ళామమ్మా! పెళ్ళామమ్మా! (గొంగడితో ముద్దులాడుచు) నీకుకథచెప్పనా? కథ చెప్పనా? పాటచెప్పనా? ముందు పాట చెప్పుతా!- తరువాత కథచెప్పుతా—

కాళ్ళాగజ్జా - కంకాణమ్మా

వేగులచుక్కా - నెలగ మొగ్గా

దూదీరుప్పా - ఇడమటిపంపూ

రాజుగారిత్తోట్లో - యేముందంటే

కవ్వెన మువ్వెన - కాల్దీసి కడగా- పెట్టు.

పెట్టు- ఊ! పెట్టమంటే పెట్టవూ? నామాటవినవూ! దొంగముండా! తురకరండా- నిన్ను చంపేస్తా- (గొంగడిని కొట్టి కొటికి అవతల పాటవేసి) పో! వెధవా! పో! మొగుడులేక ఏడుస్తావులే! పో! (చలిసభినయించి) ఊహుహుహుహుహుహు- అబ్బా! చలిచలి- (వెనుకను.)

ముస్త—(వా)నుకొనుచు నే వెట్టివానిచర్యలు చూచి నవ్వుచున్నాడు)

వెట్టి—చలి పుట్టినాసరే! చచ్చినా సరే! నిన్ను దెగ్గటికిరానియ్యను!
నేను చలిమంట వేసుకుంటా!-

ముస్త—(ఉత్తరం పూర్తిచేసి సిరా అద్ది- అద్దిన కాగితము కిందవేయును.)

వెట్టి—చలిమంటకు నాబంగారుసుల్తాను దెగ్గటి చిత్తుకాగితాలన్నీ వరు కుంటా- (అన్ని కాగితములతోపాటు అద్దిపాటవేసిన కాగితము నేరుకొని దానినిమూతగిం బాగోత్త పెట్టుకొని మిగతకాగితముల మంటవేయుచున్నాడు.)

చలి చలి చలి చలి చందానవ్వా

కుంపటిదేవే గుడ్డెవ్వా.

ఉహూహూహూహూహూహూహూ— (చలికాచుకొనును)

ముస్త—(ఉత్తరముమడుచుచులేచి) దివానాసాహెబ్!- పెల్లంమీ దహల్లీ- ఏండ్లీ వాషస్తా షడ్తరూ? మల్లీ సొసాయిండు కొండీ జీ!

వెట్టి—(కోపముతోచూచి)ప్రతివాళ్ళూ నాకు బుద్ధిచెప్పడమేనా?— నేను నాపెళ్ళాన్ని కొట్టుకుంటే పూరివారందరికీమీమి? అమ్మ నాయనో! పెళ్ళాన్ని తురకాళ్ళింటో వొదిలేస్తే- ఎత్తుకూపో తాడో బాబూ! (గొంగుడిపీసుకుని) నాపెళ్లామూ రావే!- నాతల్లీ రావే!- నాపిల్లలంతల్లీ రావే!- ఛీ! ఇక్కడ మనముం డాదు రా!

ఫిల్లీసుల్తాన్ పట్టుకపోతాన్

మూడే నెల్లాకూ పట్టుకపోతాన్

సూర్యశివేరన్న ఖాసీచేయిస్తాన్
గుండెల్ బద్దల్ చేసి గోరికట్టిస్తాన్.
(మస్తాఫా నవ్వుచు చూచుచును - వెట్టివాడు కేకలు
వేయుచు నిష్క్రమించును.)
(తెర వ్రాలును)

2 వ. రంగము.

[ఫిల్లీపురవీ, లోన వెట్టివాడు, వెనక నయూహము.]

వెట్టి—

—♦ పాట ♦—

ఫిల్లీసుల్తాన్ పట్టుకపోతాన్
మూడే నెల్లాకీ పట్టుకపోతాన్.

... ..

విడియనాడు గనపడకపోతే † తదియరాటిచంపుడు తానే కనపడ
తాడు. చెకుముకి దొరికితే యీపుల్లకులన్నిట్నీ నిప్పుచేసి
తగలబెట్టుచును. దాగ్లో చువ్వన్నీ నాకడ్డాలెనుకూ. నాపేరు
సీతెవరు చెప్పారంటే సీమోహమే చెప్పింది తిమ్మన్నాఅన్నాట్ట.
ఎంతనాళ్ళుగాకుంటే యితనాడికి పోయోగంజేశాయా? కర
క్కాయలు ననుల్లేక. కంగారుపడితే నన్నుజూచి నవ్వారు !
పొండిరా! ముండల్లారా ! కరక్కాయలు కక్కేస్తాలెండి-
కక్కేస్తే మీరంతా కుక్కవౌతారు. బ్రాహ్మల్లోయ్- బ్రాహ్మ
ల్లోయ్-మీకందరికీ తలాపిల్ల కాసుద తణ- ఇంద- ఇంద-ఇంద-
ఇంద- (ఇచ్చట నభినయించును) ఇంకా యెవరైనా మిగిలేరా-
(కొందరినిచూచి) మీరంతా మిగిలేవున్నారటయ్యా! ఇస్తావుండండి
(కొన్నిరాళ్ళేరి- అకస్మాత్తుగాతుమ్మి) ఇంకమికివ్వను. అశశకు

† చెకుముకిశాస్త్ర.

నమ్రోది- పొండి. (రాళ్ళు చాటవేయును) వెధవకప్పదాట్లు- తుర
కాళ్ళకి శకునమేమిటి? నేను తురకాణ్ణా- నున్నపోతునా! బ్రా
హ్మణ్ణా! వందినా? మనిషినా- నూకునా? బ్రదికున్నానా-
చచ్చానా? చచ్చానో! నాయనా చచ్చానో!- మొన్నపొద్దు
న్నవదిహేను గుంటు డెబ్బయ్యారు నిమిషాలకు చచ్చారు. నా
కోస మెవరేశున్నారు? నేనే ఏడుస్తా. (ఏడ్చి ఏడ్చి-దోష్టల
నుచూచి) మీరంతా యెందుకేడవరూ? ఏడుస్తారులండి-
నమకటనవారీవాస్తా ఎండలో నిలవబడి యేడుస్తారు- మీరేడిస్తే
నేను నవ్వుతా- (పకపకవకనవ్వి) అబ్బో! నేను బాగానే నవ్వు
గలను రోయి! ఎంతనవ్వుగలనో అంతయేడవగలను- ఎంతయేడ
వగలనో అంతయేడిపించగలను.

థిల్లిసుల్తాన్ వట్టుకపోతాన్

మూడే ... ..

[చెకుముకి శాస్త్రి ప్రవేశించును.]

పెట్టి—(చెకుముకి శాస్త్రిని చూచి చూడనట్లు నటించి యొక కుక్కను
జూచి) లగ్గి రాయిడా! నువ్వొచ్చావురా! ఎంతెంతకన్నచేళొచ్చా
వురా? చాలిగుంటలో దూరావు- గంజీతాగావు- బొయ్యి, బొ
య్యి, బొయ్యి మనీ మొరిగావు-మామల్లిగాడు నిన్ను పెంచితే
వుల్లిగాడు వెళ్లగొట్టాడా నాయనా! నేను నీకింత బువ్వవేస్తా
లే భయపడకు- నగలపెట్టెరోయి! దొంగలో- కత్తిదీనుకొని
దొంగచెవులుగోసి, నగలపెట్టి జాగ్రత్తగా కాపాడు- మాట్లాడ
వేం- ఓరినిర్భాగ్యుడా! నీగుణం పోతుందిటా- కనకపుసింహా
సనమేమయిందిరా! వెళ్ళు నాదెగ్గర్నించి- చచ్చినతోళ్ళు దయ్య
తాతాయట!

(కుక్కనుకొట్టగా మొటుగుతు పోవుచున్నది.)

శిలీనుల్లా వట్టుకపోతా

... ..

చెకు—(స్వగ) ఆహాహా ! ఎంతదయాశాలి ! ఎంతమేధాసంపన్నుడు.
సర్వవిషయములను బోధించినాడు. నా కథయమిచ్చినాడు.
అగ్గిరాయడా యని చెకుముకి యని సూచించినాడు. విద్యా
నాథుడు దయచూడగా- జనార్దనుడు విడదినాడా యని
జాలినది నాకింతయన్నను తాను వేయునుననుచున్నాడు. తన
కలచే జిక్కిన ప్రతాపరుక్మిని నగలును ఖడ్గమును హరింపు
మనుచున్నాడు చచ్చినఖుసూక్ష్మాలును దయ్యముచేయును
చున్నాడు. ఇట్లే నడిపెదగాక?

వెట్టి—(ద్రవ్యలనుచూచి) ఓహూహూ ! నాయింటికి- నాపెళ్ళికిం
తమిది బ్రాహ్మణులైనారు ! బ్రాహ్మణసంభావన-బ్రాహ్మణ
సంభావన-ఇంద-ఇంద- వట్టండి-తలాపిల్ల కాను-ఇందాక తుమ్మె
చ్చిమా నేళా- వట్టండి-వట్టండి.

(అందఱికి సన్న రాళ్లు కాగితాలలో పొట్టలుకట్టి యిచ్చుచున్నాడు)

అందఱు—(సవ్వచు పుచ్చుకొనుచున్నారు.)

వెట్టి—(ఒక కాగితపుపొట్లమును చెకుముకి కిచ్చును.)

చెకు—(పుచ్చుకొని స్వగ) రాళ్ళలో నేమియును లేదు. కాగితము
వ్యర్థమైనదై యుండదు. చూతము.

వెట్టి—(ఒకనికి తేలును పొట్లఃకుకట్టి యిచ్చును.)

వాడు—(తేలు కరవగా నేడ్చును) బాబూ ! చంపేశాడా? చండా
లుడు ! తేలు గర్పించినా నాయనా !

(బాధపడుచుండును)

(కొందఱు నవ్వరును, కొందఱు వేయరు చున్నారు)

పెట్టి— శిల్పీసుల్తాన పట్టుక పోతా
 మూడే నెల్లాకు పట్టుక పోతా
 సూరణ్ణి పేరణ్ణి ఖాసీ సేయస్తా
 ఘుంజల్ బద్దల్ చేసి ఘోరీ కట్టిస్తా.
 (కేకలు వేయుచు నిష్క్రమించును)
 (తెరవీలును)

ని వ రంగము

ఃలిఖారుగృహము.

[వల్లిఖారు, చెరుముకి గాస్త్రీ వీరవేళము]

చెకు—ఇప్పుడు నీవు చెప్పుమని బలవంతము చేయకున్నను నేను జోస్య
 ను చెప్పటకే వచ్చితిని.

వల్లి—చెప్పండి భాయ్ హవవ్వం.

చెకు—తాగిబోతయినను మీము స్త్రీ సామాన్యము కాడే; నురా
 తాతకుఁడు!—

వల్లి—ఏమి పేచినాడ్ ? ఏమి పేచినాడ్ ?

చెకు—శిల్పీసుల్తానును మింగి వల్లిఖారును వల్లివలె నలుకనున్నాడు!

వల్లి—హరే! హరే! అదినానాకీ హంతావస్తీ వుంది ?

చెకు—బువ్వలేకున్నను బుద్ధుల కేమితక్కువ?

వల్లి—అది యెలాగాతల్పినాడ్ చెప్పండి భాయ్ ?

చెకు—(యొకయుత్తరమిచ్చి) ఇదియెవరివ్రాతయో గుర్తింపఁ గలవా?

వల్లి—(ఆశ్చర్యముతో) అరే! అరే! ఇది హవవ్వం ముస్తఫా దస్తూరి-
 కాబూల్ వాడ్కి రాస్తాడు.

చెకు—(ఇంకొకయుత్తరమిచ్చి) ఇది యెవరివ్రాతయో గుర్తింపఁగలవా?

వల్లి—అరే! భలేనోషం. ఇదీకూడా ముస్తఫా దస్తూరివుంది. తానూ

ధీర్లీసుల్తాన్ అవిశేషీకీ రాణీమేస్తాన్ అని వ్రాసియుచ్చినాడే
మీకి యిది యెలాగాదొర్కినాన్ భావ్ ?

చెకు—మీరందఱు కన్నులుముసికొనియున్నారా? ఇదేనా మీరాజ
నీతి ?

గీ. ధీరుడై ముస్త ఫాఖాను డిల్లి నేల
దలచి, కాబూలుచాని కుత్తరమువ్రాసి
కుంటలకు ధికార మీ దలచియుండ
గనులు మూసితిరే! కొంప గాలువేళ.

వలీ—(కోపముతో) అరే! అరే! రాల్ దిన్ హమేమా పీనేవాలా-
కైవ మే సో నేవాలా- ముస్త ఫాఖాన్ యితదురుద్దేమంతోపుండే
తప్పుడు వాస్కీ- ఇత్కానిచ్చేదీ అబ్బ- అడ్కికూడా- ఖుస్రా
ఖాన్ ధగ్గర్కీ ప పీయేస్తాన్.

చెకు—ఇప్పుడు చానివిషయమై నీ వేలొందరిపడెదవు?

వలీ—వాడూ యిట్లు మాకీ ప్రతిష్ఠర్థీ అవివాద భావ్ !

చెకు—వానిలేఖ నాచేతపడెను గదా! నీ కేల కంగారు ?

వలీ—హా- హా- మర్చీపోయినాం- ఈ చీట్లుమీకీ యెలాగా ధొర్కి
నై జోష్యూభావ్ !

చెకు—ఎట్టియధికారి కట్టినాఖరులే దొరుకుదురు ! మట్టిబుట్ట ముస్త
ఫాఖాను తనయుత్తర మొగులచేతఁ బడిన గతియేమనియైన
విచారింపక, తాగిబోతుకొకస కీయుత్తర మిచ్చి కాబూలున
కుఁ బొమ్మని పంపెను. వాడు తెగత్కాగి యూరిబతుట పడి
యున్నాడు. కనుచీకటివేళ నేను బయలునకు వెళ్ళి మరలి
వచ్చుచు వీసంగని, యనుమానించి- ఎంగలకైన మంచి దని
యంగీలోన వెనుకగా నదృష్టపశమున నిది లభించినది. అప్పుడు
వానినుమానము గలుగకుండ, ముస్తఫా కాబూలుసుల్తానుం

బరిహసించిన ట్లుత్తరము వ్రాసి తిరిగి వానిజేబులో నుంచితిని.
వలీ—బలే! బలే! జోష్యలూభాయ్! బుద్ధి వక్త్రీ హాకాషం అంతా
పుంటుందీ- మరి యీరెండోచీటీ?

చెకు—ఈచీటిని నేను ఫాతిమావలననే సంగ్రహించితిని.

వలీ—అదీ మీకీ యెలాగా దోస్తి హస్త్రీభాయ్!

చెకు—తెలుగుదేశమందు నేనుకొన్నాళ్ళు దీని నుంచుకొంటిని.

వలీ—బలే! బలే! భేతాల్ భాయ్ షహాయం మాకీ నిండా అవిపోయిం
ది! ఈబాకీ మేం యెలాగా తీర్చుకుంటాం తెల్పటం లేదు.

చెకు—తెలియకేమి? ఒరంగలును కొట్టి నన్ను బోడి యన్నప్రతాప
రుద్రుని నీడ్చివేసి నాకు రాజ్య మిచ్చెద నని పలికినది మఱచి
తివా?

వలీ—అదిమేం- యెల్లామరుష్టాం హస్త్రీజీ! ఇప్పుడు హంతా తమ
షహాయం కదా మాకీ!

చెకు—వీనికేమిలే! నీవు నన్నుమోసగించి, వోరుగంటినుండి రాలే
దా? నిన్ను నేను నమ్మను. న న్నోరుగంటిరాజును చేసెదనని
వ్రాసి యిమ్ము.

వలీ—భాయ్! మీకీ హలాగా యోచనా వుంటే యీఫనం వ్రాసి
యిస్తాం.

(వ్రాసి యిచ్చును.)

చెకు—మంచిది. ఇప్పుడు మాకు నిర్భయము!

వలీ—మరీ- షల్తాస్కి కొట్టేతాస్కి- ముస్తఫాకీ షఫాసీచేదాస్కి-
జోష్యం చెప్పండి జీ!

చెకు—చెప్పెదను. వినుము. ఇంక నిరుపదిదినములలోపల గోవాపురి
నుండి గొప్ప రత్నపర్తికులు ఎచ్చి సుల్తానుదర్బనము చేయు
దురు అక్కడు, రత్నముల వెలు లీర్చునముచేయుటకై- చెట

లోనున్న చాళివానిని, నియమింతురు. వాడు వేసిన అంకెలు
వర్తకులకు సమ్మతమైనచో నుత్తాను వారియోడలను చూ
చుటకై- ఆరాత్రీ సఘరివారముగ నోడలో చేరును. అచ్చటనే
నుత్తాను ముస్తఫాలవధలను గామించి నీవు ఢిల్లీనుత్తాను వగు
దువు.

వలీ—హోబీవాలాకూ- రత్నంవ్యవహారం యెలాగా తెలుస్తుంది పా
స్త్రీజీ?

చెకు—అదే సంశయము!- వానికి తెలియక యేహోఅంకెలు చెప్పిన
చో- వారి కిష్టములేకపోవుటయు- ఓడల కరుగకపోవుటయు
సంభవించునేమో యని విచారించుచున్నాను.

వలీ—అందుకూ యేం పేయవల్సివుంటుంది భాగ్నో!

చెకు—మనము, మొదట రత్నవర్తకులను కట్టుకొని వారి ధరలకు
మించిన మొత్తమును- మనకుమైనందులకు లంచమును సమ
ర్పించుకొనినచో- చాళి యేఅంకెలు వేసినను వారు సమ్మ
తించుదురు. ఈయన యముచే నోడలలోని కరుగవచ్చును.

వలీ—ఆపని వర్షం తమరుచెయ్యవలూ కోర్తాం- అందుకూ యెంత
డిబ్బు కావాలా చెప్పిలే- యిప్పుడే యిస్తాం.

చెకు—నీ అస్తియంతయు విక్రయించినను వారి రత్నములకు సరిరావు.

వలీ—మరి యేమిగతి?

చెకు—ప్రతాపరుద్రుని కత్తియు, నాథరణములును మీవద్ద నున్నవి
గదా! వాని తాకట్టుధనమువలననే ఈ మొత్తము సంపాదించ
వచ్చును. నాకు పాని నిచ్చినచో వాని నొక్కొక్కటిగా
యొక్కొక్క ధనికునివద్ద నీయూర తాకట్టుపెట్టి అధనమును
వారి కిచ్చి లోబఱచుకొందును. నీ నొరంగల్ రాజునైన పిదప
వానిని విడిపించుకొందును.

వలీ—(రియమునఁ జని, కత్తియు నాధరములపెట్టెముఁ దెచ్చి
యచ్చును.) ఆపనీ పేయండి భాయ్

చెకు—(సరిచూచుకొనును.)

వలీ—జోష్యలూభాయ్! మరి షుల్తాన్కి చుకటాన్కి యెలాగా
చెప్పినారుగారూ?

చెకు—ఇది యతిసులభము !- ఒకానొకప్పు డొక ఫకీరు సుల్తానుదగ్గఱ
కువచ్చి యొకప్పుడు- నీయాకాశముగల ముచుష్యుడు గనబడి
నప్పుడు నీవు మరణింతు వని- జోష్యము చెప్పెను. నాటిరాత్రి
నీవు పాయముగ- సుల్తాను వేషము వేసికొని యుండుము. సు
ల్తాను నేకాంతముగ నొకచో జేర్చుభారము చూచి. అప్పుడు
నీవు కాన్పించినమాత్రమున నతఁడు తన బాతకము జ్ఞాపకము
రాగా మంత్రమునకుఁ గరలలేని పామువలె శక్తిహీనుఁ డగు
ను. అప్పు డాతనిఁ జంపుట మహాసులభము-

వలీ—బలే! బలే!- ఇది మాకీ హాలా షహాయం!

చెకు—మరల దర్శనము చేసెదను. ఇదే మార్గము. నీవేష మతిచమ
త్కారముగ నుండివలెను. ఢిల్లీసుల్తాను చచ్చెనా ముస్తఫాను
వధించుట తుణము. నే నరిగెద.

వలీ—అచ్చా-అచ్చా- భాయీజీ! చాలాచాలామోహర్బా నీ వ్రంచ

(నిష్క్రమించును.)

చెకు—(కరికిమించి స్వగతము) ఆచరించిన పేపులు లెక్కజెట్టు
వలీఖాను తలకిందులైనాడు. వీని కింక నావాక్యము బ్రహ్మ
వాక్యము! ఆవల ముస్తఫావినాశమునకు మార్గాశ్వేషము
చేయవలయును.

ఆ. భావితముగ ముస్తఫా వలీఖానులు
దాల్చబోయెను సులతాను వేష
మలకు నొకకొకరు మోసగింపగఁబడి
యొకర నొకఁడొందు తొకరిమొకఁగు.

(అనుబంధము. 8.)

(నిష్క్రమించును.)

(తెర వ్రాలును)

4 వ రంగము.

ముస్తఫా మందిరము.

[ముస్తఫాఖాన్ పోవేళించుచు]

ముస్త — (స్వగ) ఫాతిమా! ఫాతిమా! - మేరీ దిల్లరీ !

చట

హమాజాన్ బచావో ఆవో - మేరీ దిల్లరీ.

హజారీ - మేరీ దిల్లరీ॥ హ॥

కొలిచి జరియా సేజాన్ - లూకరీ ప్యారీ

లూకరీ ॥ హ॥

బారి బారి తెరిసూరత్ మేబల్ । ఫసంగదిస్తా

మేరీ ప్యారీ । చాంద కారాత్ మే । సిండ్ నహీ

హై । ప్యారీ । సిండ్ నహీ హై॥ హ॥

[చెరుమికి శాస్త్రి పోవేళము]

చెరు—సలాం ముస్తఫాఖాన్ సరదార్ సాహెబ్!

ముస్త—(మోహనదాసుండి మోసించుచు) భేషాల్ జోష్యూలూ

భాయికి సలాం! భాయ్! హంతకాలాస్కీ హగ్బడ్డారు!

చెకు—ఇంతకాలమునైన మీకు నేను కనబడుట నా అదృష్టమే -

మీకేమిటి! నవాబు సాహెబులు ! ఈ బోడిబాపకు మీ
కసలు జ్ఞాపకమొకటి యుండునా?

క. సుతానుదరికనము మీ

కలయక చేయుతు మనుచు ననృతంబులు మీ

రలు పలికి మోసగించితి

రిలువేలుపుగా యబద్ధ మిల మలకలకుఁ.

ముస్త—భాయ్! అప్పుడు మేముతా హన్సరం మీద వచ్చివున్నాడు.

ఇప్పుడు మీకు ధర్మం చేవిస్తాం.

చెకు—ఇప్పుడు నాకు సుల్తానుదర్బారు మే?

ముస్త—మల్లీ- యిదీ యేగమాటా- పాస్త్రీజీ!

చెకు—ఈ సుల్తాను ఇంకెన్నినాల్లో యుండని జోస్యమువలన దెలిసి

కొనికాబోలు సుల్తానుదర్బారుకు వచ్చితిని.

ముస్త—కాబోయేసుల్తాను యెక్క?

చెకు—ఎవరోయో నేను మీదగ్గల కేలవత్తురు? జోస్యప్రకారముగా.

ఆ. భగవద్ మిక్క బాలిపనున్నది

వర్షశతము ముస్తఫాలవంశ

మతవలకు నాకు సుతానమే వారి

మంత్రి పదవినుండు మహితరీతి

అందువలన నీసంగతి సంతయు జోస్యమువలన దెలిసికొని- అదృష్ట

చక్క మిప్పుడు మన వంశకుఁ దిరుగుట గుఱుతించి- పురుష

ప్రయత్నము నేను నిన్ను దర్శింపవచ్చితిని.

ముస్త—(అవందముతో) జోష్ములభాయ్! మీది జోష్ముల బెహుజే

మూజోష్ముల నజ్జిప్రంది- మీ మాటకి యెట్లా తభావత్

జర్గదూ? మాకీ జోష్ముల చెప్పండి.

చెకు—నన్ను నమ్మితివా చెకిపోవవు. నమ్మక- అతితెలివి చూపఁజూయితివా- నీనాశనము నేనే సంకల్పించెదను. జోస్యము గీస్యములకి తండులు కావలెను.

ముస్త—అమాటా హంతా హనస్తరం భాయీజీ! మిమ్మల్ని పూర్ణంగా నమ్మియేసి నాం.- మీరు గీసినగీత మాకీ బ్రహ్మారాతా—జోష్వం చెప్పండి.

చెకు—గతము చెప్పెదను.

మ. కడక వారసతీకటాక్షము నెదం గాంక్షించి ఢిల్లీపతిం
బుడమిం గూలఁగ నేసి తద్విభవము బొందంగఁ గాంక్షించి నీ
వలకాబూలనవాబుసేవల సహాయార్థము రమ్మందు జా
బెలమి ప్రాయ వేయియొడుదంత మనృతం బేజోస్యమూముస్తఫా!
ముస్త—(ఆశ్చర్యచూత) జోష్వులుభాయి! జోష్వంచేత హంతా నీల్ల
ల్లో నీడలాగ కన్నెట్టియేసినార్—ఇంక మాకీ ముందు జర్గ
జాయే జోష్వం చెప్పండి

చెకు—ఒకానొక నాడు అనఁగా నేటి కిరువదిరోజులకు గోవానుండి
కొందఱు వర్తకులువచ్చి ఢిల్లీసుల్తానునకు రత్నముల నమ్మెదరు
వారి సరుకుల నన్నిటిని గనుగొనుటకై మిమ్ముల సందఱు
సుల్తాను, యమునానదిలోని వర్తకులయోడలకుఁ గొనిపోవును.
అచ్చట నీవు ఢిల్లీసుల్తానును వధించెదవు

ముస్త—ఢిల్లీసుల్తాన్కి మేం చంపటాస్కీ మార్గం యేలాగ దొర్కుతుందీ భాయ్?

చెకు—పూర్వముక ఫకీరు ఢిల్లీసుల్తానుంజూచి సీరూఫముగలవాడు
కాన్పించునంత నీవు మరణింతువని జోస్యము చెప్పినాడు.
ఆదాతి) నీ వోడలోన, ఢిల్లీసుల్తానువలె వేషము వేసికొని సుల్తా
నెంటు సేవచేయుచున్నావని నా కే ఫకీరు గూఢులు జ్ఞప్తికివచ్చి

గడగడ వణికి సగము చచ్చును. నిముసములో నవ్వుడు నీవు
సుల్తానును వధింపఁగలవు. నీవేషముమాత్రే మచ్చముగ
సుల్తాను ననుకరింపవలెను. వింటివా!

ముస్త—భాయీ! మీదయచేత ఆలాగాచేస్తాం. మేం షల్తారు ఐతే
మీకీ దివ్వా చేస్తాం. ఆలాగా ఖరా కూడా యిష్టాచేస్తాం.

చెకు—ఖరారు లెదుకు? నీవు నన్ను నమ్మకున్నను నేను నిన్ను నమ్ము
దును ఐనను నాజోస్యమే నేను ఢిల్లీదివాను నగుచునని చెప్ప
చున్నది. నీవు చేయనక్కఱయేలేదు. ఇక నాకు సెలవు.

ముస్త—సలాం భాయీ! దయచూచవాలా.

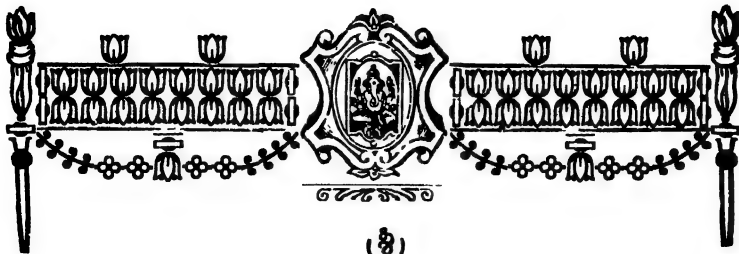
చెకు—అటులేకానిమ్ము. నేను నీకు మరల నోడపైఁ గాన్పించెదను.
(ఊరికిమించి స్వగ) వలీముస్తఫా లొకరినొకరు సుల్తాననుకొని
యన్యోన్యము సుందోప సుందులవలె మరణింతురుగాక! ఇంత
వఱకు సాలెపురుగుల్లిన గూసు సిద్ధమైనది. ఇక వధానిధానము;
పైయంకమునుండి విచిత్రీనాటకము.

(నీష్క్రమించును.)

(తెరవాల్చును)

ఇది చతుర్థాంకము.

శ్రీ

ప్రతాపరుద్రయము.

పంచమాంకము.

శిలీసుల్తాను దర్శింపు.

[సుల్తాను, వలీఖాన్, ముస్తఫాఖాన్, కొందఱు వజీర్లు,
పరిచారము ప్రవేశము.]

సుల్తా—క్యాభాయ్! వలీఖాన్ బహద్దర్! ఖుస్రూఖాన్ వరంగల్
లడాయీమే మర్గయాహై. ఆఫ్ బోల్ రహాహై ఉస్మా శిలీ
మే దేఖాహై జవాన్ లోక్ బోల్ రహాహై.

వలీ—సర్కార్! జవాన్ లోగోంకా బాత్ లేమాంఝూట హై.

ముస్త—వలీఖాన్ తెలంగములు క్షేమర్గయా హుజూర్ మైభీదేఖ్
లియా!

సుల్తా—ఉస్మా బొరత్ దరియాబీబీ దోమైనాసే ఇగ్లీ హుగాయా!
రాత్ దిన్ హరోజ్ రోతీ—పుకార్తీ—ఘోడా దిన్సే—మర్జా
యె గా భీ మై సంతాహుం.

అందఱు—తోబా—తోబా—

(విచారము సూచింతురు.)

[జనాను ప్రవేశము.]

జనా—తఫావద్ బాదబ్ దూర్కా చులుక్నే బడాబడా భకావ్లోక్
బడాబడా నజర్ లాగర్ హుజూర్కా దర్వన్ కేలిఖే—దర్వా
జామే ఖడ్ రహాహై.

సుల్తా—అచ్చా! ఆనే దేవ్.

(జనాను సలాము చేసి నిష్క్రమించును.)

[తరువాత వీరినెట్టి కొందఱు వర్తకులతో నజరులుగొనివచ్చి మోకా
లిపై గూర్చుండి ఖుర్చీష్ సలాముచేయుచు సమీపింతురు.]

సుల్తా—(స్వగ) అరే! అరే! క్యా! అప్సేన్ హై- అప్సేన్ హై- ఏనజర్
జేఖ్ కర్ మేరీ అంకీ అంధేరా హోగయా. (ప్రకా) కూర్చోండి!
సేట్ సా హెబులూ! కూర్చోండి!

(వర్తకులు నజరులు ముందుంచి కూర్చుందురు)

సుల్తా—(నజరువస్త్రపుల నెకటొకటిగా బట్టిచూచుచు) మీరు యే
కోస్తానుంచి వస్తారు వర్తకులూ?

వీరి—

క. గోవాపురి వాసమా; యా
తా'విధిఁ బ్రతివత్సరముఁ బ్రతాపనరేంద్ర
శ్రీవాస మగు నొరంగలు
సేవింతుము వర్తకంబుఁ జేసెడుమిషచేక్.

ఆ పాపదైవ మిటు బ్రతాపనరేంద్రని
నేర్చి స్వర్గమునకుఁ జేర్చుకలన,
రత్నములను గొనెడు రాజేంద్రుఁ డింక వేఱు
గానరాక నిటకుఁ గదలినాము.

సుల్తా—(జనాం) వలీఖాన్! వర్తకులూ రాజామర్గయా సెస్తార్! దేశం

అంతా ఆదే పుకార్! మన్ను రాజాకీతాజీంసేసి థైడ్ మే వుం
చినాం.

వలీ—(జనాం) రాజా లడాయీలో హగ్బడకపోతే వాళ్ళు అలాగా
తెల్సినాన్.

సుల్తా—(జనాం) అచ్చా! అచ్చా! (ప్రకా) మరీ సేట్ సాహెబ్లూ—
వారూ సచ్చీపోతే వారి మంట్రీ యుగంధర్లవార్కీ యె
దూక అమ్మలేదూ?

వీరి—ఎక్కడి యుగంధరుడు? మీకు తెలియలేదు కాబోలును.
ఆయన రామేశ్వరమున మరణించినారు. అందులకే యిట్లువచ్చి
తిమి!

గీ. ఏకశిలవతి దివమున కేగుపిదప
భరతవర్షంబునను రిత్నవర్తకింబు
సలుప కొకనమస్కృతి సేయఁదలఁచియున్న
మాకు దైవంబు మిముఁజూపె మాస్యచరిత!

క. ఖాతాలనెల్ల నిక మే
మీతావునకే మరల్పనెంచితి మయ్యా!
బ్రాతిగ కొనఁగ నొసఁగఁగ
నేతటియపనేశులే యహీనసమర్థుల్.

సుల్తా—అచ్చా! అచ్చా! సేట్ జీ! ఆలాగైతే ప్రతిషంవత్సరం వోరం
గోల్ రాజాకన్న, యెక్వాషామాన్లు మేముఖంటా. మీఖా
తాలన్నీ ముకీ ఫిరాయించండి! (నజరులలో నుండి యొకపచ్చ
లనెమవీసీసి) చూడండి! వజీర్ సాహెబ్లూ! ఇదీ హంతా
సఖాపచ్చగాత్తుందీ ముకీ—మరీ వజీర్—కెంపు- నీలం
పువ్యరాగం—ఇకడం—ఎలాగా హక్కినార్ తెల్వటం
లేదూ!

జిల్లు—నూకీకూడా చాలా హాష్ట్యర్థంగా వుందీ!

వీరి—

ఆ ఒక్కమరకలంబు నొసరమయ్యారాకృ

తిగ విచిత్రరీతిఁ దెలియఁబడని

యటుల రత్నచయము నదికిరి, తొమ్మిదేం

డ్లయ్యె నీనమలిఁ దయారుసేయ.

సుల్తా—బలే! బలే! ఎంతపనితనం- ఎంతపనితనం !

అందఱు—బలే! బలే! ఎంతపనితనం- ఎంతపనితనం!

సుల్తా—(మఱియొక పద్యమునుదీసి) ఇది పైస కేంపు కింద పచ్చా

తోస్తుందీ- అతుకూ ఎక్కడ హగ్బడడం లేదు.

అంద—హాష్ట్యర్థం- హాష్ట్యర్థం.

వీరి—

ఆ. ఒకటియైన కౌపు నొకపచ్చతోఁ జేసి

యతుకు తెలియరాని యట్లానర్చి

మెళకువను సహసోదళపద్మ మొనరింప

నిరువచేండ్లు పట్టె ధగణినాథ!

సుల్తా—అరే! అరే! బీస్ బరస్కాకాం-ఎంతహాష్ట్యర్థం-(స్వ)మేమూ-

షులభంగా, ఈటెసి, హాన్నింటిసి మింగియేస్తాం-(ప్రకా) సేట్

భాయ్! ఇలాగా వొట్టివొట్టి ఘాస్తే హాలాహాష్ట్యర్థం అవు

తుంది. మీషర్కుల్ హాన్నీ యిక్టా తెప్పించండి- కొంటాం.

వీరి—జగత్ప్రభూ! అసాధ్యమగు కోరిక కోరితిరి.

ఉ. నావలలోన నింపుటకు నాలుగుమాసము లయ్యె మాకు నా

నావిధనూత్నవస్తువు లనంతము లున్నవి; మీవజీర్ణతో

శ్రీవిభవంబు మీఱ దయచేసి మముం గృహజూచి, సర్వమున్

ధీవరి! చిత్తగింప వినుతించెద మంజలిజేసి, భక్తితోన్.

సుల్తా—వజీర్నా హెబులాయిష్టం- మాయిష్టం.

వజీ—సుల్తాన్వారీ ఆజ్ఞాను మేం హామేమాం అనుసరిస్తాం.

సుల్తా—చూకీ యెల్లవాలా అని ప్రదేషం.

వజీ—చూకీకూడా అదే ప్రదేషం-

ముస్తా—(స్వగ) భేతాల్ జోష్యుల జోష్యం హాకంథం ఐంది.

వలీ—(స్వగ) చూకీ యిది యోగకాలం.

సుల్తా—సేట్ సా హెబ్లూ- మరీ యూనజర్ వస్తువుల్నీ వెల సెప్పండి.

వర్త—రాజాస్థానములం దది లక్షణము కాదు. మీరే మీవద్దనున్న తెలిసినవారిచే వెలుగు వేయిపుడు. అవి సరియైనచో మేము మాటాడము.

సుల్తా—వోరంగోల్ మే- మీరు యెలాగా వెలా తీరుస్తారూ సెట్లూ?

వర్త—వరంగలునాడు శ్రీపతిపరుచులవారే స్వయముగా తీర్తురు. వానికి మేమెన్నఁచును సూరుమాటాడియుండలేదు.

సుల్తా—(జనాంతికముగ) వలీఖాన్! ఇష్టాకూడా మనం పతిపరు ద్దర్ మహారాజ్ చేతా వెలయేయిద్దాం.

వలీ—(జనాంతికముగ) నాదీ ప్రదేషంకూడా అలాగా వుంటుంది.

సుల్తా—(జనాంతికముగ) మీరూ జవాన్కీ.పంపి వార్కీ సాదాగర్ యేసం యేయించి తెప్పించండి.

వలీ—(నిష్క్రమించుచు)

సుల్తా—అచ్చా! సేటుసా హెబ్లూ! మాదగ్గట హాకసాదాగర్ చాలా తెల్వీగలవాఁడూ వున్నాఁడు. వానికి పిలికిస్తున్నాం.

వర్త—చిత్తము. మహాస్థానములో నెట్లులేకుండురు!

వలీ—(ప్రవేశము)

సుల్తా—(స్వగ) ఓటి వెలా అంతాసస్తాగా యేస్తే -నీకీవారంఘోల్కూ యిట్టి పెద్దాం అని ఆనపెట్టే- రాజాకీ షమాధానంబోతుందీ!

[ప్రతాపరుద్రుడు సాదాగర్ వేషమున ప్రవేశించును]

(సభలో నందఱులేచి ఎదుర్కొని తెత్తురు)

సుల్తా—(రాజు చేయివట్టుకొని) సలాం- సలాం- భాయీ- యిక్కడ-
మాదిగ్గఱ కూర్చోండి.

(అందఱు కూర్చుందురు)

సుల్తా—సాదాగర్ యీ! ఈసేట్ సాహెబ్బూ మనఖాదీ గోనా
నుంది యీరత్న వస్తువుల్ తెచ్చినా! ఈటికీ వెలలూ వేయ
టంకోషం తమర్నీ పిలిపించి చాలాశ్రమ తిప్పించినాం- వీటికి
అన్నిటికీ- సరి ఐన వెలలు వేయించండి- (జనాంతికముగ)
మీరూ- వస్త్రాగా వెలయేస్తే- వరంగోల్కుక్తమిచ్చున్నీ వదలీ
యేస్తాం.

ప్రతా—(స్వగ) ఈనిర్భాగ్యున కీచింత ఆశ్చర్యమేమి? (జనాంతికముగ)
సుల్తానువారి కృపచే- ఈషచేత మే మింక నిక్కడ నుండ
కుండ వెడలిపోవు భాగ్య మబ్బినది.

సుల్తా—అచ్చా! ఐతే చాలాసంతోషం! మరి యీనజర్ సర్కులకీ
వెల సరిగా యేస్తే వార్కిషనూధానం బొతుందీ చెప్తారు-
ముందు అలాగా చేయండి భాం!

ప్రతా—అట్లేచేయుచును- (స్వగ) ఇక్కడ వీరిసెట్టి- ఈరత్నసరు
కంతయు మా మంత్రులైన గోసదే, నాకుడీ! యుగంధరా
మాత్య! నాకొక కౌశల్యవృషభమంటి! (ప్రకా) ఏమండీ
సాదాగర్లు! మీదిరి కొకటిరెంటికి వెలలు చెప్పిన చాలునా?

మి—(స్వగ) గడ్డముపెరిగి సంస్కారములే ఎట్టిమహారాజున కెట్టి
వేషమైనది? (ప్రకా) చాలును. వానికి మేము తృప్తులమైనచో
మిగతపని యోడలలో చూచుకొందము.

ప్రతా—ఈపచ్చ నమలి—(లక్కలు వేయుట నభివయించి) పచ్చఖరీదు
రెండుకోట్లు— మిగతరాళ్ళు నలుబదిలక్షలు— మజూరీ యిరువది
లక్షలు— మొత్తము దీనిఖరీదు రెండుకోట్ల అరువదిలక్షలు.

వీరి—మహాప్రభా! ప్రతాపరుద్రమహారాజు తరువాత రత్నములకు
వెలకట్టటయం దీతన్నేర్పరిని మేమిదివఱకు చూడలేదు. సరిగా
నున్నవి

వలీ—(స్వగ) బలీ! బలీ!— బేతాల్ భాయీ బాగా లాలోచించేసివాడే.
కాకపోతే మహాలాలో వెల యెలాగు తెలుస్తుంది?

వీరి—ఈపద్మపు వెలకూడ సరిగా నున్నచో మన మింక నోడల కరుగ
వచ్చును.

ప్రతా—(తీర్చిచూచి లక్కలు వేయుచు) పచ్చ రెండుకోట్లు— కౌపు
రెండుకోట్లు— మజూరీ యేబదిలక్షలు— మొత్త మీపద్మపు
వెల నాలుగోట్ల యేబదిలక్షలు.

వీరి—సుల్తానుగారూ! ఇది దేమియు భేదములేదు. ఇంక మన మోడల
కరుగుదము.

సుల్తా—ఏం సాదాగర్ భాయ్!

ప్రతా—తమచిత్తము

సుల్తా—ఇలాగే యెల్లిపోదాం. ఏతే లెండి.

(అందఱు లేతురు.)

[తెరలో]

“ఫిల్లీసుల్తాన్ పట్టుకపోతాన్

ఇద్దోయిప్పుడే పట్టుకపోతాన్.”

సుల్తా—(వలీఖానుగో) ఆదివాగాలాగవుంటాను.

వలీ—చిత్తము.

సుల్తా—హంకూ పక్షియేగా ఆగుస్తాడూ

వల్లి—వెట్టివాడు సర్కార్ - మనవెంటా రావాలా పుద్దేమం పుం
టాడు లోస్తుంది. వస్తున్నాడు.

సుల్తా—రానీంకి; మాకీకూడా అక్కీ సూడాలా పుద్దేమం- ఓడమీద
యినోదం నేస్తాడు అక్కడ్కికూడా రానీడి.

(అందఱు నవ్వుతురు)

(తెర పాల్చును.)

***

2 వ రంగము.

యమునాదీయము.

[సుల్తానుప్రభృతు లోడపై కెక్కుచుండును. గట్టన వెట్టివాడు
కేకలు వేయుచుండును]

వెట్టి—తుఱకలకు పొద్దుకూకున్నూలే నాకు తెల్లవారుగూంది. నీళ్లో
యి- నీళ్ళు- యమునోయి యమున- ఎన్నినీళ్ళు- ఎంతనీలం-
(పుక్కిలించి యమియుటగా నటించి ఆచనునముచేసి) ఈపుల్ల
టి నీళ్ళలో మునిగితే పుచ్చకుక్కవై పువతా- పిచ్చియుడా
కొడుక్కంటే పుచ్చకుక్కేయి- (మునుగుట నటించి స్నాన
ముచేసి) * ఈబోసికళ్ళ ముండాకొడు కింకా వెళ్ళిపో డాదుకూ?
(సూర్యుఁడూచి) వీణ్ణికపించి తిట్టి అవతలికి వంపిస్తా- (మాఖ
ము వికారముగాఁ జెబుచు లోన సాధ్యమనదనమౌతము జపి
చి) తిట్టినా వెళ్ళటం లేదు గనుక వీడిమీద నీళ్ళుపోస్తా- నిప్పు
లు పోస్తా- (నీళ్ళుపోయుటగా అర్ఘ్య మిచ్చుచున్నాడు) అ!
వెళ్ళుతున్నాడు - వెళ్ళుతున్నాడు. అదీదెబ్బ! వెట్టివాడిదెబ్బ!
ఊరంతబాబ్బ! బాబో! బాబో! నీళ్ళు చెప్తల్లోకి వెళతాయి

* బోసి పళ్ళముండాకొడుకు = విరభద్రునివలన పళ్ళురాయిటచేత నూర్చుడు

కాబోత'యి! చెవులు మూసుకుంటా- (చెవులుకట్టుకొని లో
పలక)వర చదువుచున్నాడు).

(సిటిలో నీచుచు పడవలను పట్టుకొనును)

ఫిల్లీసుల్తాన్ పట్టుకపోతాన్
ఇదగో యిప్పుడే పట్టుకపోతాన్
సూరణ్ణి పేర్చి ఖాసిచేయిస్తాన్
ఇదగో యిప్పుడే ఖాసిచేయిస్తాన్
గుండల్ బద్దల్ చేసి గోరికట్టిస్తాన్
ఇదగో యిప్పుడే గోరికట్టిస్తాన్
గొబ్బరిబొండాలు కొట్టివేయిస్తాన్
దెబ్బత్రోసప్పుడే కొట్టివేయిస్తాన్

(పడవనుక్కొనులను పట్టుకొని వేలాడుచు సీళ్లు పుక్కిలించి పడవల

మీదివారిపై నువియుచున్నాడు. అండలురానీయక

వెళ్ళగొట్టుచున్నారు)

వెట్టి—ఫిల్లీసుల్తాన్ పట్టుకపోతాన్
ఇదగో యిప్పుడే పట్టుకపోతాన్.

ఇదగో! నాసుల్తానోయి! నామద్దుల- నాబంగారు- నాసింగారు- నాకం
గారు- ఫిల్లీసుల్తానోయి! నిన్న నేను నాయంటికి తీసుకుపోతూ
తే చూడు వీళ్ళంతా రాసవ్వరూ!

సుల్తా—అరే దివానా మహారాజ్ కూడా వచ్చినారా! అరే పడ్వ
వాలూ! ఆయస్కి రానియ్యండి! మాపడ్వగోనే ఎక్కించండి!
పడవవాడు—ఎక్కివయ్యాయెట్టోడా- మాచానాలకి తెనిలాగ దాప
రించాపయ్యాల.

గీ ఒక్కొక్కరి కరస్సుకే తరిగించెదను.

వెట్టి—నువ్వే బుద్ధిమంతుడవురా- ఎక్కమన్న గుండుకే బుద్ధిలేదు.
(పడవయెక్కును.)

“థిల్లిసుల్తాన్ పట్టుకపోతాన్”

పడవవాడు—ను.తానుగోరున్నారు. గందరగోళం సేయకయ్యా.
సుల్తా—వాడి దివానాబాల్ వింటే మాకీ ఖుషీ జొతుంది. చెప్ప
నియ్యండి- చెప్పనియ్యండి.

వెట్టి—(పడవవాణ్ని గుడ్లురిమిచూచి) ఏమిరోయి మనిషీ మనిషి
కడుపునబుట్టి మనిమెరిగినావు- చస్తే మళ్ళీపుట్టవురానువ్వు-
చావకముందు బతికున్నా- బతక్కముందు చచ్చేవున్నావు..
.....పడవవాళ్ళోయి- పడవవాళ్ళోయి- పాడండిరా పాట
చెప్పుతా.

పడవ—ఎందుకుబాబూ పాట- మూకీసావు పాడదనా?

సుల్తా—ఓరి పాడండిరా.

(వెట్టివాడు చెప్పగా పడవవల్ల పాడుదురు.)

పాట.

* ఆకొమ్మమీది పిట్టకొమ్మమీదా
ఈకొమ్మమీది పిట్టకొమ్మమీదా.

పడవ—ఆకొమ్మ.....

వెట్టి—†సింగాలుపొంగ సివ్వంగులూగులంగ
పొంగేటి యమునలో బూతాలుమింగ||

పడవ—సింగాలుపొంగ.....

* అక్కడి (ఓగంగంటిలోని) ప్రతాపరుద్రుడు థిల్లీలోనికిరాగా థిల్లీలోని
సుల్తాను ఓరుగంటి కేగుచున్నాడు.

† యమునలో వలీ మస్తఫాపర్యటకులు చాతగా యుగంధరాడు లావండింప
గా తురకల శవములను ఘనముగా పడెను.

వెట్టి—‡ పరశివుని కంటిలో పలనున్న పెనుమంట
కంటుగా పరశివుని కాల్చి వేసిందా॥

పడవ—పరశివుని.....

వెట్టి—గ్రీలలున్న కడలిలో నగ్గిగుండములేద
అలలనింకించి యావిరిగ జేసిందా॥

పడవ—అలలున్న .....

వీరిశె—సుల్తానుగారు ! ఇదేమి ! ఈయవశకునపు పాట నాకు భయ
మగుచున్నది మాన్పింపుడు.

సుల్తా—(నవ్వి) అరే! నేట్జీఎంద్రూ! ఘాభా! హేతారూ! ఉత్తపాట
కీ-ఫికర్ పడ్తారూ ! ఇనండి ! దివానాకట్లం యంటే యెంటుషి
జౌతుంది.

వెట్టి—“కోమటిపిటికీ- కొడితేప్పరికి” వాడితో మీరెందుకు మీగు
పాడండిరా.

1 పడవ—నాకుగూడా ఈపాట బయపేస్తుందా! మామా !

2 పడవ—ఇయ్యాల మన గాసార మీలాగొచ్చిందిరా ! ఏంచేతాం !
పాడు.

వెట్టి— పాట.

*ఎండ ఫెళ్ళునగాయ గాలిరిన్వనవీయ
నుండేటిమంటలో మళకాలు మాడ

పడవ—ఎండ ఫెళ్ళున.....

‡ ప్రతాపరుద్రుడు ఢిల్లీ వెలులోున్నను ఢిల్లీ కపాయము చేయలేదు.

గ్రీ యుగంధరుడు ఢిల్లీలోున్నను ఢిల్లీ కపాయముచేయలేదు.

* ప్రతాపరుద్రుడు వెలుగునుండ చెకుముకి సహాయముగనుండ యుగంధరుని

తంకిమున కురికలు కూలుచున్నారు.

వెట్టి—*ఒక్కొక్కటొకాయ చక్కగా చెక్కేసి
తొయ్యరాగుండాన కుయ్యమనకుండా॥

పడ—ఒక్కొక్క.....

వెట్టి—ద్రోటిగా మానుమంతు డిటిగోదూరితే
లంకలోవారి కారాక తెలిసిందా॥

పడ—ఒంటిగా.....

వెట్టి—†గుండుగుండెగరగా, గుండాగుండా
గుండుగుండుకు నెక్కగుండ పేలంగా॥

పడ—గుండుగుండె.

వెట్టి—ఆచెట్టుమీదిపి ట్టిచెట్టుమీదా
ఈచెట్టుమీదిపి ట్టాచెట్టుమీదా॥

పడవ—ఆచెట్టు.....

వీరి—సుల్తానుగారూ! ఈవినోద మింక చాలును. మనము లోనికి
పోవుదమని పార్థిం చెదను?

సుల్తా—ఏముటారు వజ్రరూపాదాగ రాభయం.

వజ్ర—తమ పెల్వకూ ఘోస్తుప్రన్నాం.

సుల్తా—ఏతే అచ్చా! రండి యెల్లాం!

(అందఱు లోపలకు నడతురు.)

* ఒక్కొక్క తురకకలనే కొట్టి నదిలోవోయమని నూచన.

† యుగంధరుని శిలీపురప్రవేశమును తురకలు గ్రహింపలేకపోయిరి.

† ఒక్కొక్క తురకగుండు నెగురవైది యమునలో తోసినప్పుడెల్ల నొక్కొక్క
తుపాకిగుండు వేయకలసినదని నూచన.

4 వ పాదము.

ఒడ వోపలిభాగము.

[సుల్తాను, వలీగారు. ముస్తఫా, హసీన్లు, హితారుగారు,

వీరినెట్టి మొదలగు వారుప్రవేశము]

సుల్తా—(అంతటను కలయఁజూచి) సానాగ్ సాపెట్లూ! ఇది ఒడ కాదు- పరిస్తాన్ అని మేము నలుస్తా జల్మిపెత్తినతర్వాత మేం ఎలాగంగోడల్ సూచింది లేకు. ఈచమక్ తిని. మాకన్ను ఆనందంలో ముగ్ధి మూసోనిపోతుంది. హింకా-హింకా- మీరత్నం వర్కుల్ సూచీ మరీ యేచూతుందీ మాకూ తెప్పటం లేదు.

వీరి—హృభుప్రవా రిప్పటికి చూపనది స్వప్నమాశ్రీయు. ఇకను చూడ వలసినది ముందున్నది. ఇది తమకు కచేరీచేయుటకై యేర్పరు పఁబడిన యంగణము.

సుల్తా—సాదాగర్బాయీలూ! మాకీ హమేషా ఖచేరీచేస్తా మల్లీ యిక్కడ ఖచేరీ యెదుర్కొ పెట్టిరా?

వీరి—మహాప్రభూ! ఇది తమ ఖచేరీకాదు. ఇది పాటకచేరీ.

సుల్తా—అచ్చా- అచ్చా- అలాగ ఏతే మాకీ చాలా ఆనందం. ఏమి వజీర్ సాపెట్లూ!

వజీ—మాకీకూడా పాటకచేరీ మీదాఖుషీ.

వీరి—హృభుప్రవా రాసీయలు కండు.

(అందఱు కూర్చుండును.)

సుల్తా—మొదటా వర్కుల్ సూచీ తర్వాత కచేరీ పేస్తాం.

వీరి—పాటకచేరీలోనే మీకు సరుకులు చూపించెదము.

సుల్తా—అచ్చా! అచ్చా!

వీరి—తమకు తెలుగుపాట యిష్టమా? హిందూస్తానీపాట యిష్టమా?

సుల్తా—మేం హోమ్స్ హిందూస్తానీ పాటాయిటో వుంటా! ఇప్పుడు
 డూ తేట తెలంగీఘనా యిప్పించండి సేట్ జీ!

(సేవకులు గుడుగుడు తెచ్చియుంతురు. ఖాచులు పీల్చుచుకూర్చున్నారు)

వీరి—వెద్దీసెట్టి! గానసభ ప్రారంభము చేయుచును.

[వేశ్యలు, మార్దంగికుడు, తిత్తివాడు ప్రవేశము.]

వేశ్య—(అందఱికి సలాములు చేయుదురు)

సుల్తా—క్యా తెలంగీసాదాగర్లు! మాకీ ఫరీబమధ్య యిడ్లియేసివో.

వీరి—మహాప్రభూ! ఇవి ఫరీలుకావు. యంత్రపుటొమ్మలు. ఇవి తమరు

చిత్తగించవలసిన సరుకులలోనివే! ఇవి ఆడగలవు; పాడగలవు.

అందఱు—హష్యర్యం- హష్యర్యం!

సుల్తా—సాదాగర్బాయిలూ! ఖుదాహువై! ఇ. ప్రాణంకూడా యిట్టి
 పోసినారూ పోస్తుంది.

వీరి—మహాప్రభూ! ప్రాణము పోయగలనూ? ఇవి యంత్రసహాయమున
 తిరుగుచున్నవి. యంత్రమును నిలిపివేసిన నిమిదిదిపోవును. చిత్తగింపుడు.

(యంత్రమును నిలుపును.)

(వేశ్యలు మొదలగువారు బా స్మోవలె కదల మొదలక నిలతురు)

సుల్తా—చాలా ఆప్షాన్ అవుతుందీ సేట్ భాయిలూ! ఇవి బొమ్మల్-
 ఫోల్ బొమ్మల్-బలే-బలే-(వానిని చేతులు కాళ్లు కదిలించి ఆనందించును)
 చూడండి! వజీర్ సాహెబ్లూ హెంతాచిత్రిం.

[వెట్టివాడు ప్రవేశించును.]

వెట్టి—ఎంతచిత్రిం ఎంతచిత్రిం-కళ్ళు లేనివాడికి కంటిపాపలో కైలాసం!
 (వీరినెట్టి చూచి) సాకేదిగా తివాసీ- నాకేదిగా తివాసీ!
 (చెవికట్టుకొనును.)

వీరి—సుల్తానుగారూ! ఇదేమి బాధ వాకు? నీనివి వెళ్ళమనిచెప్పండి!

సుల్తా—సేట్జ గాబా! సేట్టి గాబా! (నవ్వుచు) ఏమి నాకుతారు
దివానాసర్కార్ !

వెట్టి—(వీరిసెట్టి చెవిపడలి) ఏమి నాకుతారా? కట్లు లేనివాళ్ళు కట్లున్న
వాళ్ళ చంకనాకుతారు ! ఎవళ్లా రానివ్వకుంటే నేను నాసుల్తా
నుడెగరే కూచుంటి .—

సుల్తా—రండి- రండి- ఇలాగారండి దివానా సర్కార్ ! నాదగ్గరగా
కూకోండి (కోటిచ్చును)

వెట్టి—అమ్మనాయిదోయి! బోగమాల్లోయి-బోగమాల్లోయి! బోగమా
టోయి-బోగమాటోయి!

సుల్తా—(నవ్వుచు) బొమ్మగ్గి సూసీ భోగంబామ్మా అమ్మో నా
దివానాసర్కార్ !

వెట్టి—నేను దివానానా? నువ్వే దివానా !

సుల్తా—(నవ్వుచు) అచ్చా! అచ్చా! నేనే దివానా!

వీరి—(భయముతో) సుల్తారుగారూ ! ఇదేమి గండ్రోగోళము ! మేజు
వ నీ చేయుతుమా మానుగుమా !

సుల్తా—దివానాసర్కార్ గోల్ మాల్ చేయండి ! గానాబజానా
జరుతుంది.

వెట్టి—నాసుల్తాను మాటంట నేను దాటను. నోరుమూసుకుని కూ
చుంటా ! నన్ను మాట్లాడించినవాళ్ళకు మణాస్ !

(నోరుమూసుకొనును)

(వేశ్యలు పాడుచు ఆడుచున్నారు)

పాట.

“పెరీజానీకాకానూ మేళులైరామైరెసాచి మోతియా ”

సారింగ్ —తిక్కగతి.

పర । మానంద । మైశోచె । నీముఖారవిందము బాడగొంచగా

నిను బాడఁగాంచగా । నీసారు నొచగా॥ ప॥

నెన్నెలరాతీరీ । నిన్నుదలంచితీ । ఘన నోహపారావారము
సనుమునిగి । కనులు గాననైతిరా॥ ప॥

అందఱు—వహ్వ వహ్వ! (ఆనందించుచున్నారు)

వెట్టి—హవహ్వ! హవహ్వ!-వీళ్ళూతా వహవ్వా అనటమేమి?
(వేశ్యలు నిష్క్రమింతురు.)

వీరి—(విషయముతో) జగత్ప్రభువువారికి విందు తయారైనది. విందు
భోజనము లయినపిదప మరల నెకింత వినోదగోష్ఠి చేయదము.
నుత్త—అలాగా ఐతే ఈరాత్రీ అంతాం మేం యిక్కడేవుంటాం- యే
మిటీ సాదాగర్లూ?

వీరి—వృతాపరుషా రెక్కడనున్న లోపమేమి?

నుత్త—అచ్చా! అచ్చా! వటిర్నాహేబుల్లా! సాదాగర్లూ హాభిప్రాయం
యిలాగావుంది. మీరేమి సెప్టా?

వజీ—హమేపావృతాపరుషలా హాభిప్రాయం మాహాభిప్రాయం ఒకటి
వుంటుంది.

నుత్త—(వృతాపరుషుని జూచి) ఏ సాదాగర్భాయీ! తమరు
కూడా కొంచెంపులాప్—

వృతా—ఈమించవలెను. జాతిభేదమును మీరెఱుంగరా! మీవిందు
భోజనము లగులోపల సరుకులకు నేను వెలువేసి మీపని
పూర్తిచేసెదను.

నుత్త—(విచారమునటించి) మరి యేంచేప్రాం- ససీబ్ అలాగావుంది.
(వజీర్లు-నుత్తాను-వీరిశెట్టి నిష్క్రమింతురు.)

(తెర వాలును)

5 వ రంగము.

ఓడ వైభాగము.

[చెక్కుమకిశాస్త్రీ ప్రవేశము.]

చెక్కు—(స్వగతము) తురకలు భోజనముల కరిగినారు. ఇంక నోడలంగ
రుల నెత్తించవచ్చును.

చ. తరుణము వచ్చె నీతురకదండుల గుండెలు దీయ ; శాంతిభీ
కరఘనతంత్రీజాలములు కాకతినాథుని వీడి యావనే
శ్వరకరయగ్ధముం దవితె, సారయుగంధరసీతిభూరుహం
బిరవుగ సత్ఫలంబు గనె; నిక భుజించెద రాంధ్రభూజనుల్.
వలీముస్తఫాల మరణంబులతోడ నీమహాతంత్రీనాటకమునం దొక్క
యంకము విగులును.

సీ. పంచఖండములలోపల నాంధ్రదేశమే
నిస్తారవైభవోపేత మనుచు
నిఖిలప్రపంచైకసీతిశాలురయందు
నాంధ్రులచేయి పై పందె మనుచు
సఖిలసాగరముద్రితానంతమండిత
విశ్వమం నాంధ్రులే వీరు లంచుఁ
బరరాజనిర్మితాపారతంత్రీచ్ఛేద
రతి నాంధ్రులే మహాచతురు లంచుఁ
దగనుతించి సత్ప్రతాపరుదీయ, యు
గంధరీయ నాటకములు వ్రాసి,
నాట్యగతి బ్రదర్శనముసేయ నాచంద్ర
మైన కీర్తి గాంచు నాంధ్రమాత.

ఇంక నైదునిముసములలో నితరసర్దారుల తలలు—పదినిముసములలో
వలీముస్తఫాలవధలు—చేతులు కడుగుకొనవచ్చును.

[తెరలో]

సలాం- జమ్నామాయీ- తేరీకు సలాం జమ్నామాయీ-
మైమ రీహం- మైమ రీహం.

[మరల తెరలో పెద్దచప్పుడు]

చెకు—ఓరీ పడవవాండు! అజేమో చూచిరండు !

పడవ—(ప్రవేశించి చూచి) బాబూ! తురకబూబు కేక వేస్తావా చ్చే
ట్లోబడి తనుకలాడతావుండి- సస్తాదేమో!

చెకు—(స్వగతము) ఖుసూఖానువధను గాంచి యున్నత్రయైపోయిన
తత్పత్తి! దరియాబీబీగాఁ దోచుచున్నది. కాసిమ్ము. ఇప్పు డిదియు
నొక సాధనము. జాగ్రత్తపఱచెదనుగాక ! (ప్రతాపముగ) ఓరీ!
పాప మెవ్వరో దీనురాలు నీటిలోఁ బడినది. జాగ్రత్తపఱచియుం
చుడు- నేను వచ్చుచున్నాను.

(పడవవాఁడు నిష్క్రమించును.)

చెకు—ఇంకనుల్లాను వేషములను సిద్ధము చేయవలసియున్నది.

[వలీఖాను ప్రవేశించును.]

వలీ—భేతాల్ జోష్యలుభాయ్ ! వాకీ గాభ్రాగా వుండి. యేమీ
త్లోసటం లేదు.

చెకు—నీకప్పుడు గాబరా యేమివచ్చినది. ఈప్రక్కగదిలోఁ గూరు
చుండి నీవేషమును సిద్ధముచేసికొనుము. నీవార్తను నుల్తా
నడుగనే అడుగఁడు. అడిగినచో సరుకులగదిలో నున్నవాడని
బొంకెదము. ఇంక నాలస్య మేల చేసెదవు?

వలీ—అచ్చా! అలాగాచేస్తాం- (నిష్క్రమించును.)

చెకు—(స్వగతము) వీఁడు తన చావు వేషమును వేసికొనుట కరుగు
చున్నాడు.

[ముస్తఫాఖాను పర్యవేళము]

ముస్త—(అనందముతో) బలీ ! బలీ ! మాక్రీజోష్యులు భాయి ధర్షనం
చాలా సదుపాయం- మేం యింకా యేసంయేస్కుంటాం
భాయిజీ !

చెకు—ఇంకను నీవీటులె యుంటివా ! సుల్తాను మంచి కైపులోనున్నాఁ
డు. వధించుట కిది మంచిసమయము వెళ్ళుము.

ముస్త—యేసం యేయటం రెండు నిమిషంల్లా ! (నిష్క్రమించును)

చెకు—ఆ సురను దాగియున్న సుల్తాను కొకచిత్ర
రూపకము నిపుడు జూపవలయు,
యవనవీరహరణ మగు నావిషాదాంత
రూపకంబె మాకు నేపు గూర్ప.

(నిష్క్రమించును.)

రీవ రంగము.

ఓడలోని యంతర్భాగము

[సుల్తాను, వజీరు, కైపులో నుండురు.]

సుల్తా—(కైపులో) వజీర్ సా హెల్లా ! మనమూ- ఈసర్కుల్ హాన్నీ
కొంటాం- మనం ఖిల్ బామ్మల్ సే ఆటాఆడిస్తాం- పాటా పాడి
స్తాంకూడా—

1 వజీరు—మేము వ్యయంగా- ఆబామ్మయెంటా తిగ్గీతిగ్గీ ఆడ్తాం-వ్య
యం పాడ్తాంకూడా—

2 వజీరు—మేము థోక్ మెడామే లిగ్గించుకొని పాటాపాడి డోలక్
హాయింపిస్తాం.

సుల్తా—అదీయెలాగా హాయింపిస్తారు మీకు వజీర్ !

2 వజీరు—హావవ్వం మన్నీ చేస్కుంటాం.

పాట

హళారీతోడ మేమూ హోటాడై

హళారీ ఖిల్లంతో హోటాపాడై

హళారీ ఘదాల్కాడ ఘాకుంటా

హళారీ మొగిల్పొద సూస్తూంటా॥ హళా॥

(తనపృథ్వును తాళము వాయించుచు నొకసారి తిరిగి

మరల కూర్చుండును.)

అందఱు—వహ్వా! వహ్వా! వహ్వా! సాహెబ్ గానా సేస్తాడూ నాచి
సేస్తాడూ.

(సప్రవచురు.)

సుల్తా—తమ్మా! తెలంగీ ఘానా యెప్పుడూ నేర్చిపినారూ వజీర్సా
హేబ్!

2 వజీ—సర్కార్! మేం ముందూజన్మంలో నచ్చినప్పుడూ వచ్చినాం.

అప్పుడు దీన్నీరచ్చినాం- అందులో మెచ్చినాం- కాకపోతే

తెచ్చినాం- అదీకాకపోతే- లచ్చినాం- మేం అంతా అడ్డేనాం-

సుల్తా—భాయ్జీ! అందీక్ మీకీ యిదీ యినాం.

(సురారస మిచ్చును.)

2 వజీ—సనాం- సనాం.

(తాగిగును.)

సుల్తా—క్యాజీ వలీఖాన్ సాహెబ్! (అటు నిటుఁజూచి) వలీఖాన్

సాహెబ్జూ! హెక్టా షచ్చీనార్.

(వీరిసెట్టి ప్రవేశము.)

వీరి—సర్కార్! వారును, ముస్తఫాగారును కలసి, మీసాదాగరు

తోడ సరుకులు లెక్కించుచున్నారు.

సుల్తా—వారూకూడ కైప్ మే ఎందుకూ లేరూ?

వీరి—ఉన్నారు.

సుల్తా—అలాగైతే మాకీ మాలా హానందం.

(మూలుచున్నాడు)

వీరి—(స్వగ) ఏ రెక్కడనున్నాలో వీరికి తెలియదు. వాయువేగమున
నోడ తెచ్చిన లెత్తుకొని యతరయమున సరుగుచున్నది
[తెచ్చిచింపుకొని వికృతాకారముతో లేచిన బట్టలతో
దరియాబీబీ ప్రవేశము.]

దరి—(కటారిపట్టుకొని) బతావ్! వలీఖాన్మా బతావ్! మైమా
రుంగా- ఉన్నామాదుంగా- ఆధాగాల్ మే మేరీ మరద్మా-
ఖుస్సాఖాన్మా చోమార్దీయా ఖాసీకియా!—బతావ్!—
(సుల్తాను ప్రవేశి) క్యారే! సుల్తాన్! అధాసుల్తా! ము
ర్ఖాబతావ్! తేరా వలీ ఖుస్సాఖాన్మా బతావ్! ఓచోర్
హంతక్ కహాగయా!

అందఱు—(భీతిల్లుచు)

సుల్తా—(భయముతో) ఖుస్సాఖాన్మా శోరీ దరియాబీబీహై- ఏ
దివాసీహై- సాదాగర్ సాహెబ్ యా సాదాగర్ సాహెబ్
యా క్యాహువా? ఎంతమోషం ఎంతమోషం- ఈపగిలీ నన్ను
సంపియేస్తుంది- రండి- ర శీ.

వీరి—(దరియాను పట్టుకొనుచు.)

దరి—(ఉన్నాదా వేశముతో) వలీఖాను చోర్ హై- హంతక్ హై-
మేరీజాన్ నికల్ దియాహై- ఖుస్సాఖాన్మా ఖాసీకియాహై.

(మూర్ఛిల్లుచు)

సుల్తా—ఇదియేమిటి సాదాగర్లూ! మాకీ నిషా దిగిపోయింది! గాభ్రా
యేస్తూందీ! మేముబత్తివున్నాం లేక, సచ్చివున్నాం- చెప్పండి.

వీరి—జగత్పరీభూ! ఈమె- యమునానదిలో బడిమునిగిపోవనుండ కదా
నుయి తీసి రక్షించినారు. అంతకన్న మే మేమియు నెఱుంగము.

సుల్తా—సాదాగర్భాయీ! ఇదిమా ఖుస్రూఖాన్ కా బౌరత్-
ఖుస్రూఖాన్కూ మేం కొడూ వచూనం పెంచుకున్నాం-
అడ్డీ వలీఖాన్ ఖాసీచేసినాడూ రోదన్ పేస్తుదీ! నూకీ
వొట్టమాలుం కావటంలేదూ.

వీరి—అట్లయిన మావద్ద నొకజోస్యూడు కలదు. అతఁ డంతయు నెఱిఁ
గింపఁగలడు. భేతాశజోస్యూలుగానూ!

(చెక్కుముకి శాస్త్రి ప్రవేశము)

చెక్కు—సుల్తానువారికి సలాము.

సుల్తా—భేతాశజోస్వల్వారూ! ఖుస్రూఖాన్ వంగతి మాఁకీ నెప్పి
రచ్చింపందీ!

చెక్కు—(అలోచించి) జోస్యప్రకారముగా చూడ, మా కీవిషయములు
గోచరించుచున్నవి.

సీ. తొలుత ప్రతాపరుద్రుని డని మీదలీ

భీమ నంది చాకలిన్ బట్టినాడు;

సుల్తా—అరే! అరే! ఎంతమోషం సేచినాడే వలీఖాన్! మహల్నీ
వాడ్కి మాచేత తానీం చెప్పి హమ్మానం చేసినాడే!

చెక్కు—

సీ. సుల్తానుతోడ ఖుస్రూఖాను వదిలుతు

ననిన వానిని హతమార్చినాడు;

సుల్తా—హరే! హల్లా! ఎంతఘోరం- ఎంతఘోరం- చాకీ కొడూ-
లాగా వున్నఖుస్రూఖాన్కి- యీపాపీ తన ఫేళ్ళు పెట్టుకున్నా
డు. ఖుస్రూఖాన్!- ఖుస్రూఖాన్!- మేరాబేటా- మర్గయా-
మర్గయా—

(ఏడ్చుచున్నాడు)

చెకు—

సీ. ఈయోడలోననే మీయామువులు దీసి

తట్టు నక్క-గ వసీ తలచినాడు;

సుల్తా—హరే! హరే! మాదీ నమ్మళ్ తిని మాకీ ఖానీసేసి మాదీ
తట్టు యీడూ యెట్లాడు. చలీఖాన్- వలీఖాన్- పాషీ! చం
కాల్! నీకీ కోసి కాకీ కేసినా పాపం లేదురా!

చెకు—ఇంకను చిత్తగింపుడు.

సీ. ఇది యిటులుండ, మాయకుడైన ముస్తఫా

యారేయి మిముఁ జంప నెంచివాడు;

సుల్తా—అరే! అరే! మాకీ ముస్తఫాకూడా ఖానీ చేయటాన్నిపుట్టే
వంమీదా వుంటాడు. మేం ఖిష్టా మేవున్న హంగార్ తెల్పుకో
లేకపోయినాం మాదీ అంధారాబ్బార్ అయిపోయిందీ!

చెకు—

గీ. మీకు నీదినంబు మితిలేని గండములే

గలవు వానినెల్ల గడచుకొన్నఁ

గాని దూరజేశగమనంబుగల్గు మీ

ప్రాణములకు లే దపాయ మొందు.

సుల్తా—(కోపముతో) అరే! అరే! అరే! వలీ ముస్తఫాఖాన్ మాదీ
జాన్ తీసి- మాదీతట్టు యెక్తాహా! నమ్మక్ హరాం! నమ్మక్ హ
రాం ఆళ్ళాఫీకల్ కోసీ హాకాపాన్కి యేష్టాం. ఆళ్ళకి హంగ్లా
రే పొర్లించి- పొర్లించి పెట్ పెట్ పెట్ పెట్ ఖబాబుల్
ఖాలుష్టాం. మేరాబేటా ఖుస్రాఖాన్! ఖుస్రాఖాన్! దిక్కు-
లేక- మొక్కులేక- వలీఖాన్ నిన్ను సంపీయేసినాడే! ఆడ్కి-
మోషం తిని నీకీ మేము గరీబ్ పేచినాం.

చెకు—కాంతింపవలెన- మీసరదార్ల మోసముల కివే నిదర్శనములు

చూడుడు. నేను ఢిల్లీసుల్తాను నైవచో నిన్ను వరంగల్ రాజును
చేయుదునని మీ వలీఖా నెవ్వోకో వ్రాసియుచ్చివాడు. ఇది
యొక లేఖ- వ్రాత వానిదే కదా చూడుడు! నేను ఢిల్లీసుల్తాను
నైవచో- నిన్ను రాణి జేసెద నని మీము స్తఫా వ్రాసియుచ్చి
నా డిడియొక లేఖ- వ్రాత సరిచూచుకొనుడు సరిపోయినదా!
ఢిల్లీ పైకి దాడి రమ్మని కాబూరు సుల్తానునకు మీము స్తఫా
ఖాయ వ్రాసిన దిది యొక లేఖ— వ్రాత యాతనిదే కదా
చూడుడు.

సుల్తా—హంతా వరీపోయింది- హంతా బగాబ్ వుంది- మేం హంథా
ఐపోయినాం- మా పాగ్గం గడ్డగడ్డలాడుతుంది.

చెకు—ఇది మా జోస్యముచే దెప్పించితిని. మీ పాగ్గి సాయము నెఱిం
గియే యీ సాదాగర్లు మీ మీయోడలో జేర్చినారు.

సుల్తా—అరే హల్లా! యాఖువా- పర్వర్దిగార్ మాదీవ్వజనం మా
పాగ్గి తీయడాన్ని- పిద్దం అవినార్ పరజనం మాకీ రచ్చించ
టాన్ని- పిద్దం అవినార్.

చెకు—నా కింక సెలవు దయచేయువు.

(నిష్క్రమించును.)

[తె ర లో]

మేరా బాబా! ఢిల్లీసుల్తాన్! ఢిల్లీసుల్తాన్ - అర్థరాత్రి కాడా- వల్లీ
ఖాన్ నన్ను సగ్గియేషినాడ్ మేరాదాదా—పాపీ ఛండార్
ఖానీచేషినాడ్ దాదా.

సుల్తా—(భయముతో) హలే! హలే! మాదీచెల్లీ! ఖుస్రూఖాన్
రోదన్ యిప్పడుదీ! మే వచ్చిపోయినాం సాదాగర్ భాయ్!

వీరి—కొన్ని నాళ్ళ క్రిందట మేమోడలకు లంగర్లు వేయుచుండగా—
మూపరిజనమునకు నీటిలో నొక మనుష్య కళేబరము దొరికినది.

తీరమున నక్కలను గుఱుతించి తల్లివచ్చుచూడగా మొకవము శిరస్సు దొరికినది. రెంటినుకగా నరిపోయినది. దానిని తైలమున నుంచి కొన్నినాళ్ళు చెడకుండగా కాపాడితిమి కొన్ని నాళ్ళ కాచచ్చినవాని ప్రాణము పిశాచమై యాశవము నావేళించి- గదిలో “శో” యని కేకలు, ఏడ్పులు, నట్టహాసములు బయలుదేరినవి. వానిని విని మాస్వజనమున ననేకులు జ్వరబాధ నందసాగినారు. ఇవి యాపిశాచపుకేకలే మహాప్రభా!

సుల్తా—(శోకించుచు) మేరా బేటా ఖుస్రూఖా మైతా అవినాడ్-
ఇది యింట మాకీ ఘుండల్ శేహర్ అయిపోయింది.

[చెకుముకి శాస్త్రి ఖుస్రూక శేబరమున దూరి పిశాచాశ్రయిత్తో
ప్రవేశించును.]

ఖుస్రూ—మేరాదాదా! వలీఖా మహమ్మీకీ కట్టి రాజా హసీ
మీకీ నమ్మకం సేయించినాడ్! మీకీ యిదీ పెత్తా తల్లీ-
నేను సిండ్ సేసెరిప్పడూ ఖాసీసేసినాడ్ మేరాదాదా- గరిబ్
జా- దిక్కులేనీ సావూ సచ్చిందీ! అడ్కి సంపితే నా
ప్రాణం సంతోసం జొతుందీ- నేను యెల్లీపోతా- మేరా
దాదా- నీకీ యిదీ సెప్పతానీక్కి మైతాలాగా వున్నా-
మేరాదాదా—

(శవశరీరము నేలఁగూలును. చెకుముకి యితరుల కంటఁ
బడకుండ పాటిపోవును.)

సుల్తా—(ఏడ్పుచు) బేటా! బేటా! ఖుస్రూఖా- తేరీజాన్
నికల్ గయా! మేరీజాన్ నికల్ గయా!-

(దరియాబీబీ వికృతాకారమంతో లేచి)

దరి—ఖుస్రూఖాన్- ఖుస్రూఖాన్! తేరీజాన్ నికల్ గయా! మేరీ
జాన్ నికల్ గయా!—(అటు! టు తీవ్రముగఁజూచి) ముర్ఖూ-

బతావో! ముర్ఖుబతావో! వలీఖాన్ కిదర్ హై- వలీ
ఖాన్ కిదర్ హై- (ఖుసూ) క శేబరమును చూచి గానివైబడి
శోకించుచు మేరాఖుసూ! మేరాఖుసూ! మేరీజాన్!—
(నవ్వుచు) హా హ్లా హ్లా హ్లా హ్లా! తూ ముర్ఖూ-భోడ్కర్
ఇధర్ సోగయా! జమీన్ పర్ సోగయా! మైభి సోతాహుం-
తేరాసాత్ మైభీసోతాహుం—

(పొడుచుకొని భూమిపై బడుచున్నది.)

సుల్తా—(కన్నులు మూసికొని, కంపించుచు) హా! ఖుదా! దర్గాబీ
మర్గయా! మై కైసాదేఖు? మైబీ మర్జావుంగా!—

(పొడుచుకొనబోవును.)

వీరి—(పట్టుకొని) సుల్తానువారు సాహసము చేయఁగూడదు. వలీముస్త
ఫా వధావించిత్రంగము సయితము దర్శింపవలయును. రండు.
చూపెదము.

సుల్తా—సాదాగర్భాయ్! మేం యింకా బందీ యేంపొందజనం?—
ఈసాగిలాలురెండు మాకశ్యయెహట- సచ్చిపోవినవి- ఖుసూ
ఖాన్సీ- ముస్తఫాఖాన్సీ పంపటాన్సీ చూపరంబో తాఖిత్
హంలా సచ్చిపోయిందీ! మేంకూడా వచ్చిపోలాం- మాకీ
హటంకం పెప్పవద్దు!—

(మరల పొడుచుకొనబోవును.)

వీరి—(పట్టుకొని) వలీముస్తఫాలను మీరు చంపనక్కఱలేదు. మా
జోస్యులమాయచేత వా రొకరి నొకరు పొడుచుకొని చావ
నున్నారు. రండు! ఆచిత్రీమును చూపెదము.

సుల్తా—మాదిల్ గాభా) ఐపోయిందీ! సాదాగర్భాయ్! వడ్వటాన్సీ
కూడా వచ్చిలేదు.

వీరి—నేను మీచేతిని కట్టుకొందును. జాగ్రత్తగా నడచిరిండు

సుల్తా—చిత్రే నడవండి.

(వీరిశ్చెట్టిచేతి నూతనగాఁగొని సుల్తాను నడుచుచున్నాఁడు)
(తెర వాల్చును.)

7 వ రంగము.

[సుల్తాను వేషముతో ముస్తఫాఖాను కూర్చుండియుండును.]

చెకు—(ప్ర)వేళించి జాగరూకుడవై యుండుమా, సుల్తా నీమందిరము
నకు వచ్చుచున్నాఁడు.

ఆ. నిత్యసుఖము నందు నీప్రాణ మిత నత్య
మావహించె ముస్తఫావజీర !
యింక నన్యకాంక్ష లేజన్మమునకు ఘ
టంపఁబోవు. మదిఁ గలంప రావు.

ఇంక నే నరిగెదను. ఒక్కటేపోటు. గుండెలలో బొడిచివేయుము.

(నిష్క్రమించును.)

[చాటున సుల్తాను, వీరిశ్చెట్టి ప్ర)వేశము.]

వీరి—(ముస్తఫాను చూచి) ఆవ్యక్తి యెవ్వరో గ్రహించితిరా !

సుల్తా—అరే ! ఇది యెంతచిత్రిం ! నాదీ యేసం యేసినాడే !

వీరి—వీడు ముస్తఫాఖాను.

సుల్తా—అరే ! ఈడ్చిమేం. మఁపీయేస్తాం. నమ్మకహరం.

(పోబోవును.)

వీరి—(పట్టుకొని) మీకెందుల కంతతొందర ! వానిని చంపువాడు
వచ్చుచునే యున్నాఁడు. చూచుచుండుడు.

[ప్రతీఖాను సుల్తాను వేషముతో కత్తితో ప్ర)వేశము.]

సుల్తా—(జనాంతికముగ) అరే ! అరే ! అరే ! మాకీ దిల్ గాభా

హతాతుందీ! దోహద్యీ మాదీయేషంతో వుంటానూ!—

ఏం సాదాగర్భాయ?

వీరి—ఒకడు ముస్తాఫా ఒకడు వలీఖాన్! వీరిప్పుడు మిమ్ము చంపదలచి యొకనిరూపము నొకడు చూచి మీ రని భ్రమించి చంపుకొందురు. చిర్రము చూచుచుండుడు.

ముస్తా—(స్వగ) సుల్తాన్ ఆతాహే! ఏక్ మార్ మే దో తక్లాకర్నా-

వలీ—(స్వగ) భేతా జోస్వల్కా మెహన్నానీ హై- సుల్తాన్ థైట్ రహా—

(ఒకరికొక రభిమానులగుచు గుండెలలో పొడిచి

చంపుకొనుచున్నారు.)

సుల్తా—(భయకంపితుడై) హా! ఖుదా! దోఖాసీ హెమాగయా! మేరీ శీర్ గి రీహై.

(కన్నులు తిరిగి మూర్ఛిల్లుచు)

[చెకుముకితాస్త్రి ప్రవేశము.]

చెకు—ఇతని నొక ప్రత్యేకమందిరమునఁ జేర్చుట మంచిది. మెళకువ వచ్చినప్పు డించుక సురారసము నిచ్చుచుండము.

(ఇద్దఱును మోసికొని పోవుదురు.)

రివ. రంగము:—ఓడలోని మఱియొక భాగము.

[ప్రతాపరుద్రుడు, మంత్రీ యగంధరుడు, చెకుముకితాస్త్రి,

వీరిసెట్టి ప్రవేశము.]

ప్రతా—(యగంధరుని పాదములవై వాల్చి)

ఉ. శిక్షితుఁ జేసి, నన్ను తన శిష్యునిపోలికఁ బుత్రులీలగా

వీక్షించి, చేసి, రాజ్యపదవిన్ నను నిచ్చి, యనామధేయుగా

జతీలుఁ బహుసద్గుణునఁ దాలించి రాజ్యభరంబు; నిష్ట ఫా

లాఠీఁ డెఱుంగనట్టి వికృతాకృతిఁ దాలించి, బుడెనుండి నం
రక్షణఁజేసి మమ్ము; సుకరంబుగ నీసులతానుఁ గొన్నట్లే
రాక్షయపాదకద్యముల కంజలి జేసెద భక్తియుక్తులఁ.

యుగం—(లేవఁకొత్తి) వత్సా! విచారించుము; అంతయు దైవకృతము.
ఏదియో దుష్టగ్రహము చాఁచుచున్నదన మన కిట్లయినది.
ఇంక నీ కభ్యుదయమును- మా కానదమును- నవ్వపుత్రలభ
మునంది మేము కృతార్థుల మయితిమి. నీకు మంగళం బగుఁగాక!
(అనుబంధము 9)

వీరి—(మంగళహారతులను పుష్పహారములను దెచ్చి) బహుదినంబు
లమంగళ వేషములతో నున్న మీ కిది దృష్టిపరిహారము-
(హారతులనిచ్చి, ఒక పుష్పహారము యుగంధగునకు వేయఁ
బోవఁగా- నాతఁడు దానిని ఛేదితో నందుకొనును. రెండవది
పౌత్రపరుషునినకు వేయును)

యుగం—(చెకును కింకరకుఁ దిగి) వత్స! చెకుముకి శాస్త్రీ! ఈ
కష్టఘాతములను నీది గాని మోది కాదు.

సీ. మాజనార్దనుఁడు నిన్ మన్నింప కను మాన
మును బొందినను చిన్నబుచ్చుకొనక
కఱకు తా తురకల కనుబొమువేళల
నీసుమంత తుల్యులు బెనెగనీక
వేశ్య నచ్చితకౌత్యవిధిచుండు నిల్పెడు
నదనున ధైర్యంబు చెదగనీక
అదృతజోష్యచిద్యను ముస్త్రఫాదుల
హతహర్షునడ వెనుకాడఁబోక
నేను పన్నినట్టి నిఖిల తంత్రంబుల
నెఱిగి నన్నుగూడ వెఱుగుపఱచి

యవనివతి గడించి యవనేశు బుధించి

నట్టి నీప్రతాప మలఁతి యగునా!

(పుష్పహారము వేసి)

ఇది నీకుఁ గాని నా కర్హము కాదు.

చెను—(సాష్టాంగసమస్కారము చేసి) బాలు నిట్లు బహుకరించుట
తగునా ? తమ తేజము ననుసరించి నడచిన ఛాయను గాని
వేటుగాదు గదా !

యుగం—నాయనా ! లెమ్ము చిరాయుష్మృతుఁడ వగుము. ఓరుగల్లు
చేరివలెదవాత నీశ్రమకు ఫలం బగును. (ప్రతాపరుద్రునిఁ
జూచి) వత్సా ! ఈతని నెఱుఁగునువా ?

ప్రతా—నా కీయొక్కవిషయమే దుర్ఘటసమస్యగా నుండెను. ఈ
మహాత్ముని నే నెఱుఁగక తల్లడిల్లుచుంటిని.

యుగం—లట్లయిన వినుము.

సీ. భారత రాష్ట్రవైధవచ్యోపావసం

భవుల కొంపలను దీపాల నార్ప !

గోవిప్రసంహార ఘోరకర్మకీయా

పరులపుచ్చులతోడ బంతు లాడ !

తురకలకుత్తుకలే దొరలగా మొలబుటి

సల్లనాగులలోన జల్లు లాడ !

వెన జెంది కుండెను బిబ్బిల నలపార

శీకంపుపాలిమేరఁ జేరఁ దోల !

ప్రతిస దాల్చియున్న భారతవీరుఁ డీ

యవనిదేవుఁ డితని యాశయంబు

నావగింజలోన నరభాగ మైనను

దీర దయ్య ! కోధ మార దయ్య.

ప్రతా—అహహా! ఎట్టి నచ్చరిత్రము వింటిని. ఈమహాత్ముల వీక్షణమున జన్మసాఫల్యము! ఎదుల కీమహాత్ముల కీచాణ్యప్రతిష్ఠ! యుగం—యవనకృతపరాభవము.

ప్రతా—అగును. ఇది ప్రకృతిసిద్ధము గదా!

గీ. భానుకాంతంబు ప్రాణవిహీన మయ్యు
చండరవిపాదహతులచే ముండు గాదె?
దళితవేదండ ముద్ధతి గలఁచు గాదె?
పారుషాఢ్యుల కిట్టిదే ప్రకృతిగుణము.

యుగం—వత్సా! చెనుమాకీ! నీకోరిక పూర్ణముగ నీడేరదయ్యె నని విచారించకుము.

ఉ. భారతమార కిప్పు డశుభం బగుబానిసయోగ ముంటచే
కూర్మలు హీనజాతకులు కొందఱు పాలవసేతు; రింక దు
ర్వైరులనాశవం బలతివర్షము లావలఁ గల్గు; నప్పుడే
భారతజాతి కభ్యుదయవారము వైరము దీటు నప్పుడే.

చెకు—మహామూర్ఖయుగంధరా! రాజకార్యధురంధరా!

ఉ. గాజులఁ దాల్చు బానిసలఁ గంటవొంటిని స్వరాజ్యమార, వి
భ్రాజితు లైనవారిఁ దమవంటిమహాత్ములఁ గడ్డుచల్లగా
మీజనయిత్రివోలెఁ గని మెప్పు ఘటించునయేని దాసు లా
భూజనులుందురే భరతభూమికి రాదె స్వరాజ్య మిప్పుడే?

ప్రతా—సెబాసు! చక్కగాఁ జెప్పితివి నాయనా!

యుగం—(వీరి శెట్టినిచూచి) ఏమి వీరిసెట్టి మాటాడవు? ఇదియంతయు నీకష్టము. నీరాజును నీవు గొనిపోవుచుంటివి.

ప్రతా—మేమిద్దఱమును బాల్యమితులము. ఆవిశ్వాసము పోనిచ్చు కొనలేదు.

వీరి—శ్రీరామసేతువిర్రాజసమమున నుడుగచేసిన కనిని మేము
చేసితిమి

యుగం—నిశావృత్తులను శ్రీవారు మఱచిపోరు.

వీరి—అనుగ్రహపాతులము.

యుగం—సుల్తానుప్రభృతులు గాఢనిద్రలో నున్నవారు. ఈకైపు
వీరికి—మనయోడలు సముద్రప్రవేశము చేయువఱకునుండును.
ఆవల చూచుకొందము. ఓడలు మహావేగమునఁ బోవుచున్నవి
గదా!

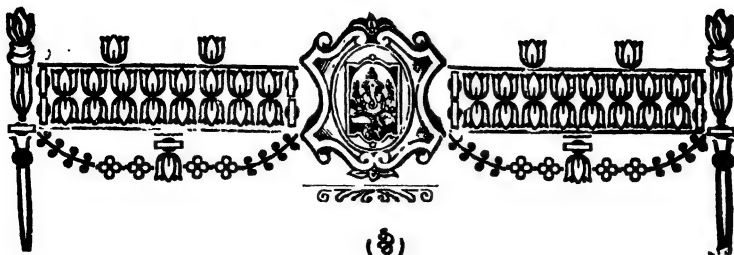
ఆ. తెల్లవాటువఱకు దివ్యస్థలం బగు
వారణాశి మనకు వానభూమి
వివిధపాపహరణ విశ్వేశదర్శన
ప్రాప్తి గలుగు బహుభవంబు తొలఁగు.

ఈరాత్రి విశ్వేశ్వరుని మూఁడుకన్నులవలె నేనును చెక్కుముకియు,
వీరి శెట్టియుం గాచియుండుము. శ్రీవారు విశ్వవిఘ్నపవచ్చును.

(అందఱు నెక్కమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

శ్రీ

ప్రతాపరుద్రీయము

షష్ఠాంకము

ఓరుగంటిలోని రాజభవనము.

[ఉచితానసములపై సుల్తాను, యుగం, ప్రతా, చెకు, జనా, విద్యా,
వీరి శైట్టి మొదలగువారు ప్రవేశింతురు.]

యుగం—నూచాకలిపేరిగానిని మీవలీఖాను ప్రైదుచేయటచేత మే
మిట్లు చేయవలసివచ్చినది. అందులకు మమ్ము సుల్తానువారు
క్షమింపవలయును.

సుల్తా—చాకల్కిపట్టి రాజా అసిసెప్పి- మాకీ వలీఖాన్ మోషంతలినీ
తుడకీ మా ఫాణంకూడా తిస్కోటాన్కి ప్రవేశ్తం షేచినాడ్!
ఇది మాకి హాలా హవ్వానం. అదీహంతా మీహనుగ్రహంచేత
తప్పిపోయి మేము బ్రదికివున్నాం. అదీకాకుండా- రాజాగారి
యెసుట- యుగంధర్ మంత్రిగారియెదుట- మేంహాల- మేమ్
యిప్పుడూ దోహులూ అవినాం. ఎందూ అంటే- మేమ్
మోషంచేయించి రాజాకీ పట్టవాలా అనీ ప్రవేశ్తం షేచినాం.
రాజావారి షేవకులూ- నూజాన్ కాచి, మమ్మల్నీ పురక్షి

తంగా యిక్ష్వా పేర్చినార్ - ఇంద్రుఁ డారిపాదాల్కి వలం
హజార్దఫాలు పేచినా మా పాపంపోదు.

(పాదములపైఁ బడఁబోవును.)

ప్రతా—(లేవనెత్తి) సుల్తానువా రిట్లు చేయఁగూడదు. సమానపాయీ
లో మన కీవిధమైన మర్యాదలు కూడదు.

చెకు—

గీ. యవనులగుటచేతను మీమతానుసార
ముగ నెసర్చిరి మా యెడ మోసకర్మ
భరతపుత్రుల మాట నూభావరీతి
ప్రసాదితముగ మిము బహూకరించినాము.

యుగం—చెకుముకీ! వలదు- ఆమాటలేల? ఎవరెవరికన్నానుసారముగ
వారు కష్టసుఖములం గాంచుచుందురు. మనచాకలివాని
కెన్నినాళ్ళు కారాబంధనము కాలేదు.

సుల్తా—మరి యింకా వొకపంపయం- మాదీతోవచ్చిన దినానా
బహదూర్ యెక్కడా యెల్లినార్- మాకూ జోష్వంచెప్పిన
శాస్త్రీజీ యెక్కడా యెల్లినార్- మాకీ రత్నవర్కుల్ అమ్మ
టాన్కి తెచ్చిన గోవాసాదాగర్ భాయీ యేమి అవినార్ ?

ప్రతా—వినుడు.

సీ. ఉన్మాదుఁ డనుచేరి నున్నధీనిధి మహా
త్ముం డీతఁడె యుగంధరుండు సుమ్ము
మోసంబునను వలీ ముస్తపాఖాన్ల, మా
యించిన చెకుముకి యితఁడె సుమ్ము
రత్నంపుసరుకు విక్రయముఁ జేసెద నన్న
తఁడు వీరిసెట్టి యీతఁడె సుమ్ము

ముస్తఫాఖానును మోసగించిన ఫాతి

మాబీబి చెకుముకిమహిళ నుమ్ము

మీరు చెఱఁగొన్న చాకలిపేరిగాని

బడయుటకు నిట్లు లజ్జాతవాసదీక్ష

నిర్వహించి కృతార్థులై నెగడినారు

విదితమేధావిధానంబు వెలయ వీరు.

సుల్తా—(మహాశ్చర్యముతో) అరే! అరే! అరే! యుగంధర్వారూ
మర్గయా అవినార్ అసీ ఫుకార్ - దివాన్సీ- సూసీమేం దివానా
అవినాం.

ప్రతా—వీరే యుగంధరులవారు.

సుల్తా—మీరు- హల్లా కాని మస్సీ కారు.

(సలాముచేయును.)

యుగం—మఱియిప్పుడు మా దొకమనవి యున్నది.

అ. సేవఁ జేసె మీకు చెకుముకి కొన్నినా

శ్లి తనినోట మాంసమిడిరి తురక,

లంఘవలన సీతఁ డాగ్రహమున నింత

జేసి మిమ్ము బంది జేసినాఁడు.

కావున నిఁక గోబ్రాహ్మణభాలాబలావిలాపంబులకు మీరాజ్యం

బునఁ దా వీయవలదని మా ప్రార్థన.

సుల్తా—ఇది మేం హవవ్యం మా రాజ్యంలో మన్నా పేయిస్తాం. అదీ

కాకుండా- మాదీ గ్యావకంకోషం మీదగ్గఱి మాతర్వార్

పుంచవాలా కూడా కోర్తా.

(ఇచ్చును.)

ప్రతా—(పుచ్చుకొని) ఇందుహిన మేమును మీరును చిరమిత్రులమై

తిమి. మీరును మాజ్ఞానార్థ మీతత్వహారము నుంచుఁడు.

(హారము వేయును. అడఱును కరతాళము లోనర్తురు.)

సుల్తా—మరి మేం కొంచెం షేపు విశ్రిమిస్తాం.

యుగం—వీరి శెట్టి! సుల్తానువారికి పిడిది చూపుము. రేపు వీరిని తగు పరివారముతో ఢిల్లీకి పర్యాయము చేయింపు మని భేతాళ రావుతో చెప్పుము.

(అందఱు అన్యోన్యము సలాములైనపిదప సుల్తాను వీరి శెట్టి నిష్క్రమింతురు)

యుగం—(జనార్దనునితో) జనార్దనా! నీవు గనిమిడి తీసిన జాతి రత్నమును గుట్టింపలేక చేయి బార్చితివి. మేము సానపెట్టితిమి. ఇప్పుడుచూడు మెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో (చెక్కుముకిని చూపుచు)

జనా—ఆర్యా! గరుత్మాంతునిదృష్టి గొడ్డలకుఁ గలుగనా?

[వీరిశెట్టి ప్రవేశించును.]

వీరి—అంతయు సెలవుప్రకారము చేసితిని.

ప్రతా—(విద్యానాథుని చూచి గుట్టించి) ఆహా! ఏమి నాభాగ్యము. మహాకవి విద్యానాథులనారేనా?

(నమస్కరించును.)

యుగం—మహాకవియే కాదు—మహారాజ మంత్రీకూడను.

విద్యా—మహామంత్రీవారి యనుగ్రహము.

ప్రతా—మహాత్మా! కుమార్తె వివాహ మైనదా?

విద్యా—అట్లుండు ఢిల్లీలోనున్నచోగ వచ్చునటకు నిలిపియుండవలసి వచ్చెను.

ప్రతా—ఇప్పుడు రాలేదా?

విద్యా—అట్లయిన కల్యాణమున కిదియే సుముహూర్తము.

“తదేవలగ్నం సుదిశం తదేవ

తారాబలం చంద్రబలం తదేవ॥

భాహుబలం వైవలలం తదేవ
విద్యాబలం బుద్ధిబలం తదేవ॥”

(అక్షతల నిడి గ్రంథము నర్పించును. రాజు నమస్కరించును.)

(వాద్యములు మ్రోగును.)

ప్రతా—అంతటను వానినే తగులవేసితి నంటేరే.....

విద్యా—చూడుడు! పృథివీశక్తున నానామమే తగిలియున్నది.

ప్రతా—మహాకవులవాక్యము! ఆస్థితియం దాయర్థము- ఈస్థితియ, దీ
యర్థము.

యుగం—(రాజునకు కొన్ని శాసనముల నిచ్చును.)

ప్రతా—మూలకాక్షరై మూలందక్షు నమితశ్శేష సందితిరి. అందులకు
ఫలితముగా- శ్రీయుగంధరులవారు యాత్రాసేవనము చేసి
విశ్రాంతి నందఁడలఁచినందున- శ్రీజవార్దనమంత్రీ యగ్రామా
త్యుడ- విద్యావాధులవారు రెండవమంత్రీ- చెకుముకి శాస్త్రి
గారు మూడవమంత్రీ- వీరినెట్టికొని పరగణా జాగీరు బహు
మానము-చాకలిపేరిగానికి చాకలి నాయకుఁడుగా నధికారము-
భూదానము ధనదానము.

(అందఱకు శాసనముల నిచ్చును.)

అందఱు—మహాభాగ్యము (కన్నుల కద్దుకొందురు.)

యుగం—హిందూసుందరియయ్య రాజసేనకై-వతియాజ్ఞ ననుసరించి-
ఫాతిమాబీబీ వేషముదాల్చి ముస్తఫాకంట నుమ్మగూట్టిన
మహాపాపకాని- చిరస్మగణీయ వీరనారీమణియగు చెకుముకి
శాస్త్రిగారి వేశ్యయగు శ్రీశ్యామలాదేవి కంఠఃపురమున
సన్మానములగుఁ గాక! ఇంక రాజేంద్రునినకు మాతృపూజాసమ
యము. వత్స ! ప్రతాపరుద్ర ! నీ కింకేమి కావలయును.

పౌతా—మహాత్మా! నిను యచ్చవాను సంపూర్ణమై యువ వింశతి
 శోభిషిషి అను. వాచు—

అ నలకు మూడువాన తెలియి ప్రియత
 పుష్పమి నీతిబాధ లక్షమి గాక!
 సత్వరముగ భరతసామ్రాజ్యమునకు స్వ
 పౌభుత గలుగ నార్తి వాము గాక!

యుగం } తథాస్తు—తథాస్తు—
 విద్యా }

(అనుబంధము 10.)

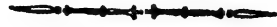
(మంగళము పాడుదురు.)

(తెర వ్రాలును)

పౌతాపరుద్రీయ నాటకమునందు
 షష్ఠాంకము సర్వమును
 సంపూర్ణము

అనుబంధములు

1 యువరాజు.

బ్యాన్ — త్రిశ్రగ్గతి.

భీకరముగ మనవైరుల - పీచ మడంచెనఁ గనుడ
నాకాధిపుఁ డెదురైనన్ - లోకాధీశ్వరు లదరఁగఁ బ్రీ||
తురకల శిరిములు దఱుగఁగ - త్వరపడ నాగుణనిధాన
అరమర నరయక బరువడి - నరిగెన వదలుము బిరాన|| భీ||

2 ప్రతాపరుద్రుడు.

కాఫీ—ఆది.

ప్ర|| ఏమో కారణ - మెఱుంగఁబడకు నా
కీతురకలు నెనరించెను కార్యము|| లేమో||
అ|| ప|| ఈమహితలము - నిపుడు జయుపఁగ
నందిరొ కడటము - గాంచిరొ మనముల|| నేమో||
చ|| పురమున కిపు డే - పొరపులు గలుగునొ
తురకలచందము - దోప దేమార్గము
మరలఁడుగా మా - మంత్రివ రేణ్యుడ
పారలెంత్రేమతిన్ - ధన్యచరితుఁడు|| ఏమో||

3 ప్రతాపరుద్రుడు.

లతాంగి—ఆది.

ప|| ఈశ్వర సౌకల్యము, నీనఁ (ని|| ఈ||)
నే- వార లెఱుగుదు రారయ నీభువి
నేయినను చూచూ - వారిధి గూలఁగ|| నీశ్వ||
చ|| ఒకచోట నద్వించు - నొకచోట నేడ్చించు
నకశంకమైనదిగా - సుఖదుఃఖమయమైన

నవ్వప్రకంచమును

పుట్టించి గిట్టించు - భూరిమాయా జాం॥ మీశ్వ॥

4 విద్యానాథుడు.

బీచ్ ఫలా - రూపకం

ప॥ అహా! దైవభుటనా - నిశ్చయమున నూహ

తీతంబు నీలా - గాన॥

చ॥ శ్రీకాళీ యకులాంబా - మాతా

భూపాలుని గల - పు - వాసితివా

శ్రీకరమగు నాంధ్ర - శేషనిధనమును మలకల

కరముల - డగ - లాది॥ వాహా॥

5 యగధరుడు.

మ భూ - రూపకం.

ప॥ అమ్మా! నాహితమును గెకొమ్మా!

నీగుండె బగుల - డ్ది - నచదగ నుమ్మా॥ అ॥

చ॥ ఘనతరసుతవియోగమును - గడిచి పాణిములు భరింప

మనకు గలుగు మంగళంబు - లక్షికాలంబున కీడ

నీకుమారి రత్నము సేగ - పూవునాడకను మహాద

యముగ నోరుంటి నేర్పు - భాము దాల్చితిభుజముల॥ న॥

6 యగధరుడు.

మోహన - త్రిశ్రిత.

ఇంతకూరకార్యమును - ఓహా! సూతయుగధరుసెఱుగ

హంతకుఁ డొనరించెనా. హా హా హా హా॥ ఇంత॥

సుప్రతాపభద్రుడూ - యశోధరినిర్మిదుడూ

మాప్రతాపరుగ్గుడూ - రమావిభవనముదుడూ

అపాప రహితుని మోసంబున బంధించువాని

శిరములు త్రోరిణము లొసర - జేసెన - నబ్ధిని - దోసెన॥ ఇం॥

7 శ్యామల.

సారంగ్—ఆది.

ప॥ నీదరిశనమే నిఖలపాపహరము॥ నీ॥

౧॥ ప॥ నాదయితుడవీ - వేదైవబపు॥ నీ॥

చ॥ వతియూనతి మోస గతి సతులకు

క్షీతిశలమున గలచే హృదయేశ్వర

హితమతి శిరమున నేపనియైనను

సతము ధరించుట సంకోప మగు గద॥ నీ॥

8 చెకుముకి శాస్త్రి

రాగమాలిక.

(బలే మంచి చా బేరమూ— వలే)

మాచూమాళవనాళ—రూపకం.

బలే మంచి రాజ్యశంత్రీమూ - ఈమంత్రీమూ

పానిస వధు డాచు - వగీఖాను॥ బలే॥

శ్రీరంజని—రూపకం.

హృద్యమైన మంత్రీమూ - అభేద్యమైన మంత్రీమూ

సాధ్యాసాధ్యం బిది యనంద్యమైన మంత్రీమూ

ఆద్యంతము లరయరాని యనుపమానమంత్రీమూ

తురక - శిరములు - గొరుగుట - తెప్పిప్పి - దొరకెనాకు॥ బలే॥

నాథ నామక్రియ—రూపకం.

ముస్తఫా వలీ భుజంగ - ములనాంచు మంత్రీమూ

నిస్తులం బనేకజనా - నీకహరణమంత్రీమూ

మ స్తకముల బాతులాడు- మారణతిరుమంత్రీమూ
హస్తములనుబడియె సుప్ర- శస్త్రముగ బు- ధస్తవముగ॥ బలే॥

సారంగ—రూపకం.

సారమైన మంత్రీయు - సుషచారమైన మంత్రీయు
వైరివీరనికరహరమ - వారణ మగు మంత్రీమూ
ధీరయుగంధర రచితా - పారమైన మంత్రీమూ
అగ్రయ నిది యోగుగంటి- కభ్యుదయము - మహాదయము॥

యుగంధరుడు.

హిందోల్—దృఢద.

చ॥ శ్రీమదఖండరాజ్యలక్ష్మీ విభవోస్తు - శుభమస్తు॥
అ॥ ప॥ రామరాజ్య సమవిభవరాజితాఖలాశాధరణ॥ శ్రీ॥
చ॥ శ్రీకరముగ సూరిలకు - భీకరముగ వైరులకున్
ప్రీతియుగ - హాసము - బాలింపును - లోలింపుము॥ శ్రీ॥

10 అంశము

(మం గ శ ము)

బ్యాన్—తీర్థిగతి.

మంధరధర - మంగళకర - మంగళలబ్ధరా
మంసుందరా - శ్రీమేశ బోధరా॥
దాసభరణ - దోషహరణ దానవేశనాశా
రాజరా - జేశ్వరా- యోపరాత్పరి
శ్రీనివాస జగదీశ్వరా -
శ్రీరమా నాయకా - జగన్నాయకా॥ మంగ॥

సంపూర్ణము.

ఆంధ్రనాటకములు

	ర. అ.	ర. అ.	ర. అ.
కవితారానాటకము చం॥ కే॥	1 4	గయోపాఖ్యానము చి॥ ల॥	0 8
కృష్ణలీల బళ్ళారి మం॥ మ॥	1 8	పసన్న చూడవము డిటో	0 8
లవకుశ బళ్ళారి డిటో	1 8	పారిజాతాపహరణము	0 8
కవ్యాకులము గు॥ అ॥	1 0	చతురచంద్రహాస డిటో	0 8
కోపవార కో॥ గు॥	1 4	పార్వతీపరిణయము డిటో	0 6
కులసీదేవి ము॥ చె॥	1 0	కృష్ణ వాసనిద త డిటో	0 6
బాబ్బిలి ముద్దము శ్రీ॥ కృ॥	1 0	పాండవ జననము రా॥ నా॥	0 10
రసపుత్రుని ము॥ ఇ॥	1 0	పాండవ ప్రవాసము డిటో	0 12
రాజాప్రతాప్ సింగ్ డిటో	1 0	పాండవోద్యమము డిటో	0 12
భక్తరామదాసు కే॥ కే॥	1 0	పాంజనవిజయము డిటో	0 12
రామదాసు బళ్ళారి డి॥ గో॥	1 0	పాండవాశ్రమేధము డిటో	0 12
రామదాసు రా॥ నా॥	1 0	అహల్యా కాపరిచయము	0 12
చింతామణి కా॥ నా॥	1 2	ద్రౌపది వస్త్రాపహరణము	1 0
చింతామణి చ॥ మా॥	1 0	సంపూర్ణరామాజయము గు॥ కో॥	1 4
చింతామణి రా॥ నా॥	1 0	సంపూర్ణరామాజయము కో॥ స॥	1 4
వైరాగ్యనింతామణి బ॥ కో॥	1 0	సంపూర్ణభారతము సి॥ న॥	1 4
కంఠాభరణము పా॥ ల॥	1 0	మహాభారతము చం॥ కే॥	1 4
రాధాకృష్ణ డిటో	0 10	సంగీత కృష్ణలీల డిటో	1 0
సాత్రి మైలవరంపాడు ప్రసిద్ధులచేతి శ్రీ॥ స॥	1 2	అనుచ ప్రతిష్ఠా ప॥ వెం॥	0 12
పశ్యపరిశ్రాంతియుము బ॥ ల॥	1 2	భీమప్రతిష్ఠా క॥ కో॥	0 12
బుద్ధిమతీవిలాసము డిటో	1 0	భీష్మప్రతిష్ఠా అ॥ కే॥	0 12
ఉత్తరరాఘవము డిటో	1 4	మోహినీ రుక్మాంగద డిటో	0 12
సాత్రిజిత్తియుము	0 14	రాణీసంయు క డిటో	0 8
మహానంద బ॥ కో॥	1 0	భక్తకలీద కో॥ స॥	1 0
జయంత జయపాలము	0 12	పామ కాపూర్ణభీష్మకము దొ॥ సి॥	0 12
వేదీసంహారము చ॥ మ॥	1 0	లంకాదహనము	0 10
శకుంతల కం॥ వీ॥	1 0	వేశ్యాపితృహోధిని డిటో	1 0
శకుంతల చ॥ మ॥	1 0	వేశ్యాచక్రవర్తి సా I	1 0
అలీబాబా శ్రీ గనాటకం సో॥ రా॥	0 12	డిటో పా II	0 12
శ్రీరామ పూర్ణభీష్మకము బ॥ ల॥	1 0	డిటో పా III	0 8
		మరాఠ్వాణా బ॥ ల॥	0 8

వలయువారు:—

కురుకూడి సుబ్బారావు,

బుక్ సెల్లరు ఆండ్ షాపు, భీమకోట, పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా.

ఆలీ బాబా ఆసు అద్వైతవిజయము

[శ్రీయత సోమరాజు రామానుజరావుగారు.]

“అన్యాయారితమగు ధనము శారీరకేళమందలి జలమువలె హరించిపోవు” ననుట కియాలిదాదా కథ ప్రమాణము. అద్వైతము రెక్కలు విప్పుకొని యెగురుచున్నది. అది యచ్చాహుతీయున వాగ్దానము. వాగ్దానమోటలక్షి తాండవించుచున్నది; దరిద్రుండగు నద్వైత గుప్తునిపై నద్వైతదేవి తన పక్షచ్ఛాయం బటతుచున్నది. అనంత ధనసంపదములను మహారణ్యములందు గూర్చియుంచిన, మైరాజుల మహావోరుని అద్వైతము తారుమారై నది; రహితమగు సహాధిపత్యము పాతాళగుహయందు బయలుదేరి నది. “జయతిలోత్రము” యనుటతోడనే, గుహాంతరము లటలుక బిడ్డలగుచున్నది. అందలి రత్న రాసులకు కన్నులు దిగ్భాగ్యంతములైపోయిన లోభగుత్తుని మృత్యుదేవి వరించి నది; శ్లోయితే వారని కేళిబండములు గుహకుఁ గట్టబడినవి. కథాప్రవాహమున రక్తధారలంతర్వాహములై పారుచున్న వేళల చదువగుల గుండెలు ముంచుకున్నో యని కొట్టుకొనువేళ. “చతుర” యను చతురవృత్తి కరంగమున దృశ్యమైనది; మొగమునందు హాసము-ఒడిలో చంద్రోహాసము; బహిర్గతమున కతిమప్రకాశితమము-అంతర్గతమున కా తిర్యగప్రకాశితమము—ఇట్టిబహిరంతర్గతాభావములతో నీపాత్ర తీవ్రస్వరూపము చాల్చి, అద్వైతగుప్త రక్షణమునకై పనిచేయసాగినది! చతుర భీకరకాలాంధకార మధ్యమనఁ గటారిచేఁబూని 40 నూనెబుంగలలో చాగిన దొంగలను భంగపరచినది. ఆకాభంగమైన మైరాజులుఁడు చతురం గని భయకంఠితుఁడై పలానానదుత్రయం బున క్షృణ చేసి నాఁడు—దిక్కుమాలిన గుహంగని, మైరాజుఁడొడ్చిన లోదనమునకు దిశాంతములు క్షేదించినవి. తుదపారి ఘూర్ణితమనోహారములతోడ, నా యాకరమై రాకణ్యక్తి వాత్సల్యరంగమున మునివేమనుతోఁ బ్రవేశించి, కాలసర్పమువలె నద్వైత గుప్తునింటఁ దూరెను. చతురవాని యాగడ నెఱిగినది. కాశ్చీరవృక్షము విశేషనీలయగు నా నాదీరూపవైరని, నాట్యచుందిరముం బ్రవేశించినది. కటనమున కపటము—వృత్త్యమున నాత్మ్య-చుర్రమున రుధిరము-పాపము బిడ్డలయ్యెను. బహువిధములకుండి చాగినదొంగహతమై నాఁడు. సర్కారువారు శ్రీమతి చతురాదేవియని యామెకు బిరుదు నిచ్చుటతో-చతురాద్యైత్యగుప్తుల కరములయందలి పూలదండ నన్యోన్య కంఠాక్షేప మొనర్చుటతో- సకలజనానందముతో- కరటకదమనకుల హాస్యములతో, రేచుక్కి-పగటిచుక్కల యు కిప్రయములతో, గథామంగళరంగము పరిమళ పమగుచున్నది. ఎచ్చులఁ జూచిన రక్షువృత్తిల్లమిండును. అనేక సాగులు ప్రదర్శింపబడినవి. స్వములతో నున్న పాటలు. ప్రయోగ సౌలభ్యముగల నాటకరాజము. త్వరపడు. పేల 1—0—0

వలయువారు—కురుకూరి సుబ్బారావు, బుక్కు సెల్లర్, భీమవోలు.

15045